

PTV 1399

Biblioteca Bucureștilor

2

Februarie
2005

REVISTA ASOCIAȚIEI BIBLIOTECARILOR ȘI DOCUMENTARIȘTILOR DIN BUCUREȘTI • BIBLIOTECA METROPOLITANĂ • DIRECTOR FLORIN ROTARU

BIBLIOTECA METROPOLITANĂ
BUCUREȘTI

Inventar Nr. 29138

ALICE VOINESCU

1885 – 1961

120 de ani de la naștere

“Cred într-o ordine inteligentă a lumii... Universul meu e construit pe temeliile gândirii unui Platon și Kant, cu infiltrații creștine.

Sunt credincioasă, dar nu mistică. Iubesc viața pământească, realitatea. Sunt convinsă că dacă nu trăiești adânc toate clipele vieții tale, faci o lacună în absolut.

Ești responsabil de fiecare moment pe care îl trăiești.

Cred într-o devenire continuă a lumii, pe care o văd ca o creștere, ca o dezvoltare din pământ la viață, de la inconștient la conștient, din conștiință la suprarational, dar nu la irațional, de care am oroare. E un nivel care nu e al omului.

Iraționalul, așa cum îl gândește Schopenhauer, e ca și crima, o urmă dintr-o lume care nu mai e a mea”.

din Ion Biberi, *Lumea de mâine*

Sumar

Bucureștii de altădată

<i>Ion GHICA</i> – [BUCUREȘTI]	2
<i>Georgeta FILITTI</i> – Arhive bucureștene – Pake Protopopescu	4
<i>Ana Maria ORĂȘANU</i> – Memoria caselor – Casa Melik	7

Patrimoniu	9
-------------------------	---

Istoria cărții

Bicentener Timotei Cipariu	10
----------------------------------	----

Autografe contemporane

<i>C. D. ZELETIN</i> – 70	14
---------------------------------	----

Meridian biblioteconomic

EBLIDA – Orizonturi. Programe. Inițative	16
Codul Deontologic al Bibliotecarului	17
<i>NAGY Laszlo</i> – Principiul identității regionale în biblioteconomia maghiară.....	18
<i>Liviu BUTUC</i> – Scurtă istorie a mijloacelor de comunicare din România (II)	20
<i>Edouard ROUVEYRE</i> – Cunoștințe necesare unui bibliofil (VII)	31
Întâlniri profesionale – 2005	35

Catalog	36
----------------------	----

Agenda culturală

“Lectura publică”	38
Amintiri din două lumi / Peste nemărginirea timpului	38

Calendar	39
-----------------------	----

Bucureștii de altădată

Ion GHICA

Sfârșitul sec. XVIII

(BUCUREȘTI)

(din *Convorbiri economice*)

BUCUREȘTIUL LA ÎNCEPUT

Nu vă pot spune cu certitudine dacă capitala noastră a ieșit dintr-o colibă de cioban sau dintr-un palat domnesc; dacă Bucur era Rad sau Ilar¹, împărat, domn sau simplu muritor, dacă acest oraș datorește importanța ce a dobândit lui Radu cel Frumos sau vailor care duc Colintina, Sabaru, Ciorogirla și Ilfovu, cu Dimbovița cu tot, în Argeș, formind în grindul lor un fel de pîlnie în care se scurg produsele și mărfurile împreună cu patimile bune și rele ale populațiunilor; în care inteligența, activitatea și virtutea dau piept cu prostia, cu lenea și cu vițiul; o pozițiune geografică de acelea care fac orașele cele mari și capitalele de state. Se știe însă că, încă de prin secolul al XVI-lea, acest oraș era locul de schimb al productelor între locuitorii Țării de Sus și Țării de Jos; devenise o piață de comerț unde se stabilise mai mulți neguțători streini; se făcuse o trecătoare, un *gheced*, cum îi zicea turcii.

Pe la 1550 nu detronase de tot Țirgoviștea, dar domni îi aveau aci reședința lor de iarnă; fusese teatrul a o mulțime de evenimente politice. În București se petrecuse răscoala boierilor Pîrvulești, predarea episcopilor și boierilor de Mircea Ciobanul pe mâinele turcilor și a arnăuților. Pe zidurile lui, Istoria înserisese o mulțime de victorii: Mihai gonise pe turci din cetatea Curtea Veche, luînd-o din mâinele lor cu asalt; în curtea lui, vistierul Dan trecuse sub sabia românească cele două mii de spahii ai emirului; Sfînta Troiță, sau Radu-vodă de astăzi, sărise în aer cu ierbăria lui Sinanpașa, urmărit de aproape de viteazul domn.

BUCUREȘTII ACUM O SUTĂ DE ANI

Dacă un adormit din timpul lui Pasvantoglu sau al lui Hangerliu s-ar deștepta astăzi în grădina de la Sîntu Gheorghe sau în Piața Teatrului, anevoie ar putea spune în ce punct al globului se află. Și dacă asupra acestui nenorocit oraș nu ar fi trecut și petrecut de o sută de ori în sus și în jos sabia, focul, apa și cutremurul, turci, tătari și cîrjalii... și mai ales domni vitrigi cu miniștri și favoriți ca Veleli, Tzucala și Lahana, el nu ar avea nimic de rîvnit nici Vienei, nici Berli-nului. Oraș unde, cînd un Lichtenstein, un Schwartzenberg, un Wittgenstein au zidit o casă sau un palat, acel edificiu a trecut din tată-n fiu, străbătînd secolii, atins numai de mîna arhitectului și-a artistului, mărindu-se și împodobindu-se pe dinîntu și pe dinafară din generațiune în generațiune, ca să devie o carte împietrită pe care se poate ceti istoria familiei și-a orașului; în vreme ce în București palaturile domnești, mănăstirile și casele boierești s-au prefăcut în cenușe și în ruină de cîte trei și patru ori pe secol, fără să lase măcar urmă de existența și de mărirea lor.

În zilele lui Mavrogheni, Bucureștii avea o întindere destul de mare. Într-un ocol care începea din capul suburbiei Oborul vechi, unde s-a serbat odinioară biruința lui Matei-vodă asupra lui Radu, venit cu oștiri din Moldova ca să-i ia tronul, trecînd pe dîndosul Sfîntei Vineri, răspundea la Beilic, pe la spatele jicniții; d-acolo pe lîngă altarul Sfîntului Spiridon, ocolind Dealul Mitropoliei și pe dinaintea Bisericii Albe, unde Mihai, banul Craiovei, trimis la moarte de Alexandru-voievod pentru că se zicea fiu al lui Pătrașcu, a dat în genuchi, făgăduind lui Dumnezeu o biserică, dacă îl va scăpa de osîndă. Monastirea Mihai-vodă de sub Dealul Spirii este îndeplinirea aceluia vot sacru. De la Biserica Albă, marginea orașului trecea Podul Calicilor, d-a curmezișu, apuca pe dinaintea Anti-mului, se îndrepta spre Sfîntii Apostoli, răspundea în Gorgan la Sfîntul Ilie, de unde apoi se încovoia spre streaja Brașovului, care se împinsese pînă la Podu cu Zale, cam pe unde este astăzi grădina Episcopiei²; de acolo tot înainte pe la Icoană³ și pe la Popa Rusu se încheia lîngă Biserica cu Sfîntii, de unde am pornit cu ocolul; o întindere de șapte sau opt kilometri, zece sau douăsprezece kilometri pătrați (2.000 pînă la 2.500 pogoane) care nu conținea decît o populațiune de douăzeci pînă la douăzeci și cinci de mii de suflete.

Odinioară monăstirile Plumbuita, Mărcuța, Radu-vodă, Văcăreștii și Cotrocenii formau o semilună de puncturi întărite despre răsărit și miazăzi, legîndu-se toate cu cetatea Curtea Veche.

Spre patru părți ale lumii se întindeau, ca labelle unui polip, patru strade lungi și întortocheate: Podu Brașovului, care de la Constandin Brîncoveanu începuse a se numi Podu Mogoșoaii, după moșia domnească, Podul Țirgului d-Afară, care mergea la Obor, Podul Beilicului și Podul Calicilor, astăzi Calea Șerban-vodă și Calea Craiovei, patru linii care se tăiau în cruce la Curtea Veche⁴, unde atunci ca și acum era centrul Capitalei. Aceste patru strade mari cu ulița Țirgoviștei⁵, cu ulița Ferestrăului⁶, cu Podu de Pămînt și cu drumul Vitanului lăsau între dînsle goluri ocupate de grădini, de livezi, de vii și de maidanuri presărate pe ici, pe colea cu cîteva colibi, bordeie și căsuțe despărțite de gropi de nisip și de baltace, printre care se rădicau mormanele de gunoi scoase de prin grajdurile boierești.

Priviți din Dealul Mitropoliei, Bucureștii semăna mai mult o dumbravă decît un oraș: copaci înalți și pletosi, printre care străluceau crucile poleite a o sută de biserici mari și mici. Privind pe dasupra grămada verde, se ghiceau pe alocurea cîteva ochiuri; acele spații desemnau în proiecțiune locurile ocupate de hanurile cele mari și de curțile boierești. Cătfînd din deal spre Crucea Slobozia din Calea Șerban-vodă, monument rădicat în memoria bătăliei dintre Leon-vodă și boierii pribegi care hotărîseră să nu mai suferă pe greci, și uitîndu-se la stînga, răsînd cu ochiul clopotnița de la Radu-vodă, se zărea, ascunsă printre copaci, biserica Sfîntul Atanasie, zisă Bucur, *nemurire* și *bucurie*, două nume bine

Vedere generală de pe Dealul Mitropoliei, 1855

Biserica Bucur, acuarelă din 1880

alese pentru a caracteriza un oraș renăscând de o sută de ori din foc, din apă și din sânge, și pe nepăsătorii săi locuitori, totdeauna veseli și voioși, parc-ar înota tot în fericiri; acea bisericuță cu turla ei rotundă ca o ciupercă, cu streășina ieșită, afundată între arbori seculari, semăna cu un copil sub o umbrelă, rezemat la tulpina unui stejar stufos [...]

... curți mari pătrate, cu ziduri nalte și tari de jur împrejur, cu porți groase de stejar căptușite cu fier, legate în piroane, șine și lanțuri, cu clopotniță dasupra gangului; în mijlocul curții biserica, ocolită de case tari de zid, compartimente unele lângă altele, fiecare cu pînă adîncă, cu magazie boltită, cu uși de fier scoase pe o galerie, cu arcade pe coloane de piatră cu capiteluri dasupra, cu odăi toate cu ferestrele și cu ușile pe un pridvor care ocolea hanul dintr-un capăt pînă într-altul, comunicînd cu două scări mari, acoperite față-n față una cu alta, totul stil italian, tipul adoptat pretutindeni în Arhipel și în Marea Neagră, pe unde genovezii au avut cantonare.

Într-acele ziduri se refugiau creștinii, într-acele pînă și bolte își închideau giuvaerurile, șalurile, argintăria și banii în timp de răzmiriță, de băjanie, de foc și de sabie. Locuitorii Bucureștiului găseau scăpare pentru ei și averile lor la picioarele altarului și la tăria zidurilor.

Casele boierilor celor mari erau cele mai multe pe aproape de malul gîrliei; începînd din susul Dîmboviții era casa lui Pană Filipescu, mai la vale venea căminul Cantacozineștilor, pînă în casele Colfescului, pe ruinele cărora s-a rădicat mai în urmă casa logofătului Dinicu Golescu, palatul domnesc de astăzi; pe apă la vale, tot pe muchea dealului, erau casele lui Constantin Crețulescu ș-ale fratelui său Istrate, mai în jos casele banului Scarlat Ghica din Gorgan; peste gîrlă, în dreptul Zlătarului, unde este prefectura de Ilfov, era casa Banului Bătrîn, nume sub care se deosebea banul Dumitrache Ghica de fie-său banul Scarlat; din jos de Sfîntu Ioan era casa Văcărescului, chiar în locul unde este casa baronului Belu, mergea pînă în zidu bisericii Măgureanu; dincolo de Sfîntu Spiridon era casa lui Manolache Brîncoveanu, al căreia coprins se întindea de sub deal pînă în zidurile Sfintei Ecaterinei ș-ale Bălăceanului, iar pe malul gîrliei, pe unde este astăzi primăria, pînă la Podul Gîrliei de la Beilic. De vreo cincizeci de ani, acolo s-au succedat oaspeți de toate mărimile și de toate neamurile, această casă a fost de zece ori una după alta palat, cazarmă, spital și ruină, de zece ori zidită și rezidită, pustiită, restaurată și părăsită; a adăpostit pe Caragea, cînd a ars palatul domnesc din Dealul Spirii, acolo a tras Ipsilant, acolo a descălicat Domnu Tudor cînd a intrat cu pîndurii în București; a fost reședința ortalei turcești în timpul lui chehaia-beg și lui Gavanosoglu; prefăcută din

ruină și transformată de vodă Bibescu în palat domnesc, a servit de cvartir lui Omer-pașa, gene-ralilor ruși și nemți, soldaților și bolnavilor a tot felul de oștiri; a fost locuința domnilor, cvartir general al comisarilor și a comandirilor de oștire de toate invaziunile și de toate operațiunile. La stînga spre răsărit, în partea tîrgului, pîmprejurul Colții erau casele Bărcănescului, ale Cîndescului, ale Cîmpineanului, ale lui Racoviță ș-ale Băleanului.

Cînd, după Dealul Mitropoliei, într-o seară de denie, în liniștea melancolică a apusului începea toaca la o sută de biserici, cu milioanele de sunete pe toate tonurile, care se vîr-sau în aer din miile de clopote mari și mici ale orașului, note care alergau din toate turlele ca să se confunde într-un huiet general și se suiau împreună la cer, lăîndu-și neîncetat vibrațiunile, aruncîndu-se în cadență ca niște talazuri împinse unele peste altele către malul nevăzut, atmosfera întreagă părea transformată într-un vârtej de armonie și sufletul coprins de o senzațiune plină de pietate se simțea atras către rugă. În mijlocul acelei vijelii de sunete, precum ochiul distinge într-o mare înfuriată pînzele corăbiilor printre spumegatul alb al jocului valurilor, asemenea urechea deose-bea în mijlocul huietului glasul plîngător al Sfîntului Gheorghe, repetînd în cadență numele nenorocitului Brîncoveanu, sunetul jalnic și mîndru al Antimului, bătaia rară și falnică a Sfîntului Spiridon, îngîînîndu-se cu Sărindaru și cu Curtea Veche, clopotul de serbare al Colții, glasuri grave străbătute în toate părțile de timbrele ascuțite și argintii a o sută de clopote mai mici ale bisericilor din mahalale. Acum gălăgia populațiunei și urletul a miilor de trăsuri care lovesc pietrele ascuțite ale caldarîmului și fluierile gardiștilor taie tot farmecul acelei armonii sublime...

Note selectiv:

1. Bucuri, Radi și Ilari erau domni feudali, conți sau baroni ai României (n. a.).
2. În jurul locului unde se află astăzi Ateneul.
3. Grădina Icoanei.
4. Apoi Calea Negustorilor, azi Calea Griviței.
5. Actuala Cale a Dorobanților.
6. Sau Podu de Pastramă, azi Calea Plevnei.

(Bucureștii în literatură, texte alese și adnotate, cu un cuvînt înainte de Radu ALBALA, Editura pentru Literatură, 1962)

Arhive bucureștene

Pake Protopopescu

Georgeta FILITTI

Istoria orașului se completează necontenit din cercetarea arhivelor sale. Așa apar monografii solide, volume de corespondență particulară, broșuri, articole, note, cărți poștale, reprezentări de tot felul în ulei, peniță, creion ori acuarelă; din toate imaginea mai veche ori mai apropiată se plămădește sub ochii noștri. E o îmbiere la visare, la aflarea – pentru o clipă – a unui timp revolut. De fiecare dată când apare un tom impresionant, un album pulsând de viață, ne gândim că n-a mai rămas nimic de spus, nimic de descoperit despre București. Și de fiecare dată ne înșelăm. Pentru că, iată, crâmpoie din viața bucureșteană, din destinele locuitorilor ei se iese din arhive, ignorate adesea chiar de cunoscători într-ale istoriei orașului.

În rubrica inaugurată acum încercăm să răscolim câteva fonduri documentare pentru rememorarea unor fapte și a unor vieți de mult apuse.

Pentru azi ne-am oprit la un ctitor al orașului de la sfârșitul secolului al XIX-lea al cărui nume tinde să fie înghițit de aburul uitării.

Em. Pake Protopopescu (1845 – 1892) are o biografie uimitoare și simpla înșirare a ceea ce a făcut ca gospodar al orașului, într-un răstimp foarte scurt, îl transformă în personaj providențial. Fiul protopopului Iancu de la biserica Sf. Gheorghe Nou a urmat liceul Sf. Sava și și-a luat licența în Drept la Paris în 1867 cu o teză insolită despre acțiunile cauzate de frică. I s-a părut însă că nu are o calificare îndestulătoare și a mai stat doi ani la Bruxelles ca să urmeze Școala de științe politice și administrative. Tânărul avocat bucureștean păstrează nostalgia celor învățate în capitala belgiană și în 1872 înființează pe malurile Dâmboviței o școală similară, iar peste 12 ani, în asociere cu P. S. Aurelian, o societate de economie politică. Intrarea în loja Marelui Orient (1874) îi va fi deschis multe uși. La fel înrudirea cu negustorul Hagi Teodoraki, prin căsătoria cu fiica acestuia – Josephina, îi lărgeste cercul cunoștințelor, prietenilor, colaboratorilor. În cei trei ani de primariat (1888 – 1891), favorizat neîndoios și de un climat politico-economic propice, Pake Protopopescu realizează un program edilitar esențial. Urmașii săi n-au avut decât să-l urmeze și să-l consolideze. Din acest punct de vedere poate fi comparat fără șovăire cu baronul parizian Haussman. De cum intră în funcție, continuă canalizarea Dâmboviței începută sub predecesorul său Dim. Cariagdi și cu ajutorul ing. Anghel Saligny finalizează cea dintâi conductă cu apă potabilă a orașului. Apoi încheie contracte cu Societatea "Bazaltul" pentru pavări de străzi și fasonări de trotuare. Dar ceea ce a rămas memorabil din administrația sa și i-a adus fonduri absolut îndestulătoare a fost lansarea unui împrumut de 16 milioane lei prin subscripție publică. Bucureștenii înșiși erau atât de dornici de a-și vedea urbea dotată, modernizată, încât în cinci ore au acoperit de 28 de ori suma solicitată. A putut astfel să con-

Em. Pake Protopopescu

struiască 30 de școli primare, 5 judecătoria de ocoale, filtrele de apă de la Arcuda, stăvilarele de la Ciurel și Brezoaia. Dintre clădirile cu spații aferente ridicate în timpul său trebuie reținute Institutul Medico-Legal, Hala de pește, Școala de Comerț (numită ulterior N. Krefzulescu), rampa de vinuri de la Cotroceni, Palatul Justiției, liceele Gh. Lazăr și Sf. Sava, Legația rusă, Grădina Botanică, azile de noapte, capele de cimitire, grajdurile comunale. Majoritatea sunt și azi în funcție; numai furia demolatoare din anii '80 a distrus câteva dintre ctitoriile sale, între care Institutul Mina Minovici.

În acțiunea edilitară a primarului banii nu au însemnat totul. A căutat și a găsit în permanență soluții, a ignorat adeseori o lege prea rigidă, a fost suplu, șiret, a măgulit orgolii și a reușit. Astfel, la sistematizarea Dâmboviței a adăugat canalizarea pe 50 străzi și racorduri în casele unor particulari bogați, dar a găsit și formula pompelor la colț de stradă pentru ca sărăcimea orașului să nu mai fie silită să scoată apă din vadul sacagiilor, plin de mortăciuni. Pentru salubritatea orașului a amenajat groapa de gunoi din Valea Plângerii folosind vagonete la care gunoierii ajungeau noaptea cu cotige pe arcure (ca să nu facă zgomot). Căi cei mai pofriviți la aceste atelaje i s-au părut cei importați din Croația ori crescuți în comuna Joița, lângă Arcuda. Bucureștenii s-au

obișnuit atunci să-și facă abonament (bătut pe poartă) pentru ridicarea gunoaielor. În același timp a interzis tăierea vitelor în curți. Ecarisajul de la Colentina a fost mutat la Abator.

Și în ceea ce privește iluminatul electric și transporturile P. Protopopescu a fost un înainte mergător, fiindcă în afară de Grădina Cișmigiu a instalat becuri pe bd. Academici, Carol, Calea Victoriei și la Șosea. Tot în vremea lui apare cel dintâi tramvai electric (linia 14).

Din vreme în vreme un om al cetății trebuie să ia măsuri radicale, și el a fost unul dintr-aceștia. Cosmetizarea, jumătățile de măsură, remediile merg un timp, dar orașul nu poate prospera. După ce a dispus executarea cadastrului urban și a inventariat bunurile aparținând comunității, primarul-avocat a înțeles că se poate trasa profitabil o nouă tramă stradală. Pentru cei aproape 200.000 de locuitori de la 1889, P. Protopopescu a croit bd. Orient, apoi Carol (care mai târziu avea să îi poarte numele), Obor (apoi Ferdinand), Mărășești, Dosul Gării (ulterior Dinicu Golescu), Elisabeta. Azi totul pare o poveste frumoasă. Atunci însă exproprierea pentru alinieri ori lărgiri de ulițe (într-un cuvânt sistematizare) a însemnat și multe lacrimi. Se povestește, de pildă, că pentru realizarea bulevardului dintre Spitalul Colțea și Gara Obor a așteptat ca unii proprietari îndărătnici să plece la băi. Le-a dărâmat casele într-o singură noapte și apoi i-a despăgubit generos. La fel de ingenios a fost și în cazul diferiților furnizori ai municipalității. Când măcelarii au făcut grevă din cauza prețurilor impuse prin mercuriale, a practicat ceea ce azi am numi *dumping*: a cumpărat vite de la Marinescu Bragadiru, le-a tăiat și le-a vândut la un preț rezonabil. La fel a procedat cu brutarii.

Ceea ce azi a devenit o banalitate a peisajului urban, în anii '80 ai secolului XIX însemna inovație. Astfel P. Protopopescu a introdus afișajul public și chioșcurile de ziare, obligația numerotării caselor, închiderea cârciumilor la miezul nopții, curățatul zăpezii de către fiecare proprietar, ba chiar și... dezinfectarea bricelor de către bărbieri.

Un spațiu mult îndrăgit de bucureșteni a fost și a rămas desigur cel al Oborului, unde se aduna Târgul Moșilor. Pake Protopopescu l-a expropriat și a putut oarecum să-l amenajeze. În acest caz, însă, trebuie să admitem că rezultatele au fost modeste. E de-ajuns să parcurgem schița omonimă a lui Caragiale ca să ne dăm seama că un primar nu poate totuși face minuni. Atunci însă, în 1889, lumea a fost euforică. Pake Protopopescu i s-a adresat astfel regelui, prezent la schimbarea la față a târgului: "Majestatea Voastră i-a încurajat pe cei mai merituoși și mai abili dintre producătorii care alimentează acest târg și deservește astfel trebuințele vieții populare". Regele a dat premii unor produse oferite de ceea ce s-ar putea numi azi "secțiuni": *Olărie ordinară și fină, Donițe, Donițe de Brașov, Butoiașe, Bote, Copăi, Coșuri, Arămărie, Făină, Sătărie*.

Disputele politice, acuzele, boicotul sunt nelipsite și în vremea lui. Totuși, dacă Pake Protopopescu rămâne un gospodar eminent al urbei, e de observat că și grupul de consilieri care l-a secondat i-a fost pe măsură. Orientarea sa politică (partizan al liberalului disident George Vernescu) nu l-a împiedicat să și-i apropie pe I. Em. Florescu, Al. Știrbei, N. Hagi Stoica, Dim. Orbescu, N. Filipescu, C. Esarcu, N. Blaremburg, C. Severeanu, Ch. Zerlendi. Toți aceștia erau oameni bogați, buni administratori ai propriei averi, gata să contribuie la prosperitatea orașului, iar nu să profite de pe

urma calității de consilieri. Echipa tehnică (Bolintineanu, ing. Giulini, dr. Felix, contabilul Andricu) a completat fericit statul Primăriei în acei ani.

Arhiva Pake Protopopescu de la Biblioteca Națională (fondul St. Georges) mai cuprinde și documente despre manifestările mondene ale primarului și familiei sale. Ele oferă un crâmpei de viață cotidiană din *la belle époque*, cu moravurile și eticheta caracteristice. Invitațiile reginei ori ale principesei moștenitoare, transmise prin doamnele de onoare Natalia Romalo (fiica diplomatului Iancu Bălăceanu), Zoe Miclescu, Elena Văcărescu (viitoarea scriitoare), Zoe Bengescu (viitoare memorialistă, căsătorită Cămărășescu), Maria Greceanu, Olga Mavrogheni, oglindesc un ansamblu de conveniențe impuse cu strictețe de palatul regal. Pentru "ceaiuri", "kermeze pentru copii", baluri, primiri de "patronese" (conducătoarele societății de binefacere *Regina Elisabeta*, între care și Josephina Protopopescu), serate muzicale, *garden-party*-uri la Cotroceni, reprezentații de gală la Teatrul Național ("invitație strict personală"), "reuniune muzicală pentru femeile în doliu", concerte, inaugurarea azilului *Regina Elisabeta* din Șos. Filantropia nr. 33, dejunuri etc. se precizează – după caz – ținuta: "toaletă de oraș", "habit", "costum de secol XVIII de rigoare pentru copii", "costum românesc", "toaletă de oraș fără pălărie", "frac, cravată, mânui albe, decorații în mărime regulamentară", "ținută de bal", "toaletă de vizită".

Dincolo de protocolul obișnuit răzbat și dispoziții categorice ori ceea ce azi s-ar numi "pile". Astfel, de la o zi la alta, Zoe Bengescu îi cere primăresei, în numele reginei, să "recruteze" câteva "dames du grand commerce de la Capitale" pentru a le implica în animarea Societății de binefacere ce purta numele suveranei. Și ca să fie și mai elocventă, doamna de onoare adăuga: "on compte beaucoup sur vous." Evident că "doamnele din comerț", adică nevestele de angroșiști bucureșteni, se grăbesc să răspundă convocării reginei și să-și dea obolul pentru operele ei de asistență socială. Iată câteva: Ecaterina Carcaleteanu, Elena Mironescu, Alexandrina Porfiriade, Maria Nicolescu, Maria Petrescu, Felicia Economu, Maria Hagi Stoica, Elena Velleșcu, Maria Serafim, Delphina Rusescu, Elena Sache Ionescu, Anetta Niculescu, Alexandrina Naumescu.

Dar doamnele de onoare de la Palat profită de situația lor privilegiată și ca să ceară ajutorarea "cu lemn a unui sărac" (Elena Văcărescu), un serviciu pentru cutare "qui ne demande qu'à travailler" (Zoe Davilla). Regina însăși trimite rugăminți-porunci: Cappeleanu, funcționar la Primărie, riscă să-și piardă slujba. E "părintele unei numeroase familii", încât regina îi cere primarului să pună "toată silința" și să-l păstreze.

O practică devenită, din păcate, istorie e cea de a răspunde la gesturile de politeță. Pentru strugurii, florile, felicitările la aniversarea căsătoriei suveranilor ori darurile lucrate de elevele școlii *Protopopul Tudor* (unde primarul era epitrop), Palatul Regal, prin aghiotanții de serviciu sau prin doamnele de onoare, răspunde nuanțat: "cu strigăte de bucurie", "cu încântare" ori... simple "mulțumiri".

Ca persoană publică, Pake Protopopescu e dator la unele gesturi ori spuse de conveniență ce îmbracă forme gongorice, mai ales când i se adresează regelui sau reginei. Ele fac parte din retorica vremii și merită a fi consemnate ca atare. La inaugurarea Școlii de Comerț (numită ulterior, cum

aminteam, N. Kretzulescu) primarul a declarat: "toate ramurile de activitate utile și producătoare au găsit pururea pe lângă inițiative încurajatoare și sprijinul cald și statornic din partea Majestății Voastre... în special comerțul, această ramură de activitate socială care este pârghia cea mai puternică a prosperității publice, căile ferate create sub fericita domnie a Majestății Voastre au chemat comerțul Capitalei la mari și fructuoase destinate. Acestor căi se datorează extensiunea și înfrumusețarea Bucureștilor... lor datorează Capitala dezvoltarea și importanța la care se găsește ajunsă".

Felicitările pentru aniversarea căsătoriei suveranilor aveau formulări ca acestea: "scut al statului și emblemă a orgoliului fiecărui român", "podoabă strălucită a tronului și reprezentanta măreață a tot ce mintea și inima pot produce ca mare și generos".

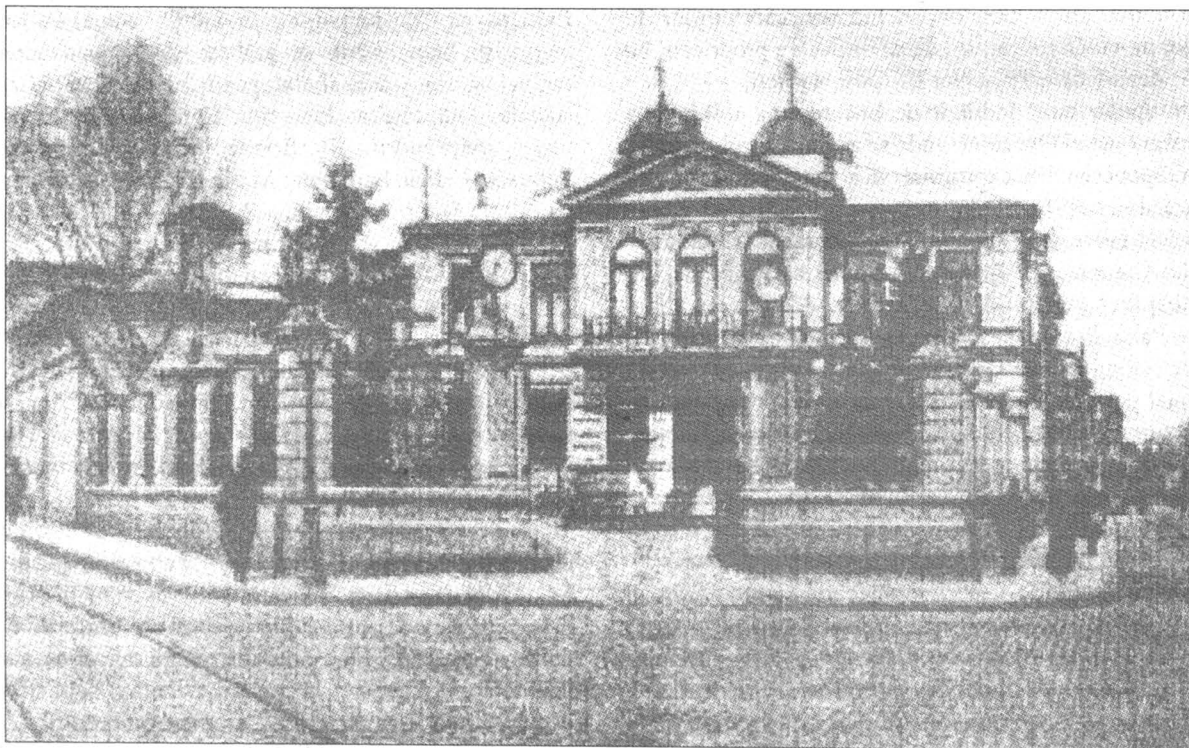
La rândul său primarul e informat ori solicitat de tot felul de întreprinzători. Iată, de pildă, oferta faimosului Costache Ionescu din str. Covaci nr. 3, "restaurant, mare depozit de vinuri, casă fondată în 1859, medalia de aur la expoziția universală de la Paris, 1889", pentru masa de 10 mai 1891, orele 17, din Grădina Cișmigiului, de 2.000 persoane (în valoare de 14.000 lei): icre, sardele, friptură de vițel, cașcaval, prăjituri, vin, pâine.

*

Pake Protopopescu s-a identificat cu istoria și devenirea Bucureștilor. Peste ani, în 1923, fiul său, membru al Partidului Poporului condus de gen. Averescu și ajutor de

primar într-un sector al Capitalei, încerca să-și sensibilizeze comilitonii folosind prestigiul defunctului său părinte în legătură cu soarta orașului. După primul război mondial a circulat ideea, susținută de liberali, a mutării Capitalei la Brașov. Fiul primarului de odinioară cere acum cu vehemență să se înscrie explicit în Constituție că Bucureștii sunt capitala *definitivă* a țării.

Figura lui Pake Protopopescu aparține galeriei de oameni implicați plenar, cu dăruire și pricepere, în edificarea României moderne. A contribuit mai mult decât contemporanii săi la modernizarea orașului, la civilizarea lui și implicit la schimbarea mentalităților. Orașul a încetat a mai fi un sat mare, s-a personalizat în sensul unei restructurări continue. În 1892, când Pake Protopopescu închidea ochii, la doar 48 ani, sentimentul că a binemeritat toată admirația de la concetățenii săi a fost unanim. Și recunoștința contemporanilor, ca și ingratitudinea lor, n-au întârziat să se manifeste, așa cum s-a întâmplat de atâtea ori în istoria noastră. În 1895 a fost comandată, prin subscripție publică, statuia fostului primar sculptorului Ioan Georgescu. Guido Corti din Milano a turnat-o în bronz, dar primarul din acel an, C. F. Robescu, s-a împotrivit amplasării ei. Abia în 1899, când în fruntea orașului se afla Barbu Ștefănescu Delavrancea, a avut loc inaugurarea ei (după ce a fost reparată de C. Storck). Astăzi micul parc de la confluența bulevardelor croite de primarul novator poartă numele cârciumii de peste drum, *Izvorul Rece*, ca dovadă că istoria rămâne pentru mulți o *terra incognita*.

Casa lui Pake Protopopescu (azi demolată). Se afla la intersecția străzii Biserica Enei cu B-dul I. C. Brătianu

Memoria caselor

Casa Melik

Ana Maria ORĂȘANU

Pe strada Spătarului, trecătorul descoperă la nr. 22 o locuință romantică prin arhaismul formelor arhitecturale. Este **Casa Melik**, o prezență urbană discretă, anturată de un bogat ambient vegetal, parte din vasta grădină de odinioară.

Istoria casei se desfășoară pe mai mult de 200 de ani, iar valoarea îi este sporită prin actuala funcțiune culturală de Secție a Muzeului Național de Artă al României. Aici funcționează Muzeul "Theodor Pallady" și poate fi admirată o remarcabilă selecție din lucrările pictorului, precum și colecția de artă decorativă a familiei Răut.

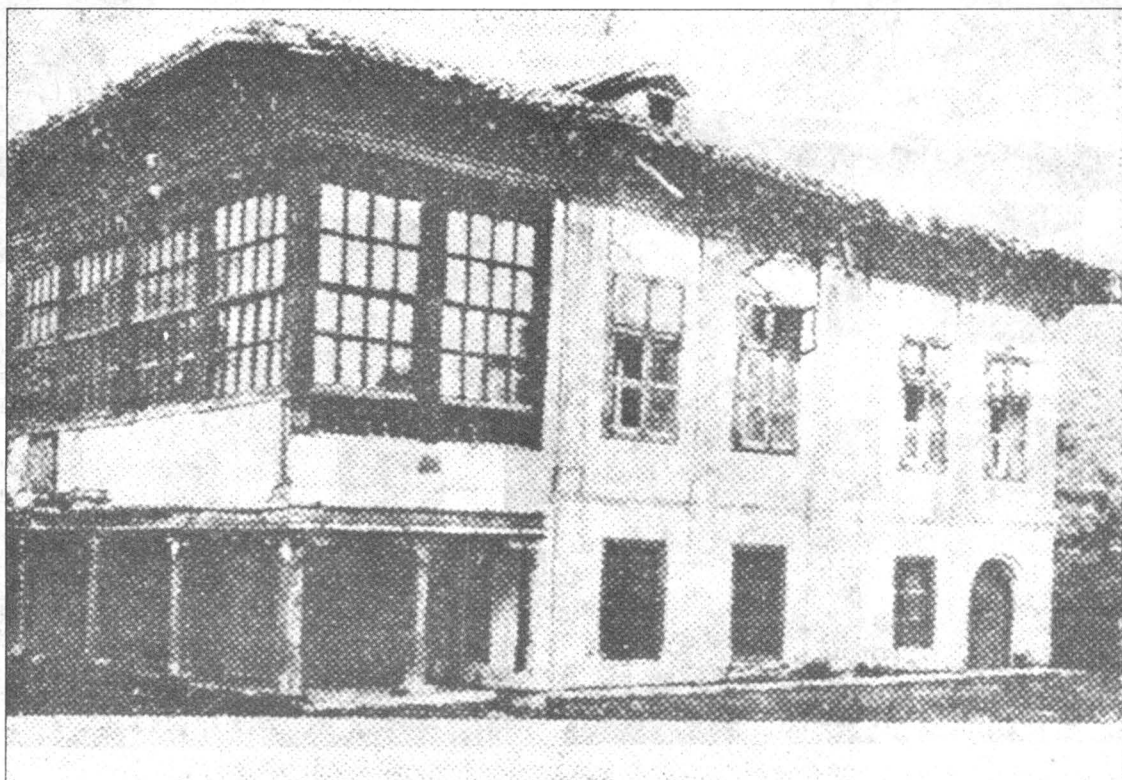
Casa, ridicată în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea (cca. 1760) în Mahalaua Armenească, a rămas de-a lungul timpului unul dintre puținele repere certe care individualizează contribuția comunității armene la configurarea orașului, fiind, cu certitudine, cea mai veche.

Arhitectul Iacob Melik (1817 – 1887), cel care a locuit în casă și care a refăcut-o pe la mijlocul secolului al XIX-lea, a fost la vremea sa o personalitate proemi-

nentă a comunității. S-a născut la București, într-o familie de armeni refugiați din Turcia. A studiat arhitectura la Paris și s-a întors în 1844, răspunzând propunerii lui Barbu Știrbei, ministru al Treburilor Interne din Țara Românească. Printre proiectele realizate în această perioadă se menționează Cazarma bucureșteană MAL-MAISON.

Iacob Melik a participat la viața comunității armene lucrând ca profesor de școală. De asemenea, s-a implicat în pregătirea evenimentelor din 1848, susținând mișcarea revoluționară în calitate de secretar al Clubului democratic din București și menținând legătura cu cercurile progresiste.

În locuința sa din str. Spătarului au fost găzduiți în acel an capii revoluției din Țara Românească, inclusiv Ion Heliade Rădulescu. Ulterior, Iacob Melik s-a numărat printre persoanele care au părăsit în grabă țara spre a se salva, fiind nominalizat în lista celor care au ajutat revoluția. Din exil a păstrat legătura cu fruntașii revoluției, după cum este atestat de documente datând din acei ani.

Casa Melik înainte de restaurare

A revenit la București în 1857, împreună cu soția sa, Ana Melik, și s-au instalat în vechea casă a familiei, părăsită în toți acești 9 ani. Probabil că în această perioadă s-au realizat importante lucrări la casă, modernizând-o fără a-i afecta caracteristicile inițiale. Melik devine arhitect al Statului în Țara Românească și o personalitate de frunte a vieții politice.

În noiembrie 1858 semna proclamația Partidului Național din Țara Românească, alături de frații Golescu, Cezar Bolliac, D. Brătianu și G. Sion. Este ales președintele epitropiei și comunității armene din București și, un an mai târziu, deputat de Vlașca. În ultimii ani de viață s-a retras din viața publică. A murit la vârsta de 70 de ani, fiind înmormântat la Cimitirul armenesc din București.

Soția sa, Ana Melik, a fost o distinsă reprezentantă a comunității armene. Cultă, cunoscătoare a limbilor franceză, germană și greacă, pe lângă armeană și română, era interesată de politica vremii și de nevoile societății. S-a stins din viață în 1913, lăsându-și casa, ce aparținuse tatălui său, prin testament pentru organizarea unui azil destinat văduvelor armene sărace.

Testamentul cuprindea și alte donații în scop caritabil: moșiile din județul Buzău erau lăsate Universității București pentru crearea unei burse studențești și, de asemenea, dona fonduri Societății Vatra Luminoasă și Școlii armene.

Aceștia au fost proprietarii casei din str. Spătarului nr. 22. Casa Melik se înfățișează și astăzi neschimbă, neafectată de trecerea timpului și de succesiunea stilurilor, mulțumită unei subtile restaurări executate în anii '70 ai secolului trecut.

Are planul dreptunghiular, dispus liber pe teren, cu intrarea pe latura lungă dinspre stradă și două niveluri de locuire. Parterul este scund, cu plafoane drepte din lemn, susținute de grinzi masive. Una dintre ele, datată 1822, atestă importante lucrări la acea dată. Etajul, cu spații mai generoase, se deschide pe fațada de nord cu un geamlâc generos, orientat, inițial, ca loc de belvedere, spre zona în care bănuim că se desfășura o frumoasă grădină.

Fațadele sunt decorate cu o profilatură discretă din stuc desenând traseele orizontale la soclu, brâul median și cornișa, precum și pilaștrii dintre ferestrele etajului.

Expresivitatea arhitecturală o dă folosirea exclusivă a zidurilor albe și a lemnului în forme simple și robuste.

Intrând în curtea casei, vizitatorul coboară câteva trepte și astfel revine la nivelul de construcție și locuire corespunzător Casei lui Iacob Melik – un mare armean și un mare român. Întâlnirea cu opera lui Pallady, anunțată de o statuie sobră, integrată peisajului din fața casei, amplifică emoția artistică și dă locului valoare de unicat.

Casa Melik astăzi

Patrimoniu

Din colecțiile Bibliotecii Metropolitane București

Petre ISPIRESCU, *Legende sau Basmele Românilor*

Editura Institutului de Arte Grafice și Editură "Minerva", București, 1901

Domnule Ispirescu.

Privind la volumul de povești populare ce mi-ai trimis la țară, îmi pare că me aflu în față cu o comoară pe care ași fi perdut-o de mult și am regăsit-o într-o zi de noroc.

Un geniu farmecător ese din cuprinsul lui și vine de me ia pe aripele sale ca să me transpore în timpul copilăriei mele și în lumea acea mult adimenitoare, locuită de zmei, de balauri, de pajuri, de cai năzdrăvani, de paseri măestre, de strâmbă-lemne, de sfarmă-pietre, de feți-frumoși, de fete de împărați cu plete de aur, etc., într'un cuvânt de toate minunile ce-mi povestea manca (doica) în nopțile de iarnă la gura sobei.

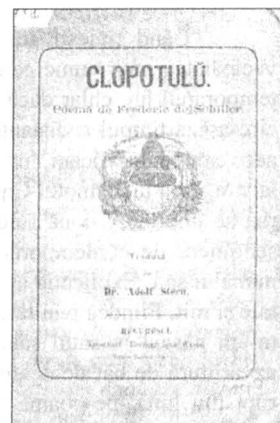
Drăgălașe povestiri care îmi îngânau somnul, cu visuri încântătoare și care au avut o fericiț întrunire asupra închipuirii mele de când sunt pe lume. Ele au contribuit a me face poet! [...]

*Al d-tale servitor și amic,
V. Alecsandri*

Frederic de SCHILLER, *Clopotulu. Poemă*

Tradusă de Dr. Adolf Stern, Tipografu – Editoru Ioan Weiss, București, [f.a.]

Precum spiritul omului se face mai pătrunzător și se dezvoltă mai mult prin schimbul ideilor, prin examinarea și compararea ideilor altora, așa și literatura unui popor se dezvoltă și crește, prin studiul și cunoștința literaturii altor popoare. Principiul naționalității, această deviză, care în secolul nostru este înscrisă pe stindardele tuturor popoarelor, și care separă un popor de poporul său vecin, se poate admite numai într-un înțeles politic, într-un sens patriotic; când e vorba însă de produsele spiritului, de literatura și de știința, atunci acest bulevard care ne separă, cade, dispare, căci atunci toți suntem frați, toți de una și aceeași naționalitate, toți silitori de a ajunge la unul și același scop – fiindcă sunt niște tărâmurii unde suntem cosmopoliți în toată puterea cuvântului. Acel popor care s-ar înconjura de un zid în contra produselor spirituale și științifice ale celorlalte popoare ar comite o crimă de les-spirit și ar rămâne îndărăt – nu! toate porțile trebuie să fie deschise, intrarea liberă și nu numai exclusiv pentru operele unui singur popor, ci pentru toate...

Mihail EMINESCU, *Opere complete*

Cu o prefață și un studiu introductiv de A. C. Cuza. Editat de Librăria Românească, Institutul de Arte Grafice N. V. Ștefăniu & Co., Iași, 1914

... Din aceste considerații – de popularizare, așadar, și de înțelegere – a izvorât și lucrarea prezentă.

Intenția noastră a fost să punem la îndămina românilor de pretutindeni, în interesul culturii naționale, o ediție, cuprinzând într'un singur volum, cu preț eștin, toate scrierile – firește, cele mai însemnate, în toate direcțiile, dacă nu chiar toate în înțelesul absolut al cuvântului – comorile simțirii și gândului său, ale genialului nostru, nu numai poet, ci și cugetător, în atâtea domenii: Mihail Eminescu.

E cea dintâi întreprindere, credem, de felul acesta la noi, și pentru care editorii d-nii I. V. Ionescu și N. Georgescu, și-au impus însemnate sacrificii.

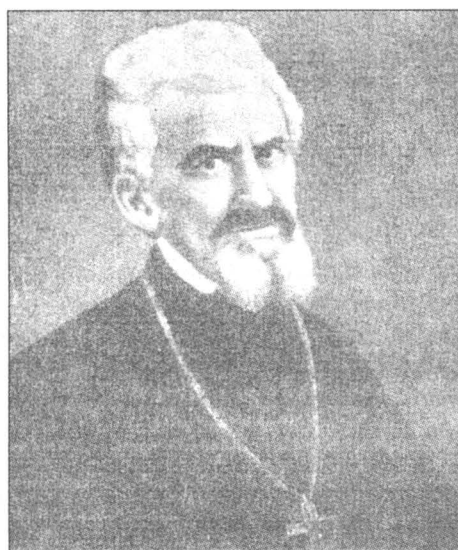
Ediția de față e dar, mai întâi, aceea ce voește să fie: o ediție populară.

Dar ea încearcă a fi și: o ediție critică...

Istoria cărții

BICENTENAR TIMOTEI CIPARIU

De mult mi-am fost propus să încep a scrie o specie de memoriu din viața mea, și din cele ce am ajuns și cunoscut eu; nu că doară aceea ar fi cu totul demne de neuitare, cu toate că vor fi întrânsele unele nu numai de interes istoric, ci chiar și filologic, ci ca să dau de se poate oareșcare impuls conaționalilor mei la asemenea scrieri originale, a căror preț la toată [în]tâmplarea pentru istoria și literatura popoarelor [este] prea însemnat, și iarăși pentru ca oarecum prin atare scrisoare lăsată poporului meu, de va merita a fi consultată când și când, mă voi vedea nu de tot a fi mort și după moarte-mi, ci sufletul meu încă va via întru acest popor, [pe] care Provedența mi-l-a asemnat ca să-mi fie pe pământ părinte și frățietate, și de care nice după moarte-mi nu voi a mă despărți. [...]

Ion BRAD

Contemporanul nostru

“Când trăiești ani de zile, chiar o viață întreagă, în vecinătatea unui nume celebru, începi să te simți, treptat, contemporanul lui, chiar dacă între tine și omul care i-a dat strălucire așază timpul o distanță măsurată în decenii și secole”. Cu aceste cuvinte evocam, în toamna lui 1987, trecerea unui veac de la stingerea lui Timotei Cipariu. Le reiau acum când, în februarie, se împlinesc două sute de ani de la nașterea sa, cu același sentiment de contemporaneitate pe care îl încerc în preajma numelui său. Explicația este simplă, ca tot ceea ce ține de realitate și mit. Fiindcă realitatea și mitul s-au amestecat în faptul că m-am născut în satul său, Pânade, de pe Târnava Mică, la o azvârlitură de băț de dealul înalt, zis al “Șipotului”, galben, ca rupt din lună, pe coama căruia fusese cândva casa Ciparilor, devenite, deal și casă, doar o lumină din povești, pe care străbunicul Ion ne-o arăta cu degetul, poruncindu-ne: “Să învățați și să vă purtați frumos, copii, că altfel vă vede Chimoftei Țăpar (așa-i pronunța numele) din ceruri și se supără pe voi!” Străbunicul, neștiutor de carte, fusese contemporan, în tinerețe, cu cel mai mare cărturar al neamului românesc din Ardeal, cel care, înainte de-a merge la școală, știa *Alixândria* pe de rost, cel care, frecventând mai apoi doar școlile Blajului (nu ca predecesorii săi din “Școala Ardeleană” universitățile de la Roma, Viena și din Germania), a învățat să scrie și să vorbească cincisprezece limbi, printre care și ebraica, araba și persana, ajungând să scrie și versuri în aceste graiuri ale Orientului, lăsându-ne unele manuscrise nedescifrate complet până astăzi. Tot el, Timotei Cipariu, a dat strălucire inițiativei înaintașilor săi, începând cu ctitorul Blajului, Inocențiu Micu Clain, de-a înființa o bibliotecă românească demnă să stea alături de cele ungurești de la Alba Iulia, Aiud și Târgu-Mureș. Bibliotecă distrusă aproape în întregime în toiul evenimentelor sângeroase din 1848 – 1849 (o adevărată “noapte a tăierii pruncilor”). Bibliotecă refăcută, mai ales cu carte veche românească și cu manuscrise rare aduse toc-

mai de la Constantinopol și București, trecute, cu mari dificultăți, pe la Turnu-Roșu, unde cenzura chezaro-crăiască se arăta, adeseori, necruțătoare.

Pasiunea lui Cipariu pentru carte și bibliotecă o găsim mărturisită și în *Jurnalul* său (un început de autobiografie), dar și în însemnările despre călătoria sa și a lui George Bariț (intemeietorul gazetelor românești din Transilvania) în Țara Românească, unde, la 1836, admira cărțile din tipografia lui Heliade Rădulescu și înjghebarea primei biblioteci naționale. Dar această nobilă și mistuitoare patimă a lui Cipariu a fost zugrăvită, cu neîntrecuta sa artă de portretist, de Nicolae Iorga: “Cine a străbătut vreodată sălile, astăzi prăfoase și părăsite, ale bibliotecii lui, a trebuit să rămână uimit de larga rază a interesului său științific, a interesului său literar și, mai bine, a interesului său uman. De la manuscriptul de cronici a Moldovei, până la versurile arabe legate în marochin roșu și până la poezia lirică a timpului său – n-a făcut și el versuri? – totul te întâmpină acolo. În aceste încăperi a cetit el mulți ani de zile după ce nu mai știam să-i cerem a scrie. Stătea închis în frăția cu duhurile morților celor mari, și nu-i păsa de lumea care judecă migălos, cu o cumpănă de spițer, greșelile făuritorilor de înalte clădiri ale minții avântate. În bătrânețea ca și în tinerețea lui, el n-avea nevoie decât de foarte puțină odihnă, și cei ce l-au cunoscut știu să spuie despre ușurința cu care trecea de mai multe ori pe noapte de la întunericul somnului la lumina cetirilor de învățământ și de frumusețe, în odaia unde lampa – ca un simbol – nu se stingea niciodată”.

În această atmosferă faustică a bibliotecii lui Cipariu (salvată, în 1948, de la dezastrul celorlalte biblioteci blăjene, executat de staliniștii care au desființat Biserica Română Unită cu Roma, Greco-Catolică) a lucrat câțiva ani buni, la Cluj (unde a fost transportată Biblioteca Arhidecezană), Lucian Blaga, marele poet, filozof și cărturar român. Acolo a scris el paginile dedicate iluminismului transilvan și episcopului martir Inocențiu Micu Clain, cel relegat la Roma, unde și-a scris și celebrul testament: “Numai din pământul Patriei poți învia la Judecata de apoi!”

TIMOTEI
CIPARIUSCRIERI
LITERAREEDITURA FUNDATIEI NAZIONALE
„SATUL ROMÂNESC”

turii și culturii poporului român” (ASTRA), găsim și acest emoționant elogiu al limbii materne: “Însă din toate aceste ruine, Providența ne-a conservat, în aceste dureri cumplite, un tezaur neprețuit, pe care nu ni l-au putut răpi nice sabia învingătorului, nice cruzimea tiranului ce domnea pe corpurile noastre, nice puterea fizică, nice politica infernală, – un tezaur născut cu noi, de la țâțele maicii noastre, dulce ca și săruturile măicuțelor când ne aplecau la sânul lor, tezaur mai scump decât viața, tezaur care, de l-am fi pierdut, de l-am pierde, de vom suferi vreodată ca cineva cu puterea au cu înșelăciunea, au cu momelile să ni-l răpească din mâinile noastre – atunci mai bine, mai bine să ne înghită mormântul de vii, să ne adună la părinții noștri cu acea mângâiere că nu am trădat cea mai scumpă ereditate, fără de care nu am fi demni de a ne mai numi fiii lor: limba românească”.

Numai Eminescu, trecut și el, în acei ani, prin Blajul lui Aron Pumnul, dascălul său iubit, al lui Bărnăț și Cipariu, ar mai fi putut rosti și scrie asemenea patetice pledoarii pentru cultivarea și apărarea limbii române. Să nu uităm, apoi că, înaintea chiar a lui Vasile Alecsandri și Alecu Russo, Timotei Cipariu își învâța elevii să adune poeziile populare, cunoscută fiind culegerea de la 1838 a preotului Nicolae Pauletti din Roșia de Secaș, descoperită și studiată însă mult mai târziu decât a celor doi moldoveni. [...]

Cred că îl mai putem considera contemporanul nostru și din alte puncte de vedere. Fiindcă numai un cărturar patriot ca el, un luptător neînfricat pentru națiune, școală și cultură (să nu uităm că a fost unul dintre întemeietorii Academiei Române și ani îndelungați directorul celor mai vechi școli sistematice românești, ca și al uneia dintre cele mai active tipografii transilvane), numai o fire și o personalitate ca Timotei Cipariu, acela care, sărac fiind în tinerețe, când n-avea bani să-și cumpere lumânări, aștepta nopțile cu lună plină să-și poată citi cărțile, numai filologul, oratorul, poetul și bibliofilul neîntrecut, omul care înțelegea și uneori depășea înțelesurile timpului său, ale lumii în care trăia, numai el putea să formuleze, testamentar, dar și în numele nostru, aceste adevăruri axiomatiche: “Astăzi, fraților, națiunile nu există decât numai prin cultură. Popoarele fără cultură și cărora nu le pasă de progresul umanității, nu se mai numără. Cultura este condiția «sine qua non», cultură și viață sau barbarie și moarte, «tertium non datur»”.

Așa putea vorbi doar un spirit european, un enciclopedist, un exemplu bun și pentru noi toți, cei confrunțați cu exigențele și perspectivele primirii României în Uniunea Europeană. Cultura română este o certitudine pe această cale istorică, majoră dar dificilă. Prin ea, în mod sigur, țara noastră se “numără”. Așa cum Blajul, vatra primelor impulsuri lucide și sistematice, în această direcție, rămâne un punct luminos pe harta României europene. Iar în vatra aceasta arde încă, veșnic nestinsă, lampa din casa lui Timotei Cipariu. [...]

Biobibliografie

CIPARIU Timotei, n. 21 febr. 1805, satul Pănade, com. Sincel, jud. Alba – m. 3 sept. 1887, Blaj. Cărturar și filolog. Fiu al lui Iacob Țipar și al Salomeiei (n. Frățilă), țărani. Urmează gimnaziul și cursul filozofic (1816 – 1822), apoi Seminarul Teologic (1822 – 1825) la Blaj, unde se formează în cultul Școlii Ardelene; își desăvârșește pregătirea intelectuală ca autodidact. Se consacră carierei didactice, în școlile Blajului (1825 – 1873): prof. de lb. română și filozofie la gimnaziu și seminar, director al gimnaziului (1854 – 1873), autor de cărți teologice, educative etc. și manuale [...] Preot greco-catolic, canonic, vicar, prepozit mitropolitan; proprietar de tipografie și editor (1833 – 1866) de cărți, gazete, rev., răspindite la românii de pretutindeni; organizează (în jurul lui 1830), cu G. Bariț ș.a., spectacole teatrale, susținute de elevii blăjeni; joacă un rol de prim-plan în revoluția de la 1848 în Transilvania. [...] Membru fondator (1861) și primul vicepreședinte al Astrei (din 1878); membru activ al Soc. Germane de Orientalistică de la Berlin; membru fondator (1866) și vicepreședinte al Soc. Academice Române (din 1867). Dimensiune supremă a pașoptismului cultural în Transilvania, activitatea sa îi conferă în epocă o prestanță și o autoritate morală absolute; icoana lui postumă e învăluită încă în luminile legendei. Primul mare lingvist român și cel mai important reprezentant al latinismului [...] Erudit și poliglot, umanist de mărime europeană, înrudit prin formație și vocație filologică cu B. P. Hasdeu, C. I. I. Istrate, alături de acesta, tradiția enciclopedică, prelungită de la D. Cantemir la M. Eliade. [...]

*

OPERA: *Ecloga. Întru mărirea Măriei Sale...* Domnu D. Ioan Lemenyi..., Blaj, 1833; *Extract de ortografie cu litere latinești*, Blaj, 1841; *Principia de limbă și de scriptură*, în *Organul luminării*, nr. LVI-LXI, LXIII, 1847 – 1848 (ed. II, 1866); *Elemente de limbă română după dialecte și monumente vechi*, Blaj, 1854; *Știința S. Scripture*, Blaj, 1854; *Acte și fragmente latine românești pentru istoria bisericii române*, Blaj, 1855; *Compendiu de gramateca limbei române*, Blaj, 1855; *Crestomație sau Analecte literare din cărțile mai vechi și nouă românești, tipărite și manuscrise, începînd de la secolul XVI pînă la al XIX*, cu *Notiță literară*, Blaj, 1858; *Elemente de poetică, metrică și versificațiune*, Blaj, 1860; *Începutul creștinării la români*, Blaj, 1866; *Gramateca limbei române*, I *Analitica*, II *Sintetica*, București, 1869 – 1877; *Despre limba română. Suplement la Sintactică*, Blaj, 1877; *Început de autobiografie*, ed. de Șt. Manciulea, Blaj, f.a.; *Călătorie în Muntenia la 1836*, în *Prietenii istoriei literare*, vol. I, 1931; *Jurnal*, ed. îngrijită, pref., note și glosar de Maria Protase, Cluj, 1972; *Poezii*, ed., antologie, pref. și note de N. Albu, Cluj-Napoca, 1976; *Băile de la Media, 1830 mai 1858*, în *Manuscriptum*, nr. 3, 1976; *G. Bariț și contemporanii săi*, IV, București, 1978; *Discursuri*, ed. îngrijită, antologie și glosar de Șt. Manciulea și I. Buzași, pref. și bibliografie de I. Buzași, Cluj-Napoca, 1984; *Opere*, I, ed. îngrijită de Carmen-Gabriela Pamfil, introd. de G. Istrate, București, 1987. *Traduceri*: W. T. Krug, *Elemente de filozofie*, I-II, Blaj, 1861 – 1863.

Mircea Popa

TIMOTEI CIPARIU
IPOSTAZELE
ENCICLOPEDISTULUI

... O activitate cu totul remarcabilă a depus învățatul blăjean în domeniul biblioteconomiei și bibliofiliei. În decursul a mai multor decenii a reușit să adune un tezaur de carte inestimabil, nu numai românesc, dar și străin, în cadrul căruia un loc important îl ocupă manuscrisele arabe pentru care avea o adevărată slăbiciune. Învățase ca student, cu profesorul său de teologie Theodor Pop, ebraica, iar apoi singur, cu ajutorul dicționarelor și gramaticilor a deprins și alte limbi orientale, perfecționându-le prin călătorii la București (unde lua ore de turcă) sau la Constantinopol, făcând excerpte de pe manuscrise și cărți aflate în marile biblioteci ale lumii, ca Viena, Vatican, Gotha, Jena etc. Multe sunt copiate de mîna sa, altele de copiiști pricepuți, plătiți în acest scop. În orice caz, în 1845 era gata să-i trimită lui Bariț mostre din aceste literaturi, întrebându-l discret: "Nu ți-ar fi urite vreo cîteva probe din literatura aceasta?" Cu totul remarcabil ni se pare că specialiștii de azi au constatat că în colecția de manuscrise orientale adunate de el se află rarități chiar în raport cu unele mari biblioteci din țările musulmane de seamă de astăzi. E destul să amintim prezența unor opere literare foarte cunoscute în lumea arabă, ca *Şahname* (*Cartea şahilor*), aparținînd lui Abdul Kasim Firdusi, împodobită cu splendide miniaturi, poema persană *Yusuf și Zuliha* sau *Bahara Daneş* (*Primăvara conștiinței*), alături de culegerea arabă *al-Burda*, de *Bustan* și *Gülstan* (*Grădina trandafirilor*), de *al-Makamat*, de romanul *Antar* sau de o versiune din *Kalila și Dimna*, alături de numeroase scrieri cu caracter istoric (*Tarih-i ibni Hallikan*, *al-Muvaiz va'l itibar*), filosofice (*Bahtiyarnam* – *Cartea fericirii*), geografice (*Ibn Batuta* sau *Al-Masudi*), de drept, de științele naturii, geometrie, astrologie, medicină, religie, precum și gramatici, dicționare etc. Astfel de manuscrise sau cărți rare erau comandate prin librari și editori din toate colțurile lumii, cu care a purtat o vastă corespondență. A avut legături cu librari din Cairo, Constantinopol, Berlin, Breslau, Gotha, Leipzig, Viena, Innsbruck, Graz, Budapesta, Londra sau Petersburg. Astfel a achiziționat cărți din colecțiile unor reputați învățați europeni, precum Emil Gottlieb Friedlander, cunoscut istoric din Berlin, din aceea a lui August Leopold Crelle, fondatorul presei germane de matematică, din moștenirea ministrului austriac Stadion, precum și din patrimoniul unor cunoscute instituții publice europene, precum bibliotecile colegiilor iezuite din Praga, a universităților din Viena, Lipsca și Wittenberg. Prin intermediul librarului și anticarului din Cluj, Pavel Burian, a intrat în posesia unor fonduri de carte care au aparținut unor cunoscuți colecționari și bibliofili din Transilvania, precum Száthmári Pop Mihály, Cserei Miklós, Csepregi Turkovici Ferenc, Verestói György, Sofalvi Iozsef, Kaposi Sámuel sau ale renumitului bibliograf român doctorul Vasile Popp. A avut legături directe cu firma "Brockhaus", cu biblioteca imperială din Gotha, de la care a împrumutat cărți pe timp mai îndelungat, a făcut schimb de publicații sau a achiziționat unele lucrări, cea mai bogată parte a corespondenței sale fiind aceea cu librari și editori. În urma acestor susținute eforturi materiale, dar și printr-o susținută muncă de informare și documentare, biblioteca sa a ajuns să conțină toate titlurile producției de carte românească veche, dimpreună cu tot ceea ce apăruse în străinătate privitor la români, cît și o bogată colecție de manuscrise și periodice. Pentru a realiza această bibliotecă, estimată de către un specialist, profesorul clujean Sigismund Jako, la 6 – 7.000 de volume, Cipariu a făcut sacrificii considerabile, care i-au adus o faimă unanimă în epocă. [...]

Mircea POPA

Ștefan
MANCIULEA

Tim. Cipariu și-a închinat o mare parte din viață – alături de preocupările filologice și istorice – luptei purtate pe tărâmul politic, pentru a vedea neamul românesc ridicat pe aceeași treaptă, sub raportul egalității de drepturi, cu națiunile privilegiate de odinioară din Transilvania. El era convins că, pentru realizarea acestui vechi considerat al Românilor, era nevoie să i-se facă

neamului o educație politică, operă care nu putea fi înfăptuită decât prin presă. "Organul Luminării", ajuns mai târziu "Organul național" și "Învățătorul poporului", gazete editate de T. Cipariu la Blaj în anii 1847 – 48, înfățișează vederile acestui mare dascăl în problemele de politică națională. Aproape în fiecare articol redactat de el, sau de colaboratorii lui, se lămurește cititorilor originea noastră romană, vechimea pe aceste plaiuri mult înaintea altor neamuri, – cari mai târziu ne-au robit cu totul, – formele noastre de viață bisericească și de stat alcătuite din nevoile sufelești ale Românilor și întemeiate pe o străveche moștenire primită dela stăpînitorii lumii de odinioară, și, în virtutea lor, dreptul de a participa la viața politică a țării ca popor liber, egal îndreptățit cu celelalte naționalități. [...]

... Ear până când pe acest pămînt sacru și clasic pentru noi, ne vom afla ca expatriați, ca un fel de Cain, stigmatizați prin legile așa numite ale patriei, o, profanațiune; până când ne vom afla tot în această stare precară în care pentru noi tot numai de grație e vorba, ear nu drept fundat, în care trăim numai dela mîna la gură, cum e vorba, de azi până mâine, în care suntem tot numai cu sperarea și cu promisiunea din timp în timp, din ani în ani – o, până atunci Domnilor, cât de grele ne sunt și ni-se par acele datorințe către patrie, iertați-mi dureroasa espresiune – pentru că nu ne recunosc patria ci numai obligațiunile ei, pentru că se cere averea noastră, sângele nostru, pentru o patrie, (pe) care nu vreau să ni-o recunoască a fi patria noastră – sau numai cu datorințe și obligațiuni, ear nu patrie cu drepturi și beneficii, pentru că au împărțit patria între noi cu împărțea cunoscută din fabulă, de o parte patrie cu beneficii cât se poate mai multe, ear oficii cât se poate mai puține, ear de altă o patrie cu datorințe și cu beneficii cu totul inverse. Cine să mai poată suferi fără cea mai profundă durere a inimei, o stare atît de anormală, și ca să-i zic pe numele ce i-se cuvine, atît de nedreaptă? Paciința. Da paciința, paciința de secol, cât te prinde mirare cum de nu o mai secat fântîna acestei paciințe seculare. Dar paciința, și noi predicăm tot paciința, paciința lui Job și paciința martirilor. Dar paciința pentru că religiunea ne învață: întru paciința voastră veți câștiga inimile voastre, pentru că, căile provedinței sunt neurmăte, și pentru că credem tare și vîrtos cum că cei ce flămînzesc și însătoșază de dreptate, se vor sătura – încă nu numai în împărăția cerului, ci precum în cer așa și pe pămînt. [...]

DOMNILOR!

Societatea literară, fondată din liberalitatea unui guvern român patriotic de astăzi, își începe lucrările sale. Prima august 1867 va face, așa credem și sperăm, o epocă nouă în viața culturii naționale române, o epocă ilustră și de memorie indelebilă pentru întreaga românie.

Ea are o misiune înaltă și un scop atât de sacru, cât nu pot crede, Domnii mei, că mai poate fi vreun român, unul adevărat, care să nu-i recunoască această misiune importantă, și să nu-i ureze cele mai salutare rezultate pentru întreaga românie.

Ea nu are misiune și scopuri politice. Fundatorii ei, membrii ei și toți factorii ei, pot să fie suspectați de inimizii națiunii române, ca totdeauna, că avem tendințe subversive și ostile altor națiuni între cari și lângă cari viețuim. Însă care lucrare, fie cât de onestă nu și-a avut inimizii săi? Și când a fost vreodată românul apărut de suspiciuni malevole?

De aceea nici noi, nici următorii noștri nu ne vom retrage de la lucrările salutare națiunii noastre, numai de frica suspiciunilor nemeritate căroră suntem expuși.

Domnilor! Simțul național s-a deșteptat în toată românimea. Națiunea română a venit la conștiința pozițiunii, carea i se cuvine între națiunile Europei: ea va face toți pașii cuveniți pentru a ocupa această pozițiune cu demnitate.

Națiunea română de aici înainte va fi solidară pentru corpul întreg, și nu vor mai fi partide meschine cari să se desunească de la unul și același scop solidar, cultura națională.

Până aici patria română, limba și naționalitate ne-au fost călitate de huni, slavi, turci și alții. Am început a ne libera patria, am început a ne libera limba. Am început, Domnilor, abia am început dară nu am terminat, rămâne ca să continuăm și să terminăm.

Bărbații de stat ai românilor vor îngriji pentru eliberarea perfectă a patriei române. Sunt de convingere că ei își vor împlini cu esactitate înalta lor misiune – și patria română în urmă va deveni liberă.

Pentru eliberarea limbei naționale va îngriji, mai cu distincțiune, între altele, chiar această societate literară. Ea va îngriji ca limba română să scape de tot, de jugul despotismului sub care de secol a gemut. Ea va îngriji pentru conservarea unității limbii românești în toate provinciile locuite de români. Ea îi va reda forma curat națională română, pentru ca să figureze cu toată demnitatea între și lângă surorile ei de origine latină. Ea va pune fundamentul pentru o literatură adevărat națională, corectă în espreșiuni, corectă în forme, fără care nici o literatură nu poate merita de a se chema literatură.

Cel Atotpotente, care nu ne-a lăsat să pierim în furtunile secolilor trecuți, și care le și-a întors îndurarea sa și către nepoții Romei vechi, credem și sperăm că ne va întinde sfânta mână și ne va binecuvânta lucrările noastre, pentru că sunt curate, pii și devotate unei cauze sacre, ca însăși religiunea, căreia datorim sfântul său nume.

Cuvântare rostită la serbarea inaugurării solemne a Societății Literare Române, București, 1/13 august 1867

Maria PROTASE

... Fragmentul de *Memorii*, ca și *Jurnalul* de călătorie în Țara Românească (1836) sau *Scrisorile* din Italia (1852) nu numai că ne apropie chipul receptat de sensibilitatea lui Obobescu, dar relevă în autorul lor pe unul din pionierii prozei ardelene, a cărui contribuție la dezvoltarea literaturii noastre a rămas aproape ignorată...

Despre petrecerea mea aici și despre starea Bucureștilor, adevărat, nu toate poci să-ți scriu, deoarece Bucureștii, pentru un om care n-au ieșit din Ardeal, este un oraș colosal. Atîta poci să zic că, de are Parisul, Londra, Viena etc. prospecturi frumoase din afară nu știu, căci nu le-am văzut decît pre hîrtie, dară despre București poți să zic[i], ori vei căuta de la Băneasa, ori sus de la Mitropolie, cum că are o vedere și o situație așa frumoasă și romantică, cît ochii miei încă nu s-au putut sătura. Închipuiește-ți o cîmpie – un șes ca pre masă, nemărginită de toate părțile, singuri Carpații abia din ceață zărindu-se de cătră amiază-noapte – însă nu o cîmpie goală ca pustele Ungariei, ci cu cele mai frumoase și mai mari grădini de pomi în feliurimi, cu neputință de a se descrie, împodobită, și apoi, în mijlocul aceiaș[i], Bucureștii, în lung întins, cît poate să vază ochiul. Bisericile cele multe – cu cîte 2 pînă la 5 – 6 turnurele, toate cu pleu acoperite – amestecate cu pomii și copacii cei mai mari ai grădinilor din partea de cătră răsărit și cu palaturile cele superbe ale boierilor (a lui Mih. Ghica cel dintîi) dau locului mai cu samă în vreme sănină, o frumuseță deosebită. Și mi se pare că nici un călătoriu, ori din ce parte sau cetate a Europei, oricît de frumoasă să fie, ar putea să zică alt feli decît așa...

Ion BUZAȘI

... Pentru că înaintea tuturor, și este o revelație a istoriei literare din ultimii ani, trebuie să-l așezăm pe Timotei Cipariu, căruia nu i-au lipsit, se vede, nici una din înzestrările cărturărești. Dar, așa cum se întâmplă în cazul cărturarilor de formație enciclopedică, preocupările dominante obnubilează celelalte ramuri de activitate intelectuală, care sunt socotite îndeobște violon d'Ingres: după studiile severe de istorie și filologie, poezia și evocarea autobiografică erau, pentru Cipariu, momente de răgaz sufletesc... poezia a fost o preocupare constantă pentru Cipariu, a fost chiar o vocație, chiar dacă nu a năzuit spre o operă poetică, așa cum faptul e evident la Alecsandri și Heliade, dar atît cît există, versul ciparian are aceleași proprietăți poetice...

Sonetul XXI

Viața-mi astăzi, iată-mi jumătate
din cît trăise dulcele-mi părinte;
Și atâtea zile, cându-mi vin aminte
trecute-în pace-acum înmormântate!
Oh, pieptul lîngat simt că mi se bate
și-un foc sălbatic arde prea fierbinte;
aș vrea să știu, tu spune-mi înainte
secretul care ochiul nu-l străbate.
Pricep, aud, arzi foc prin al meu sânge,
curînd incende-l, oh, tu să nu-nceți
până-n cenușă tot se va preface.
Că lacrimi moi din ochi nu te vor stînge,
tu arzi ascuns sub șapte tari peceți.
Și-atunci! atunci avea-voi și eu pace.

Texte reproduse din: Șt. MANCIULEA, *Timotei Cipariu. Început de autobiografie*, Tipografia Seminarului Blaj, [f.a.]; Ștefan MANCIULEA, *Activitatea politică a lui Timotei Cipariu*, Tipografia Seminarului, Blaj, 1944; Timotei CIPARIU, *Jurnal*, ediție îngrijită, prefată, note și glosar de Maria PROTASE, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1972; Timotei CIPARIU, *Poezii*, îngrijirea ediției, antologie, prefată și note de Nicolae ALBU, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976; Mircea POPA, *Timotei Cipariu. Ipostazele enciclopedismului*, Editura Minerva, București, 1989; *Dicționarul scriitorilor români*, A – C, coordonatori Mircea ZACIU, Marian PAPAHAĞI, Aurel SASU, Editura Fundației Culturale Române, București, 1995; Timotei CIPARIU, *Scrieri literare*, cuvânt înainte de Ion BRAD, antologie, prefată, bibliografie și note de Ion BUZAȘI, Editura Fundației Naționale "Scrisul Românesc", București, 2005.

Autografe contemporane

C.D. ZELETIN

CALATORIE
SPRE
TRANSPARENȚĂ

editura eminescu

C. D. ZELETIN – 70

Biobibliografie

Poet, prozator, tâlmăcitor din poezia italiană și franceză. Medic și biofizician, profesor universitar.

A publicat, ca scriitor, peste 30 de volume.

Doctor în Științe Medicale.

Membru al Academiei de Științe Medicale.

Președintele Societății Medicilor Scriitori și Publiști din România.

S-a născut în satul Burdusaci, județul Bacău, la 13 aprilie 1935, sub numele de *Constantin Dimofstache*.

A publicat, ca om de știință, lucrări în domeniul citospectrofotometriei, transportului membranal, biofizicii radiațiilor, criobiologiei și biociberneticii.

Ordinul Național Serviciul Credincios în grad de Ofițer, acordat de Președintele României la 1 decembrie 2000.

Poezie

• 1977: *Călătorie spre transparență*, Editura Eminescu

• 1986: *Andaluzia*, Editura Cartea Românească

Traduceri

• 1964: Michelangelo, *Sonete*, ELU (Premiul de carte, Edinburgh, Anglia, 1965)

• 1966: *Lirica Renașterii italiene*, "Cele mai frumoase poezii", Editura Tineretului

• 1970: *Sonetul italian în Evul mediu și Renaștere*, două volume, Editura Minerva

• 1975: Michelangelo, *Sonete și crîmpeie de sonet*, Editura Albatros (Premiul Asociației Scriitorilor din București, 1975)

• 1981: *Lirică franceză modernă*, florilegiu, Editura Albatros

• 1986: Michelangelo, *Poezii. Opera omnia*, Editura Minerva, BPT

• 1991: Charles Baudelaire, *Florile Răului*, Editura Univers. Prima traducere integrală în românește (Premiul Uniunii Scriitorilor pentru cea mai bună traducere a unei capodopere lirice și Premiul Salonului Național al Cărții, 1991)

• 1992: Michelangelo, *Quindici sonetti. Cincisprezece sonete*. Versiune română de / Versiunea în limba română: C. D. Zeletin. Editura Kriterion. Cu zece gravuri de Simona Bucan. Ediție bibliofilă

Chiar și clintirea unui gînd
mă doare

Vin iar ninsori și iar o bîntuire
cu dor de-a părăsi statornicii.
Aud cum curg prin ora de iubire
clătinătoare crengi de veșnicii...
Curînd va bate ceasul bolții nînse
și inima se va lipi de sol.
Nu vreau s-o știu... Cu brațele prelinse
pe lungi ninsori și absorbit de gol
și desprinzînd celulă de celulă
din trupul răstignit în amintiri,
cu tine vreau, în cea mai calmă hulă,
să fim iar început și bănuiri!
Ah, cum presimt! Sărutul stă să țipe,
uitat de limpezitul meu tumult,
și tu exiști și-aud în tine clipe,
iar eu nu sunt și nu vreau să m-ascult...
Intrăm în veșnicie c-o ninsoare
și dinafară, liberi, ne privim.
Chiar și clintirea unui gînd mă doare.
Nu mai sîntem. Nu încerca să fim.

De-un timp, de pretutindeni...

Anii trec,
anii mei trec
și sufletul de-un timp,
de-un timp aleargă spre trup,
de pretutindeni aleargă spre trup,
ca un ocean ce s-ar salva de el însuși
sărînd într-o barcă...

Memorie

Atîta memorie astăzi,
mîine atîta uitare...
Printre salcîmi,
în mierca
apusului,
turuie turturica
după calul timpului,
turuie în van turturica
după calul nevăzut al timpului...

Trecutul

Închinare Gabrielei

Trecutul se clădește strat cu strat,
prin ce-a răpît și nu prin ce mi-a dat...
Mi se răsfrînge-n suflet, ca-ntr-o apă,
și se înălță, învers, prin ce sapă,
încît zidirea lui sub adiere
e-o veșnică scădere din scădere,
mereu mai vastă, niciodată-întreagă,
legîndu-mă prin ceea ce dezleagă...

Îmi simt, o dună în pustiu, trecutul,
sub vînt mutîndu-și călător avutul,
luînd, după furtuni, mereu alt chip,
dar nepierzînd o boabă din nisip...
Mereu mai limpezi străie înveșmîntă
și tot ce-aștept să-aud că plînge – cîntă!
Doar are și trecutul, are-o viață,
rîvnînd, ca orice nopți, o dimineață.

Printre statui

Plimbîndu-mă-n răcoarea gliptotecii
în care-și dorm încremenirea vecii,
statuia-n apogeu etern îmi fură
subtil din trecătoarea mea căldură...
Ah, Doamne, cum ascunzi neîmplinire
în tot ce pare-a fi desăvîrșire!
Dau frumuseții doar un strop de viață,
iar lăcomia ei o și îngheață:
eternitatea-ncarcerată țipă
după viața mea, după risipă.
În stările-i perfecte-o roade ghimpul
că n-are clipa-n timp ce are timpul...
Ne leagănă un ritm și-n schimbul magic,
prin albe aiurări de hemoragie,
simt, în deșertăciunea ei fecundă,
cum vrea vecia încă o secundă...

Michelangelo

Sonetul 89

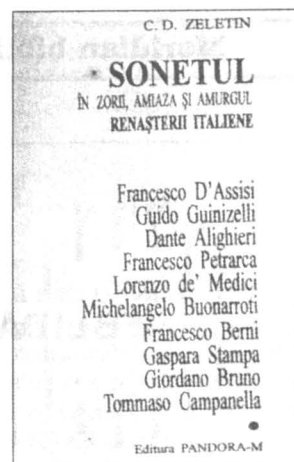
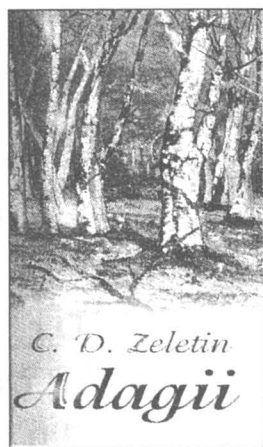
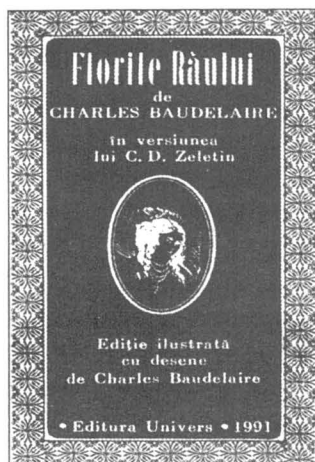
Cu ochii tăi vād o lumină lină
ce-n ochii-mi orbi nu prinde să
răsară.

Cu pașii tăi, la fel, port o povară
ce-i pentru pașii-mi osteniți străină.

Aripa-ți, fără pene, mă anină,
roșesc la bunul plac ori sunt de ceară.
mi-e iarna cald, îngheț în plină vară
și-n cer mă-nalță mîntea ta senină.

În vrerea ta stă voia-mi totdeauna,
în inimă la tine-mi stă gîndirea
și-n respirare vorba-ntrăfășurată.

De-a pururi eu voi semăna cu luna,
căci ochii noștri-i vād doar strălucirea
pe care soarele i-o împrumută.

Dante Alighieri

Sonetul XII din Vita Nova

Voi, cu umila voastră-nfățișare,
Cu ochii coboriți trădînd durere,
De unde ați venit? Văd că vă pierd
Culoarea din obraz, a îndurare...

Voi ați văzut madona mea, se pare,
Plîngînd iubirea fără mîngiere!
Femei, spuneți-mi, inima v-o cere,
Voi, c-o atît de nobilă purtare!

V-ați reîntors de-un lucru trist mișcate;
Spuneți-mi tot ce v-a fost dat vederii,
Și nu-mi ascundeți cele întimplate...

Vi-s ochii plînși, vi-i chipu-asemeni cerii
Și arătați atît de mult schimbate,
Că tremur tot la gîndul revederii...

Incipit: Voi che portate la sembianza
umile...

Guillaume Apollinaire

Brîndușele de toamnă

Otrăvitor e toamna deși-i frumos zăvoiu!
Prind vacile de-acolo
Veninului altoiul
Brîndușe scot culoare de liliac și cearcăn
Iar ochii tăi culoarea brîndușelor au parcă
Au vioriu de cearcăn au vioriu de toamnă
Și viața la otrăvă cu-încetul mi-o condamă

Copiii de la școală dau buzna să le-apuce
Ei din armonici cîntă și poartă toți surtuce
Brîndușele sînt mame din fiică-n fiică

aproape
Aș spune că brîndușe pe ochi ai nu pleoape
În vîntul fără minte ca florile bătînd

Păstorul turmei cîntă mug vacile pe rînd
Și pe vecie lasă făr' a afla ce-înseamnă
Zăvoaiele-înflorite otrăvitor de toamnă

Charles Baudelaire

Bătrînelele

lui Victor Hugo

IV

Așa vă duceți, dirze și mute înainte
Prin larva citadină de glasuri și de roți,
Îndurate mame, femei ușoare-ori sfinte,
Al căror nume-odată-l aveau pe buze toți.

Voi care fost-ați gloriei, voi care fost-ați grații,
Nu vă mai știe nimeni! Un bețivan moșic
Vă adresează-n treacăt lascive declarații
Și josnic vă imită în mers un fînc șoltic.

Sfiindu-vă că sînteți, voi umbre, ipochimeni,
Plecate vă prelingeți cu teamă lîngă zid;
Bizare existențe, nu vă salută nimeni!
O, zaț al omenirii, vecii ți se deschid!

Dar eu, ce de departe duios vă iau în pază,
Neliniștit pe urma atîtor pași stingheri,
Ca și cum tatăl vostru aș fi, o, sfîntă rază,
Fără să știți, hoțește, gust tainice plăceri!

Și văd în voi iar patimi, cînd sumbre, cînd
senine,

Vă retrăiesc de-odată atîția ani pierduți,
Iar viciile voastre prind mii de vieți în mine
Și-mi străluciți în suflet cu jerba de virtuți!

Ruini ce-mi aparțineți! Minți înrudite-ave!
Vă spun solemn adio în fiecare apus!
Vai! Unde veți fi mîine, octogenare Eve,
Pe care stă cu gheața cumplită Cel de Sus?

Stéphane Mallarmé

Poemul în dar

Eu viu cu pruncul unei lungi nopți
idumeiene!

Cu áripile-n sînge, pali, sumbri, fără pene
De trecerea prin jarul miresmelor de preț
Din geamul sloi de aur, vai! încă sub tristeți,
Spre lampa îngerească se năpustiră zorii,
O, palme! și cînd vrură s-arate-aceste scorii
Părintelui în care surîd adversități,
Au fremătat albastre și seci singurătăți.
Tu și copila-n leagăn și-a tălpilor de gheață
Candoare văd o cruntă ivire de viață:
Viole și clavire venindu-ți din plămîn,
Veți apăsa tu oare c-un deget slab pe sîn
Și-n albul rîu profetic femeia s-o abate
Spre buzele de-azurul virgin înfometate?

Arthur Rimbaud

Auzi, cum sub faldul...

Auzi, cum sub faldul
de salcîmi buimaci,
mazării smaraldul
sună pe araci!

Ceața ei curată
sue cu elan!
Sfinți de altădată
se frămîntă-n lan.

Dincolo de stogul
caselor, ar vrea
Moș-strămoșii drogului
fumuriu să-l bea...

Ca mocnind în iască,
pîcla de pe grui
nici sărbătorească,
nici astrală nu-i.

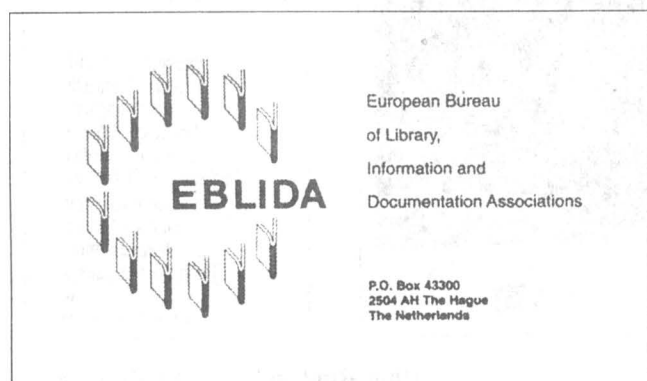
Sicilii, Germanii...
Totuși, bieții în
negurile strănii
și triste, rămîn!

- 2002: Paul Verlaine, *Poèmes / Poezii*. În românește de Șt. O. Iosif și C. D. Zeletin, Editura Pandora-M
- 2002: *Sonetul în zorii, amiaza și amurgul Renașterii italiene*, Editura Pandora-M

Proză

- 1973: *Neapole*, text de C. D. Zeletin, fotografii de Hedy Löffler, Editura Meridiane
- 1982: *Ideograme pe nisipul coridei*, proză aforistică, Editura Cartea Românească
- 1995: *Respiro în amonte*, eseuri, Editura Cartea Românească
- 1997: *Gaură-n cer*, eseuri, Editura Athena
- 1999: *Adagii*, Editura Athena
- 2001: *Amar de vreme*, eseuri și evocări, Editura Vitruviu
- Traduceri
- 1968: Valmiki, *Ramayana*, repovestită de C. Rajagopalachari, două volume, în românește de S. E. Demetrian, G. Coșbuc și C. D. Zeletin, EPL
- 1970: Alessandro Parronchi, *Michelangelo sculptor*, Editura Meridiane
- 1971: Romain Rolland, *Viața lui Michelangelo*, Editura Meridiane. Reeditată în 1995
- 1972: Cornelia Comorovski, *Literatura Umanismului și a Renașterii*, volumul I, Editura Albatros (tălmăcirii din scriitorii italieni)
- 1979: Michelangelo Buonarroti, *Scrisori urmate de Viața lui Michelagnolo de Ascanio Condivi*, două volume, Editura Meridiane

Meridian biblioteconomic

EBLIDA

Orizonturi
Programe
Inițiative

Plan de lucru pentru "Cultura 2005 – 2006"

Pe 16 noiembrie 2004, miniștrii Culturii au adoptat concluziile și au hotărât că planul de lucru pentru "Cultura 2005 – 2006" ar trebui să fie urmat în termeni de adrese, sarcini și planificări care să conducă la rezultate concrete. Consiliul Europei se va concentra asupra a cinci priorități care vor trebui îndeplinite și implementate în anii 2005 și 2006, prin care Președințiile vor garanta un efort continuu și susținut.

În a doua jumătate a anului 2005 va fi prezentat un studiu despre felurile în care creativitatea, industriile creative și parteneriatele public-privat în sectorul cultural vor contribui la strategiile de la Lisabona. În plus, în prima jumătate a anului 2006 va trebui să fie prezentat un raport privind progresul, care să recomande acțiuni viitoare în domeniul culturii, al turismului cultural și al industriilor culturale, incluzând sectorul audio-visual.

Coordonarea digitizării

Grupul Reprezentanților Naționali ar trebui să devină în a doua jumătate a anului 2005 un puternic grup european cooperativ cu un rol bine definit. În schimb, Comisia Europeană va trebui să prezinte, în a doua jumătate a anului 2005, un raport despre sprijinul Comunității Europene pentru digitizare, ca și un plan de acțiune dinamică după 2005 (continuare a planului de acțiune de la Lund).

Ar trebui creat un Portal Cultural care să îmbunătățească atât informația despre mobilitatea artiștilor și a serviciilor, cât și dialogul intercultural. În acest context, Comisia trebuie să prezinte în prima jumătate a anului 2005 un plan de proiect care să precizeze rolul care trebuie jucat de către statele membre. După implementare, în a doua jumătate a anului 2006, va trebui să fie reînnoit și echipat un Portal Cultural.

În prima jumătate a anului 2005, Comitetul de experți ai muzeelor trebuie să prezinte un raport despre modalitățile în care poate fi sprijinită Mobilitatea Colecțiilor Europene, cum ar fi asigurările, standardele stabilite cu privire la curieri și înțelegerile reglementând împrumutul, înregistrarea, digitizarea. Mai mult, în a doua jumătate a anului 2006, va trebui dezvoltat și implementat un plan de acțiune privind Mobilitatea Colecțiilor Europene.

În prima jumătate a anului 2006 va fi prezentat un raport despre taxele impuse pentru artiștii mobili în UE.

Seminar EBLIDA despre GATS

EBLIDA, în colaborare cu SCONUL (Marea Britanie), organizează un seminar despre acordurile de comerț și impli-

cațiile lor pentru biblioteci, arhive și instituții educaționale din Europa.

Sub titlul "Comerț în cunoaștere? – Organizația Mondială a Comerțului și Bibliotecile", seminarul va avea loc pe 2-3 martie 2005 la Centrul Møller din Cambridge, Marea Britanie.

Programul se va concentra asupra discutării felului în care acordurile Organizației Mondiale a Comerțului (WTO), precum GATS (Acordul General privind Comerțul de Servicii) și TRIPS (aspectele legate de comerț ale drepturilor proprietății intelectuale), afectează funcționarea și serviciile furnizate bibliotecilor. Printre vorbitorii de la Conferință figurează reprezentanți ai WTO, ai lumii academice și din sectoarele de biblioteci și arhive.

Înregistrarea se poate face și pe Internet, pe site-ul SCONUL: <http://www.sconul.ac.uk/event/conf/WTO-Conference/WTOapplication>. Participanții sunt rugați să se înscrie înainte de 31 decembrie 2004.

Pentru mai multe informații accesați: <http://www.eblida.org>; <http://www.sconul.ac.uk/event/conf/WTO-Conference/wtoprogramme>; <http://www.wto.org/>.

Biblioteci și arhive, Domeniul Public
și Societatea Informațională pentru toți

Pe 24 noiembrie 2004, Maria Pía González Pereira, Directorul EBLIDA, a participat la Seminarul Comisiei Europene despre problemele Domeniului Public, organizat de Directoratul General al Societății Informaționale, în vederea evaluării implicațiilor actuale ale domeniilor publice pentru biblioteci, arhive și comunitatea științifică. Au fost purtate discuții despre posibila necesitate a unei Politici Europene în acest domeniu și despre interacțiunea cu politicile altor arii, cum ar fi Legislația privind copyright-ul, inițiativele de Acces Liber, finanțările instituționale etc.

EBLIDA va urma îndeaproape discuțiile din acest domeniu, va promova activ și va sprijini acțiunile europene în această direcție. În conformitate cu scopul principal al Directoratului General al Societății Informaționale, un raport public a fost lansat recent sub titlul "Consultarea publică on line a problemelor privind politica Societății Europene Informaționale după 2005" (29 noiembrie 2004).

(Din buletinul EBLIDA "Hot News", noiembrie 2004)

Traducere de Julieta MOLEANI

Asociația Bibliotecarilor Francezi

Codul Deontologic al Bibliotecarului

Bibliotecarul este însărcinat de către colectivitatea sa publică sau privată de a răspunde la necesitățile comunității în materie de cultură, informare, formare și de petrecere a timpului liber. Bibliotecarul constituie aceste colecții publice în acest scop, asigurându-le valorificarea și utilizarea de către cetățeni. Conștient de responsabilitățile care îi revin și aplicând reglementările în vigoare, bibliotecarul se angajează să respecte în ceea ce privește utilizatorul, colecțiile, colectivitatea și profesia sa principiile care urmează a fi expuse.

Acest cod deontologic al bibliotecarului deși este distinct de Carta documentară proprie fiecărei instituții și de Carta bibliotecilor Consiliului Superior al Bibliotecarilor, le completează.

1. Utilizatorul

Bibliotecarul este în primul rând în serviciul utilizatorilor bibliotecii. Accesul la informare și la lectură fiind un drept fundamental, bibliotecarul se angajează prin atribuțiile sale la:

- A respecta pe toți utilizatorii;
- A oferi tratament egal fiecăruia;
- A garanta confidențialitate datelor privind utilizatorii;
- A răspunde la fiecare solicitare, sau, dacă nu este posibil, a o reorienza;
- Asigurarea condițiilor libertății intelectuale prin libertatea lecturii;
- Asigurarea liberului acces al utilizatorului la informare fără a lăsa să-și suprapună propriile opinii;
- A permite un acces la informare respectând cea mai mare deschidere posibilă, un acces liber, egal și gratuit, fără a prevedea utilizarea sa ulterioară;
- A garanta autonomia utilizatorului, a-i insufla respect pentru document, a-i favoriza autoformarea;
- A promova în rândul utilizatorilor conceptul de bibliotecă deschisă, tolerantă.

2. Colecția

Bibliotecarul favorizează punctul de vedere al fiecărui utilizator prin constituirea de colecții care răspund unor criterii de obiectivitate, de imparțialitate, de diversitate de opinii. În acest sens, bibliotecarul, prin atribuțiile sale, se angajează la:

- A nu practica nici o cenzură, a garanta pluralismul și enciclopedismul intelectual al colecțiilor;
- A oferi utilizatorilor ansamblul de documente necesare înțelegerii dezbaterilor publice, a problemelor de actualitate, a marilor teme istorice și filozofice;
- Aplicarea reglementărilor în vigoare în ceea ce privește colecțiile, precum și, în mod deosebit, a celor care interzic promovarea oricărei discriminări și a oricărei violențe;
- A asigura fiabilitatea informațiilor, actualizarea lor permanentă și conformitatea cu stadiul actual al cunoștințelor științifice;
- A organiza accesul la sursele de informare pentru a le face disponibile, inclusiv la distanță, în conformitate cu normele profesionale în vigoare;
- A face cunoscute și a pune în valoare colecțiile, resursele și serviciile sale în respectul neutralității serviciului public;
- A facilita libera circulație a informației.

3. Autoritatea tutelară (colectivitate publică sau privată)

Autoritatea tutelară stabilește în domeniul său de competență o politică generală. În acest cadru, stabilirea politicii documentare, încredințată bibliotecarului, este precizată într-o carte care este validată de către autoritatea tutelară. Bibliotecarul este cel care asigură punerea în aplicare și respectarea ei.

- Bibliotecarul participă la stabilirea politicii culturale de către autoritatea tutelară;
- Bibliotecarul aplică politica autorității sale tutelare în măsura în care aceasta nu intră în contradicție cu legile generale, cu obiectivele perene și specifice ale instituției, precum și cu regulile stabilite în acest cod;
- Bibliotecarul prezintă autorității necesitățile de formare profesională, în calitate de stagiar sau de formator, și în mod deosebit cele legate de participarea sa la zilele de pregătire profesională, la călătoriile de studiu și la hotărârile statutare ale asociațiilor profesionale. Această participare este considerată ca timp de lucru;
- Bibliotecarul își informează autoritatea asupra serviciilor și activităților instituției, prezentând în același timp și o evaluare a acestora;
- Bibliotecarul are grijă să nu cedeze grupurilor de presiune politice, religioase, ideologice, sindicale sau sociale care ar încerca să influențeze politicile de achiziție prin impunere forțată, interdicție sau intimidare, în mod direct sau indirect prin intermediul autorității tutelare.

4. Profesia

Personalul din biblioteci se constituie într-un corp profesional unit. În interiorul acestui corp bibliotecarul, pe de o parte, găsește ajutor și asistență, pe de alta, contribuie prin cunoștințele și experiența sa.

În acest cadru, bibliotecarul:

- Contribuie la utilitatea socială a profesiei;
- Își exercită meseria fără a lăsa ca aceasta să se interfereze cu interesele sau opiniile sale personale;
- Își dezvoltă cunoștințele profesionale, se formează și se perfecționează în scopul menținerii unui înalt nivel de competență;
- Vizitează biblioteci, întâlnește colegi, inclusiv din alte țări;
- Se implică în viața profesională, este membru al asociațiilor profesionale, participă la congrese (naționale și internaționale) și prezintă informații;
- Contribuie la informarea asupra problemelor legate de meserie, participând cu materiale la publicații, colocvii și zile de studiu;
- Studiază noi modalități de îmbunătățire a serviciilor;
- Militează activ pentru recrutarea și promovarea personalului calificat;
- Contribuie la creșterea numărului de utilizatori;
- Se implică profesional și își integrează instituția în viața comunității.

(publicat în "Bulletin des Bibliothèques de France", nr. 1/2004)

Traducere de Rodica COSMACIUC

Principiul identității regionale în biblioteconomia maghiară

Experiențe și planuri referitoare la problemele regionale ale bibliotecilor publice din Ungaria

NAGY Laszlo

A devenit deja o tradiție pentru noi să participăm la evenimentele profesionale anuale organizate de dv., la schimburi de experiență și conferințe. Noi suntem întotdeauna deschiși unor astfel de colaborări și suntem încântați să găsim idei noi pe care să le putem aplica în munca noastră. De această dată am primit două invitații, iar ieri am participat la Varșovia la o conferință având ca temă cooperarea bibliotecilor din perspectiva consolidării Euro-regiunii Carpatice. Doresc să vă mulțumesc pentru oportunitatea pe care mi-ați oferit-o de a vă vorbi despre regionalism și despre recenta dezvoltare a acestui concept în Ungaria.

Sociologul american Curry consideră că "suntem asaltați de cuvinte care să ne determine cum să gândim și să vorbim despre spațiu. Acest lucru face noțiunea de spațiu atât de complexă (Curry, M. R., "Spațiul și practica socială în geografia contemporană". În: *Concepte în geografia umană*, New York, 1996).

Discursul despre regiune este strâns legat de discursul despre spațiu. Noțiunile și conceptele relative la spațialitate sunt folosite diferit în conversațiile cotidiene. Doi vecini pot, de exemplu, să fie de acord cu un hotar ce separă curțile lor. Actualul sens al cuvântului "hotar" este, în fapt, lipsit de importanță, atâta vreme cât nu separă nimic. În realitate, limba nu este deci folosită pentru o mai bună descriere a faptelor, ci pentru a crea fapte.

Limba în sine este insuficientă pentru a crea o nouă realitate, fără intenția colectivă a utilizatorilor limbii, identificarea faptelor și a regulilor ce guvernează acțiunile comunității. Se poate observa că, adeseori, granițele statelor nu sunt granițe naturale. În mod similar, liniile de demarcație dintre regiuni și subregiuni, orașe și municipii, sunt de cele mai multe ori artificiale și nu au nimic în comun cu unitățile geografice. Funcțiile statutare pot fi realizate doar pe baza accepțiunii colective.

În legătură cu ceea ce a fost stabilit mai sus, merită să acordăm mai multă atenție diverselor cuvinte și concepții ce includ noțiunile de "spațiu" și "regiune" ce pot fi interpretate doar într-un context specific. Acest lucru se potrivește cu argumentația hermeneuticii potrivit căreia o afirmație poate fi interpretată într-un context istoric și lingvistic precis. Dacă noțiunea de spațiu – înțeles ca regiune – este interpretată în termenii unei construcții a societății, este de asemenea posibil să fie privită ca un produs al istoriei.

Dacă ne punem următoarea întrebare: Câte regiuni există în Ungaria? Înainte de a răspunde acestei întrebări, este necesar să stabilim ce definiție ar trebui să folosim. Este economică sau socială interpretarea ce stă la baza definiției? Vorbim despre noțiunea de "regiune" din punctul de vedere al planificării statistice sau al dezvoltării regionale? Există multe alte alternative pe lângă acestea. Dacă o alegem pe cea

Biblioteca Metropolitană "Ervin Szabó" – Budapesta

Sala de lectură

mai recentă, este, de asemenea, necesar să aducem în discuție Actul XCII/1999, referitor la modificarea criteriilor de dezvoltare regională.

Ungaria și regiunile sale

După cum este cunoscut, sprijinul garantat de Uniunea Europeană este alocat marilor regiuni. În scopul de a crea regiuni mari care să fie susținute financiar, Uniunea Europeană a introdus așa-numitul sistem "NUTS", alcătuit din patru categorii de unități regionale:

Nivelul I: țara (număr de unități: 1).

Nivelul II: regiuni (număr de unități: 7).

Nivelul III: județe (plus capitala) (număr de unități: 20).

Nivelul IV: subregiuni (număr de unități: 150).

Nivelul V: localități (număr de unități: 3.135).

Când au fost create regiunile din punct de vedere al planificării statistice, doi factori au fost luați în considerare:

- liniile de demarcație ale noilor regiuni să coincidă cu fostele hotare ale județelor;
- numărul de locuitori să fie aproximativ același în fiecare regiune.

În Ungaria au fost formate următoarele regiuni de nivel II:

Transdanubia de Vest: județele Győr – Moson – Sopron, Vas și Zala.

Transdanubia de Mijloc: județele Fejér, Komárom – Esztergom și Veszprém.

Transdanubia de Sud: județele Baranya, Somogy și Tolna.

Ungaria Centrală: Budapesta și Pesta.

Ungaria de Nord: județele Borsod – Abauj – Zemplén, Heves și Nógrád.

Câmpiile de Nord: județele Jász – Nagykun – Szolnok, Hajdu – Bihar și Szabolcs.

Câmpiile de Sud: județele Bács – Kiskun, Békés și Csongrád.

Toate cele șapte regiuni îndeplinesc cerințele Uniunii Europene, sunt aproximativ la fel de mari ca număr de locuitori (doar regiunea denumită Ungaria Centrală are o populație mai numeroasă decât celelalte,) iar nivelul de dezvoltare economică este similar în fiecare regiune.

Cum afectează acest sistem viitorul biblioteconomiei

maghiare?

Ideile noastre privind viitorul biblioteconomiei se regăsesc în următoarele obiective strategice, formulate în 2003 pentru perioada 2003 – 2007. Aceste obiective tratează regionalismul ca pe o problemă centrală.

O exprimare a misiunii bibliotecii în viitor

Biblioteca este văzută ca instituție de bază pentru informarea societății – o societate bazată pe cunoaștere –, ca o organizație ce are ca important scop colectarea și organizarea informației.

Biblioteca este sprijinită să asigure accesul gratuit și rapid al tuturor utilizatorilor la orice tip de informații și cunoștințe (locale și internaționale). Utilizatorilor bibliotecii trebuie să li se ofere posibilitatea de a învăța despre legi și reguli, de a accesa informații referitoare la drepturile omului, astfel încât fiecare persoană să fie capabilă să se folosească de drepturile și libertățile sale democratice. Mai mult decât atât, biblioteca are rolul de a sprijini fiecare cetățean pentru a se orienta în contextul economiei de piață și al unei societăți democratice. Biblioteca trebuie să susțină procesul de învățare continuă, reliefând valorile din domeniul artei și al științelor și participând activ la viața culturală și artistică.

Obiectivele majore ale strategiei:

1. Cunoașterea cerințelor impuse bibliotecilor de către Uniunea Europeană;
2. Îmbunătățirea accesului publicului la informații și documente;
3. Dezvoltarea soluțiilor de îmbunătățire a serviciilor bibliotecii la nivelul regional și, de asemenea, la nivelul localităților mici;
4. Transformarea biblioteconomiei, văzută din perspectiva unei cariere, într-un domeniu mai atractiv.

Lucrare prezentată la Conferința Internațională

"Rolul bibliotecii în crearea și consolidarea identității regionale",

Polonia – Ostrow – 2004

Traducere din limba engleză de Angela OPREA

Scurtă istorie a mijloacelor de comunicare din România

Liviu BUTUC

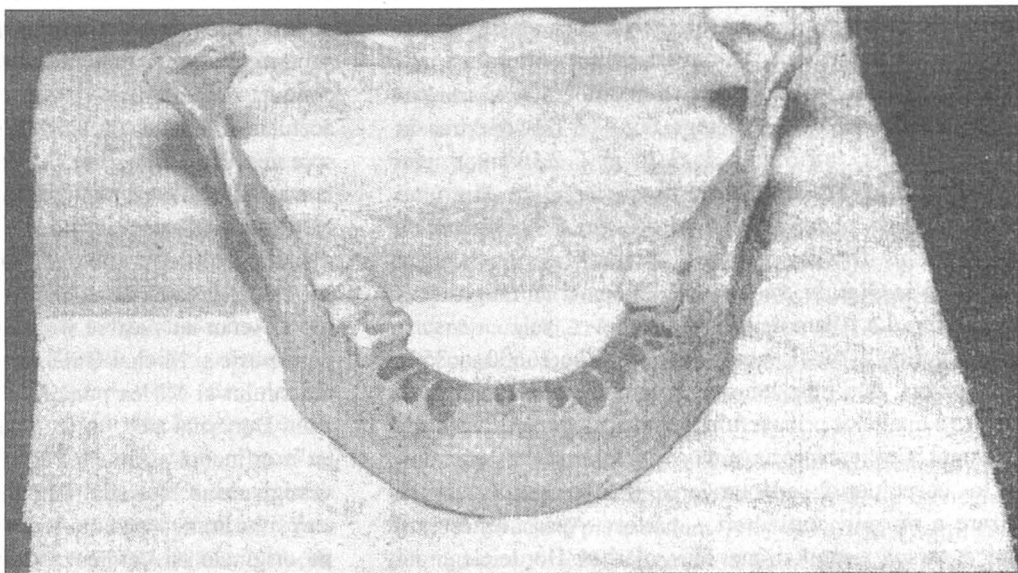
2. Antropogeneză și comportament cultural în preistoria românească

Preistoria oficială românească, cu mici defazări temporale, eliminate ulterior prin calibrarea cronologică, nu iese din tiparul preistoriei europene. Cea paralelă, însă, se străduiește să descopere și să interpreteze tendențios vectori de primordialitate civilizațională și preeminența unor elemente de cultură materială și spirituală, concurând astfel emfatică expresie de “popor ales” peste care s-a revărsat harul divin. Așa se face că tabere de specialiști dogmatizați ori amatori zeloși pasionați de muza Clio, partizani ai unor tendințe oculte, au făcut din preistoria și protoistoria autohtone un adevărat balamuc incomprehensibil, împănate cu hermeneutici vanitoase și ipoteze mai mult sau mai puțin fanteziste. În ciuda acestor considerente malițioase trebuie să precizăm de la bun început că preistoria românească este, totuși, participantă recunoscută la antropogeneza europeană. Arhivele geologice românești au confirmat existența, cu câteva milioane de ani în urmă, a unor exemplare de maimuțe (*Macacus florentinus* și *dolichopithecus*) în asociații faunistice la Mălușteni (Iași). Primele osteofosile de tip hominid, însă, apreciate la o vechime de circa 2 milioane de ani au fost descoperite în anul 1962 de către C. S. Nicolăescu-Plopșor la Bugiulești, județul Vâlcea, în punctul numit Valea lui Grăunceanu. Materialul fosil hominid – despre care am mai făcut referire la începutul acestei sinteze – era asociat cu un depozit de oase sparte, unele având caracterul de unelte, formând șiruri din punct de vedere tipologic și prezentând urmele unei folosiri îndelungate¹⁴.

Reconstituirea ipotetică decide că avem de-a face cu un hominid de tipul *Homo habilis* contemporan cu cel descoperit la Oldowey (Tanzania), o verigă antropogenetică cu capacitatea craniană de circa 700 cm³ și cu zoolimbaj, dar cu aptitudini de confectioner de unelte și arme simple, doar prin ușoara retușare a formelor naturale. După locul descoperirii a fost personalizat și botezat *Australantropus olteniensis* și considerat până astăzi cel mai vechi hominid de pe teritoriul Europei. Mai mult decât atât, această descoperire avea să modifice radical ipoteza conform căreia continentul european n-ar fi făcut parte din aria procesului de antropogeneză, opinia unanimă fiind aceea că omul modern este rezultatul unor fenomene de migrațiune din Orientul Apropiat. Adăugate la alte descoperiri europene, fosilele de la Bugiulești devin o dovadă în plus a participării Europei, alături de Asia și Africa, la procesul de antropogeneză, infirmând teoria alogenezei, prin imigrație din Africa. În ultimul timp, cercetări bazate pe genetica moleculară, pe compararea secvențelor ADN, făcute de Douglas C. Wallace și Rebecca Cann de la Universitatea din California, au confirmat că ADN-ul african este cel mai vechi, fapt intuit și de

evoluționiști, care considerau obârșia omului în Africa de Sud-Est.

Evoluția omului însuși, a înfățișării sale fizice, precum și a uneltelor și ocupațiilor umane au făcut ca istoricii să împartă convențional preistoria românească în etape fără limite evidente, cu interferențe și întrepătrunderi mai mult sau mai puțin vizibile. Paleolitic (circa 2 milioane î.Hr. – 13.300 î.Hr.) corespunde parțial celor patru perioade glaciare (Gunz – circa 600.000, Mindel – circa 480.000, Riss – circa 240.000, Wurm – circa 120.000 – 10.000 î.Hr.) și interglaciare. La rândul său, Epoca pietrei cioplite se împarte în alte trei mari perioade. Paleoliticul inferior (cu Protopaleoliticul corespunzător Culturii de prund), în care uneltele sunt obținute prin tehnica ciopririi grosolane a pietrei, este pus în evidență cu circa 1 milion de ani în urmă pe Valea Oltului, Argeșului, Dârbavului, Dâmbovicului etc. Paleoliticului mijlociu (100.000 – 35.000 î.Hr.) îi corespunde tipul hominid de Neanderthal, descoperit în anul 1956 în Germania. Formele de cultură materială și spirituală sunt sincrone cu faza musteriană. Progresele sunt evidente: tehnica așchierii bifaciale, obținerea pe cale artificială a focului, prin frecare, diversificarea uneltelor, folosirea peșterilor și cavernelor ca locuințe. Psiho-fizic, neanderthalienii își manifestă superioritatea prin creșterea masei cerebrale, trecerea de la zoolimbaj la graiul articulat, ca formă de intercomunicare, creșterea conștiinței și lărgirea sferei de cunoaștere, eliminarea relațiilor incestuoase și o mai mare grijă față de morți. Descoperiri însemnate s-au făcut la Ohaba Ponor, Peștera Muierii (Baia de Fier), Peștera Gaura Cheii (lângă Râșnov, județul Brașov), Peștera Spurcată de la Nandru (județul Hunedoara), Peștera Cioarei de la Boroșteni (județul Gorj), cu urme de circa 49.000 de ani. Următoarea perioadă – Paleoliticul superior (35.000 – 13.300 î.Hr.) – corespunde ultimei glaciațiuni (Wurm). Acum dispare omul de Neanderthal și își face apariția *Homo sapiens sapiens* sau Cro-Magnon descoperit la noi mai întâi în Peștera Cioclovina (județul Hunedoara), având o vârstă de circa 29.000 de ani. Descoperirea de senzație s-a produs, însă, în anii 2002 – 2003 de către cercetătorii Institutului de Speologie din Cluj-Napoca în așa-zisa “Peșteră cu Oase”. Este vorba despre o mandibulă de bărbat matur care prezintă în întregime trăsături umane, un os temporal al cutiei craniene a unei femei mai tinere, precum și craniul unui adolescent în vârstă de 14 – 15 ani. O adevărată familie care a și fost botezată de specialiști în onomastica românească: Ion, Maria și Vasile. Senzaționalul descoperirii s-a confirmat în urma analizelor făcute în laboratoarele din Oxford și Groningen, care dovedeau că osteoreminiscentele hominide în cauză aveau o vechime de 34 – 36 mii de ani, adică mai vechi decât fosilele de același tip descoperite în Franța și Anglia și, deci, cele mai vechi urme de Cro-Magnon din Europa. În planul vieții materiale, în această

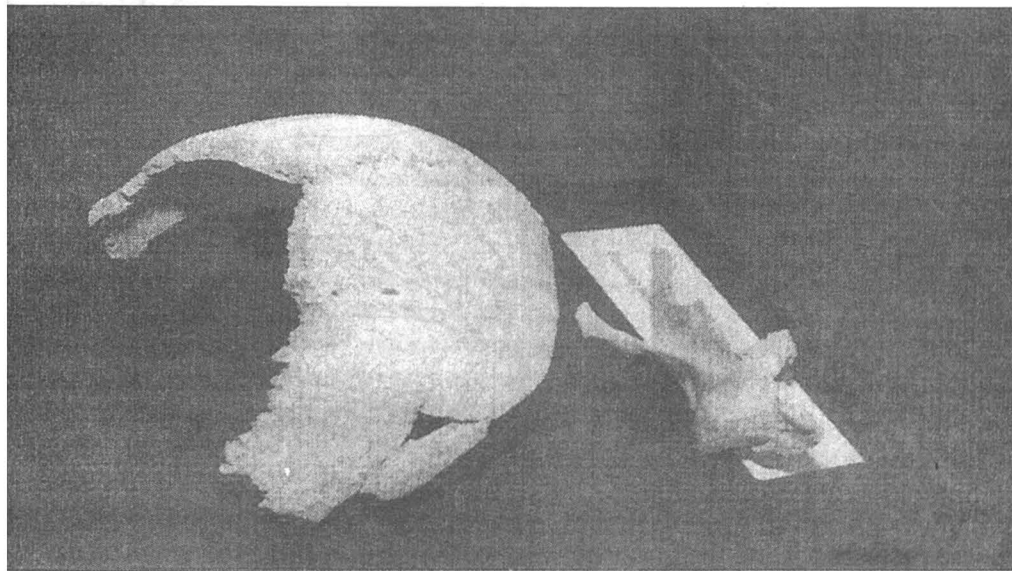

Mandibula lui "Ion"
are vârsta de
34.000 – 36.000 de ani

epocă, se constată tendința de microlitizare a uneltelor prin tehnica cioplitirii lamelare a silexului și construcția bordeielor. Cele mai spectaculoase salturi se produc, însă, în planul vieții spirituale: gândirea se îmbogățește cu noțiuni abstracte; apar primele manifestări ce denotă propensiunea spre estetic (folosirea podoabelor din scoici și din dinți de animale). De asemenea, manifestări practice de artă: sculpturi (în os, corn, fildeș); figurine feminiforme modelate în lut (ca aceea descoperită la Lapoșu); desene, gravuri, picturi ca forme de protoscriere ori manifestări primitive ale credințelor religioase sub forma unor reprezentări magice (totemismul). Graiul articulat reprezintă mijlocul fundamental de comunicare complementat cu paralimbaje. Exigențele climatului, precaritatea demografică, raritatea habitatelor, precum și inconsistența și inconsecvența cercetărilor nu au putut pune în evidență opulența iconismului naturist din Paleoliticul superior occidental, în special din Franța și Spania. Însă sunt destule descoperirile de semne simple, zgârieturi pe coarne de cerb și oase, asemănătoare creștăturilor de pe răbojuri (semne mnemonice), descoperite în diferite situri paleolitice, ce pot fi interpretate ca rudimente de grafeme. Interesant este faptul că semnele de răboj – ca grafie mnemonică, scriere primitivă – au continuitate din Paleolitic până azi și repre-

zintă o modalitate de notare schematică a ideilor. Simultan cu asemenea semne simple s-a născut și pictografia, dovezi remarcabile fiind desenele rupestre de la Runcu pe Sohodol, Polovragi, Gaura Chindiei etc. Arta rupestră este, în context comunicațional, o încercare de a consemna grafic informații, de a converti cogninformația în imagini. Tot acestei secvențe de preistorie îi aparțin artefacte prelucrate rațional și ornamentate cu incizii simple (linii, unghiuri, spirale, romburi) sau picturale. Amintim aici de amuleta de la Mitoc – Botoșani, datată 26.000 î.Hr., pandantivul geometric de la Brânzeni (Basarabia), circa 34.000 î.Hr. și madonele de la Cosăuți (Basarabia), date din 16.000 î.Hr.

Ieșirea din Paleolitic și trecerea la Neolitic se face printr-o fază tranzitivă numită Epipaleolitic, urmată de Mezolitic (13.300 – 6500 î.Hr.). Din punct de vedere geologic-climatologic ne aflăm în postglaciar; clima se încălzește și, probabil, topirea ghețarilor produce primele diluvii de amploare (potopuri), care impregnează memoria colectivă și pun bazele mitului consemnat și în Biblie. Este indubitabilă continuitatea populației existente anterior, care face progrese în perfecționarea uneltelor: inventarea arcului cu săgeți, a toporului cu coadă și a monoxilei (luntrea cioplită dintr-un singur trunchi de copac), importantă pentru

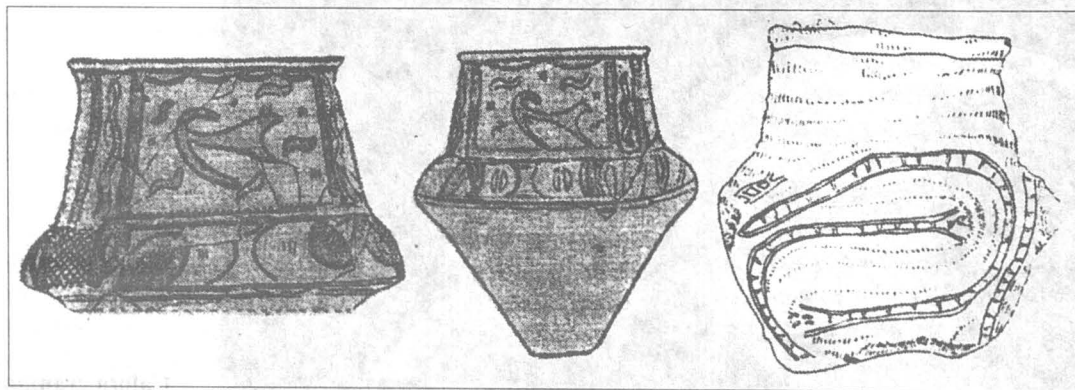

Calota craniană a lui "Vasile" și fragmentul de os temporal al "Mariei"

pescuit, dar și pentru transportul și comunicarea la distanță cu comunități îndepărtate. Comportamentul cultural se manifestă mai plenar față de perioada anterioară prin arta parietală – prescriere de tip pictografic – cu descoperirea în Peștera Cuciulat, într-o sală de 3,70 m – 2,50 m, a unei siluete de cal în mișcare pictat în roșu cărămiziu și a unui contur de felină, nedefinit integral. Resturi fosile umane de *Homo sapiens sapiens* apar în Peștera Muierii, Ostrovul Mocanu de la Giurgiu, Peștera Cioclovina și un mugur dentar în Peștera La Adam de la Târgușor.

Neoliticul sau Epoca pietrei șlefuite (6600 – 3500 î.Hr.) anunță din titlu tehnica de prelucrare a pietrei și fasonare a uneltelor prin șlefuire, dând acestora un surplus de randament. Cultivarea primitivă a plantelor și creșterea animalelor accentuează sedentarizarea și favorizează o primă divizare a muncii, agricultori – păstori. Apar meșteșuguri casnice: torsul, țesutul și, mai ales, olăritul. Bordeiele și colibele înlocuiesc integral locuințele naturale; schimbul de produse (trocul) înlesnește și comunicarea interumană într-un grai care constituie substratul lingvistic și cultural pe care se va produce restructurarea de caracter indo-european. Cultul față de morți consemnează trecerea la înhumare. Ce aduce senzațional Neoliticul românesc este, însă, impunerea unor culturi originale, de mare măiestrie și rafinament spiritual, culturi în succesiune sau contemporane, dar deosebindu-se între ele prin aspecte locale, uneori fiind în relații unele cu altele, alteori suferind influențe sud-estice sau central-europene. Neoliticul atinge apogeul în bazinul mijlociu al Dunării la culturile Starcevo-Criș, Vincea-Turdaș (Serbia – România), Veselinovo și Karanovo (Bulgaria), Boian și Gumelnița, în România – cu statuete antropomorfe puternic stilizate, ca aceea de la Rastu (județul Dolj). Artă statuetele este desăvârșită în cultura Hamangia, cu vestitul “Gânditor” și perechea sa; apoi Boian, cu ceramică rafinată și, în Eneolitic (5000 – 4500 î.Hr.), culturile Gumelnița și Cucuteni, cu statuete de teracotă și figurine feminine, fusiforme, schematizate excesiv. Trebuie accentuată, însă, ideea care reiese din fraza anterioară, comunitățile etno-culturale din spațiul carpato-danubiano-pontic nu se constituie în enclave de tip insular, izolate, ci ele se aglutinează, la începutul Neoliticului, într-un mare “complex cultural, format dintr-o serie de culturi înrudite între ele, care ocupă aproximativ și toată Peninsula Balcanică. Acum se poate constata o unificare

culturală pe aproape întreg teritoriul țării noastre, care presupune și una de factură etnică, reprezentată de elementul comun, predominant de tip Starcevo-Criș. Spre sfârșitul aceluiași mileniu (mileniul VI, n.n.), se surprinde o extindere spre vest a comunităților Starcevo-Criș, ele participând activ la neolitizarea unor populații pe teritorii europene întinse. În Neoliticul târziu, cultura Cucuteni-Tripolie, pe calea evoluției locale, a atins una din treptele cele mai înalte de cultură și organizare social-economică din neoliticul european. Acum iau naștere și așezări de tip urban”¹⁵. De aceeași părere este și Michel Guichard care afirmă: “De la începutul mileniului al VI-lea până în mileniul al IV-lea î.Hr., în bazinul Dunării s-a dezvoltat o cultură strălucită, care a exercitat o influență asupra întregii Europe Centrale. Numeroase vestigii ale acestei culturi au fost găsite și în Germania (Alsacia) și în Franța (până în bazinul parizian). Această civilizație originală își datorează dezvoltarea în special stăpânirii artei de a prelucra argila, (...) care a devenit suportul privilegiat al creațiilor artistice, fie că e vorba de statuete sau de grafisme”¹⁶. De asemenea, Guichard mai remarcă și opulența și diversitatea formelor geometrice gravate pe vasele de lut, grafisme care au premers crearea unui repertoriu de semne și simboluri, schematizări și abstractizări ce au permis omului neolitic să treacă la stadiul de scriere. Scrierea ca mijloc de comunicare este un element care intră în conceptul de civilizație. Arheologul englez Colin Renfrew definește civilizația ca: “O reuniune de factori de natură socială, care trebuie să reunească cel puțin 2 – 3 dintre elementele de bază ca scrierea, centrul ritual și existența unui oraș cu cel puțin 5.000 de locuitori”. Datele arheologice de care dispunem astăzi nu sunt în măsură să clasifice așezările neolitice autotone ca fiind urbane. De altfel, și Gheorghe Brătescu afirmă că “habitatele sunt de tip urban”, deci nu orașe propriu-zise. Originea scrisului este legată, însă, și de o anumită conjunctură economică, de sporirea cantitativă a informației, care impunea necesitatea conservării și transmiterii ei, ca și de apariția altor canale de comunicație ca: simbolistica religioasă și ritualică, decorațiile geometrice, trucerile mnemonice, notații numerice, semne de identificare, totemuri, sigilii, tatuaje etc. “Scrisul neolitic al proto-Europei a fost, deci, precedat – afirmă și cercetătorul Marco Merlini – de o revoluție cognitivă și simbolică: invenția, începând cu un element grafic simplu, până la motive geometrice complexe

Crater cu decor zoomorf, Cucuteni B 2 de la Valea Lupului. Ceramică cu decor serpentiniform de la Traian, Dealul Viei

și organizația lor excepțional de logică. În concluzie, scrierea a moștenit o tendință clară spre abstracție, o familiaritate cu geometria și cunoștințele numerologice”¹⁷.

Descoperirile făcute în ultimul timp relevă faptul că existau condiții propice ca în mileniul VI î.Hr. abstractizarea și simplificarea pictografiei să aibă ca rezultat elaborarea unei forme de scriere ideografică, utilizând ca suporturi principale calculi sau jetoane (bucățele de lut ars) care se gravau cu un vârf ascuțit înainte de ardere. Asemenea tablete s-au descoperit în secolul al XIX-lea de către Torma Zsofia, pe valea Nandruului și la Turdaș, dar despre aceste mărturii arheologice nu se mai știe nimic, deși – așa cum afirmă istoricul G. D. Iscriu – “au fost comunicate la congrese de specialitate, publicate în reviste străine, plasate în muzee”¹⁸. De asemenea, la începutul secolului XX au fost descoperite în județul Hunedoara și câteva vase cu însemne pictografice care au scăpat atenției cercetătorilor avizați, așa cum nu au fost îndeajuns cercetate și pictogramele de la Gura Baciului (Cluj) ori de la Cârcea (Dolj), considerate contemporane cu tăblițele de la Tărtăria. A trebuit să treacă mult timp până în anul 1961 când N. Vlăssă descoperă întâmplător, la Tărtăria, sit arheologic aparținând culturii neolitice Vincea-Turdaș, trei tăblițe de lut incizate cu o grafie bizară, dar parțial analogă cu cea mesopotamiană. Ulterior, tăblițe de acest gen s-au mai descoperit la Gracianita și Lepenski-Vir (Serbia) și Gradeșnița și Karanovo, Bulgaria. Cele trei tăblițe de lut au fost culese dintr-o groapă cu cenușă amestecate cu o brățară de scoică *Spondylus*, 26 de statuete de idoli din argilă și 2 de alabastru, precum și oase de om matur, dezmembrate și calcinate. Fragmentele de oase, reminiscențe ale unei cremațiuni, au fost interpretate fie ca un sacrificiu de ritual canibalic, fie ca o ofrandă de tip religios. Sus-amintitul cercetător italian contemporan, Marco Merlini, după datări în laboratoare italiene, prin metoda carbonului radioactiv, consideră că osteofosilele aparțin unei femei în vârstă de aproximativ 55 de ani și că această jertfă ar fi avut loc cu 7300 de ani î.Hr. Este indubitabil faptul că și tăblițele în cauză au aceași vechime, făcând parte din ceea ce Merlini numește “Scrișul Danubian – cel mai vechi scris cunoscut până azi”¹⁹.

Deși cronometria prin metoda carbonului radioactiv dă rezultate dubitative, expertizele britanicilor Christopher Knights și Robert Lomas au reușit să înlăture orice dubiu și să contrazică afirmația lui Michel Guichard (în *Histoire de l'écriture de l'idéogramme au multimedia*) cum că “tăblițele erau din argilă nersă, dar imediat după ce au fost descoperite, ele au fost arse în cuptor, ceea ce împiedică orice expertiză cu carbon 14, care ar fi permis datarea lor”. În ceea ce privește personajul supus “osândeii sacrificiale”, acesta pare să fie un sacerdot ars pe rugul sacru și nicidecum victima unui act de antropofagie ritualică. Cel puțin așa lasă să se înțeleagă o inscripție sumeriană analogă, publicată de S. Legdop, în care se dezvăluie o ucidere rituală a sacerdotului suprem urmată de elecțiunea altui conducător. Din cele 3 tablete de teracotă, 2 sunt rectangulare (din care una cu un orificiu median), având dimensiunile de 5,75 x 4,15 cm și, respectiv, 6,8 x 3,7 cm, iar a treia este rotundă, cu un diametru de 6,6 cm. Toate trei prezintă pe o singură față incizii pictografice în două tehnici diferite: o grafie figurativ-imagistică pe piesele rectangulare și una liniar-alfabetică pe

tăblița circulară perforată, ceea ce pare să indice două etape ale unei scrieri locale. În ce privește utilitatea celor trei tablete, Romulus Vulcănescu este de părere că pentru mitologia predacă “ele relevă trei aspecte mitice: 1. tăblițele perforate pot fi amulete (instrumente magico-mitice de tip apotropaic ce se purtau atârinate la gât pentru a apăra de boli și pericole) sau talismane (instrumente magico-mitice tropaice ce reprezintă venerația purtătorilor și facilitează comunicarea cu forțele supranaturale), iar tăblița neperforată o scenă iconică; 2. locul în care au fost descoperite – groapa cu cenușă, cu idoli și oasele calcinate – remarcă legătura lor cu ritul funerar local, ceea ce înseamnă că au fost piese de inventar funerar”²⁰.

Ipoteza amuletei a sugerat chiar apartenența lor la proprietari alogeni itineranți mesopotamieni, fie un negustor ajuns prin această parte de lume, fie unul din imigranții veniți din regiunea Asiei Mici, conform binecunoscutei teorii a valurilor migratoare dinspre Asia spre Europa de-a lungul epocii neolitice. Analizele polinice făcute ulterior din lutul din care au fost confecționate tăblițele au confirmat prezumția confecționării acestora în zona unde au fost găsite. Interesante sunt imaginile de pe plăcuțe. Pe una dintre cele rectangulare apar 2 țapi separați de forma unui spic. Interpretarea merge de la simbolul bunăstării obștei până la o simplă scenă de vânatoare, după opinia descoperitorului. A doua tabletă rectangulară este împărțită prin linii verticale și orizontale în mai multe secvențe incizate cu motive zoomorfe (ied, scorpion, demon, pește, pasăre), simboluri asemănătoare cu acelea inscripționate pe un vas ritual găsit în situl sumerian de la Djemdet-Nasr. Reputatul arheolog Janos Harmatta a încercat, folosind metoda comparativă cu semne pictografice similare, să descifreze aceste tăblițe, obținând următorul răspuns: “A dat din fâgăduință zeului 5 vase cu unguent, 10 (măsuri) de orz, 10 cai, orașul Unu”, iar de pe cealaltă tabletă textul ar fi: “făină 60+10 (măsuri) zeului Palin, 20 (măsuri) regelui pontif; grâu 60+2 (măsuri) zeului Usmu/Zeului Samos”. Aceste traduceri nu sunt confirmate, iar Romulus Vulcănescu este contrariat de numărul mare de cai ofrandă, având în vedere faptul că, pe ansamblu, oasele de cai, în situri, sunt foarte puține. Tălmăcirea în cauză, însă, aduce ca noutate și semne convenționale ale unei numerații primitive care apar sub formă de grafeme de numere, ce ar continua astfel numerația rupestră descoperită în peștera de la Gaura Chindiei. Cea de-a treia tăbliță, de formă rotundă, pare a fi o scriere ideografică certă, cu înțeles logic. Pe această tăbliță apar înscrise următoarele: “NUN, KA, SA, UGULA, PI IDIM, KARA I”. Traducerea este: “(de către cele) 4 conducătorul (,) pentru chipul zeului Șaue (,) cel mai în vârstă (conducătorul – patriarhul – sacerdotul – preotul suprem) în virtutea adâncei înțelepciuni (,) a fost ars (,) unul”. După comparația cu un document aproape similar de la Djemdet-Nasr, în care se afla lista celor mai însemnate surori preotese, care erau în fruntea a 4 grupe tribale, Vulcănescu concluzionează: “Poate că tot astfel de preotese – conducătoare s-au aflat și la Tărtăria. Dar mai există și o altă coincidență. În inscripția de la Tărtăria este pomenit zeul Șaue; ba mai mult, numele zeului e reprezentat întocmai ca la sumerieni. Judecând după toate acestea, tăblița tărtăriană conține informații scurte asupra ritualului uciderii și arderii

unui sacerdot, care și-a săvârșit slujba într-un anumit termen al conducerii sale”²¹.

Descoperirea celor 3 tablete de teracotă nu a stârnit prea mare entuziasm în rândul cercetătorilor. Însuși descoperitorul lor, Nicolae Vlăssă, le-a asemuit cu cele babiloniene de la Uruk și Djemdet-Nasr, conferindu-le o datare proprie, între 2900 – 2700 î.Hr., și sugerând că ele ar fi rezultatul influenței înaintatei civilizații sumeriene asupra culturii primitive Vincea-Turdaș, de pe Valea Mureșului. Însă, în presa românească și cea străină au apărut articole cu titluri răsunătoare ca: “Europa, leagănul civilizației?” din ziarul “Times” (2 decembrie 1966). Încercând să răspundă incitării, D. Berciu, unul dintre marii specialiști români în preistorie, și-a arătat rețineră față de asemenea aserțiuni. Mulți alți oameni de știință români și străini au comentat în fel și chip rezultatele investigațiilor lui Vlăssă, ajungând la concluzia unanimă că plăcuțele de la Tărtăria fac parte dintr-un complex cultural ce ține de cultura Vincea-Turdaș, dar nimănui nu i-a trecut prin cap să afirme anterioritatea și preeminența acestei scrieri față de cea sumeriană. Șerban Andronescu, într-un articol mai amplu privitor la scrierea cuneiformă, în revista “Magazin istoric”, opina că: “Aceste descoperiri de la Tărtăria, coroborate cu alte indicii arheologice, arată că în jurul anului 3000 î.Hr., sau chiar mai devreme, în Europa au venit imigranți din regiunea Asiei Mici, indicând odată mai mult distanța, enormă pentru vremea aceea, la care au ajuns purtători (nu îndrăznim să spunem cunoscători) de texte cuneiforme. Două din tăblițele de la Tărtăria sunt găurite, ceea ce înseamnă că imigranții le purtau legate, poate ca amulete, cuneiformele având, deci, pentru ei valoare magică, nu de comunicare. (...) Aceste urme grăiesc limpede despre nivelul de cultură al celor ce le-au lăsat. În astfel de condiții e greu de crezut că săpăturile de la Tărtăria au schimbat sediul leagănului civilizației”. În aserțiunea sa, autorul vorbește despre un aport mesopotamian, ca urmare a invadării teritoriului european cu populație venită din est. Trebuie să precizăm că există în acest sens două teorii contrare, incomplet argumentate. Una afirmă o imigrație masivă, dar în valuri, de-a lungul întregului Neolitic (după alți autori doar în mileniul IV), de populație asiatică, inclusiv presumerieni, care va constitui ulterior baza etnolingvistică de factură indo-europeană a popoarelor europene, iar cealaltă, dimpotrivă, este de părere că avem de-a face cu o basculare de surplus demografic, o descentrare din zona carpato-danubiano-balcanică, un fenomen de roire spre toate punctele cardinale și de neolitizare a teritoriilor ocupate, având ca stații terminus nordul și vestul Europei, Italia și Grecia, vestul Asiei și Africa de Nord (Egipt), unele ramuri ajungând până în India, China și chiar Japonia. Ipoteza desfășurării unei mari migrații din zona carpato-dunăreană spre sudul Europei (posibil spre Peninsula Italică, constituind elementul etnic fondator al civilizației romane de mai târziu, ori spre Grecia, sub numele de invazia doriană sau miceniană) apare în lucrarea *Dacia preistorică* a lui Nicolae Densușianu, editată postmortem în anul 1913. În acest tratat, contestat și anonimizat cu aplomb de junii istorici de sub pulpana lui Vasile Pârvan, se susține ideea că Neoliticul românesc (al cărui purtător a fost elementul etnic pelasg, hiperboreic, sau, în limbajul istoric actual, elementul

trac) s-a constituit într-o cultură înfloritoare și apoi într-o migrație civilizatoare atestată de ceramica pictată ale cărei caracteristici sunt similare pe o arie extrem de întinsă, din Galia până în Asia Mică și din Britania până în Egipt. Mai mult decât atât, emigranții carpato-danubieni sunt cei care vor pune bazele unor civilizații misterioase, sumeriană și egipteană, din mileniiile IV – III î.Hr., inexplicabile prin apariția lor bruscă, precum și a primelor scrieri pictografice – cuneiformă și hieroglifică.

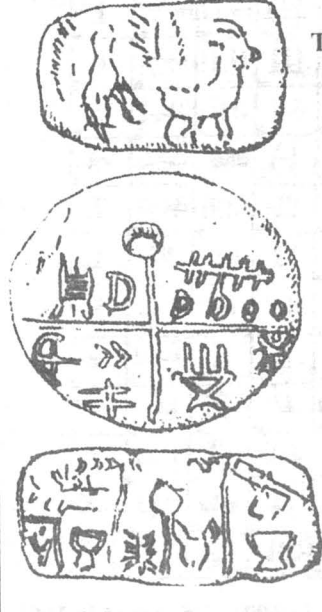
Prin această lungă digresiune nu am încercat decât să explicăm cum ar fi putut să ajungă tăblițele sumeriene în zona Tărtăria, dar și invers, numai că datarea lor în mileniul VII î.Hr., dar cel mai sigur în mileniul V î.Hr., anulează această ipoteză, motivul fiind inexistența sumerienilor în acest interval temporal.

În plan european, descoperirea de la Tărtăria nu rămâne fără ecou. În același an, 1966, se făceau referințe despre tabletele tărtăriene într-un manual de preistorie europeană publicat la Praga, iar în anii următori acestea vor suscita interesul științific multor cercetători români și străini, care vor afișa fie o poziție sceptică, negându-le valoarea de preeminență, fie un entuziasm necenzurat și contagios (de pildă, orientalistul rus Andrei Nadirov a scris chiar și o poezie – encomă dedicată Tărtăriei) de anulare a primordietății grafiei sumeriene și de transfer în plan secund a cărții *Civilizația începe la Sumer* de S. N. Kramer, care făcuse înconjurul lumii. În 1972, într-un interviu luat academiciului bulgar Vladimir I. Gheorghiev, se făceau aprecieri de genul: “... tăblițele de la Tărtăria sunt mai vechi cu un mileniu decât monumentele scrierii sumeriene. Aceasta ar însemna, pur și simplu, că scrierea, sub formă pictografică, a apărut în sud-estul Europei și nu în Mesopotamia, cum se credea până acum. Dacă în toate cele 3 cazuri (inclusiv tăblițele bulgare de la Karanovo și Gracianța) este vorba de scris, atunci se impune o concluzie surprinzătoare: avem de-a face cu cea mai veche scriere din lume... Concluzia aceasta vine în întâmpinarea părerii exprimate de arheologul britanic, profesorul Colin Renfrew, care a executat recent săpături în localitatea bulgară Sitagroi și care a afirmat că în sud-estul Europei a existat, în vechime, o zonă cu o civilizație înaintată”²².

În Rusia, descoperirea din Transilvania a produs o mefientă exaltare în rândurile cercetătorilor orientaliști, care au întreprins primele încercări de traducere și hermeneutică a paleografiei tărtăriene. Iată câteva concluzii cu totul partizană anteriorității scrisului în spațiul carpato-balcanic. Boris Perlov scria în anul 1975 în revista “Tehnica tineretului”: “În anul 1961, vestea despre un eveniment arheologic senzațional a făcut ocolul lumii științifice. Furtuna marii descoperiri nu a răsunat în Egipt. Neașteptata descoperire a fost scoasă la iveală în Transilvania, în mica așezare românească Tărtăria. Ce i-a uimit pe erudiții bărbați ai științei despre antichitate? Poate că savanții au dat de comoara ascunsă în genul mormântului lui Tutankamon? Sau în fața lor a apărut o capodoperă a artei străvechi? Nimic din toate acestea. Interesul a fost trezit de trei mici tăblițe de lut, deoarece ele erau împodobite cu enigmatice semne în formă de desene, care amintesc în mod uimitor de scrierea pictografică sumeriană de la sfârșitul mileniului IV î.Hr. Dar pe arhe-

logi îi aștepta mai departe o surpriză: tăblițele găsite s-au dovedit a fi cu 1000 de ani mai vechi decât cele sumeriene. Rămânea doar să se vadă în ce mod, cu aproape 7000 de ani în urmă, departe de hotarele mult slăvitelor civilizații antice orientale, unde nimeni nu se aștepta, s-a ivit cea mai veche (până în ziua de azi) scriere a omenirii... Descoperirea lui Nicolae Vlăssă a stârnit interes și la noi. Da, acele cuvinte scumpe ale Tărtăriei n-au răsunat încă. Cu atât mai scumpe sunt cele trei tăblițe minuscule din nu prea marele sat transilvan, care ne-au făcut să facem un pas nou întru înțelegerea trecutului nostru, pentru a ne putea înțelege pe noi înșine”²³. În aceeași revistă, compatriotul lui Perlov, arheologul A. Kafișin, încerca să răspundă la două întrebări care îl frământau în urma descoperirii de la Tărtăria: “1. Cum a apărut scrierea tărtăriană și căruia sistem de scriere îi aparține? 2. În ce limbă au vorbit tărtărienii?... Care e atunci cauza asemănării la popoare atât de diferite? Motivul e că toate acestea au avut un singur izvor, a cărui descompunere s-a produs în mileniul VII î.Hr. În decursul a două milenii, arealul elamo-chinez a avut contacte cu culturile sumeroide ale Guranului și ale Zagrosului iranian. Arealului răsăritean al scrisului îi stătea în față cel apusean, care s-a format sub influența sumeroizilor străvechi egipteni, cretano-miceni, precum și tărtărieni. Astfel că legenda despre “învălmășeala babiloneană” și descompunerea unei limbi de pe pământ nu e chiar atât de lipsită de temei. Deoarece, comparând cele 72 de cuiburi ale scrierii sumeriene cu cuiburi simbol analoage ale tuturor celorlalte sisteme de scriere, rămâi uimit în fața coincidenței lor în privința principiilor de structură, dar și în cea a conținutului. În fața noastră se află parcă fragmente ale unei verigi ce se completează unele pe altele, făcând parte dintr-un sistem unic. Dacă însă compari simbolică reconstituită a acestei scrieri din mileniul IX – VIII î.Hr. cu semnele simbol ale Paleoliticului târziu european (20 – 10 milenii î.Hr.), nu se poate să nu-ți atragă atenția coincidența lor, de departe neîntâmplătoare”²⁴.

Studiile altui rus, V. Titov, coroborate cu cele ale lui Perlov, au drept corolar: “1. Tăblițele de la Tărtăria sunt un fragment dintr-un sistem de scriere larg răspândită, de origine locală; 2. Textul unei tăblițe ce numără 6 totemuri antice, care coincid cu manuscrisul din orașul sumerian Djemdet-Nasr și, de asemenea, cu imprimările ce aparțin culturii Kereș; 3. Semnele de pe această tăbliță trebuie citite în cerc, în sensul contrar mișcării acelor de ceasornic; 4. Conținutul inscripției (dacă e citit în sumeriană) este întărit de descoperirea în aceeași Tărtăria a unui schelet dezmembrat al unui bărbat, ceea ce implică existența, la anticii tărtărieni, a unui ritual antropofagic”. În continuare, Titov redă traducerea personală a tabletei rotunde pentru ca în final să se întrebe: “... cine au fost locuitorii străvechi ai Tărtăriei, care scriau în sumeriană, în mileniul V î.Hr., când despre Sumerul însuși nu se pomenește încă? Se impune de la sine o concluzie: inventatorii scrierii sumeriene au fost, oricât ar fi de paradoxal, nu sumerienii, ci locuitorii Balcanilor. Într-adevăr, cum poate fi explicat altfel faptul că cea mai veche scriere din Sumer, datată din mileniul IV î.Hr., a apărut pe neașteptate și într-o formă dezvoltată? Sumerienii (ca și babilonienii) au fost doar elevi buni, preluând scrierea cuneiformă”²⁵. Tot în această perioadă, în revista “Znania Sila”, editată în URSS, apare un studiu semnat de N. Jirov, în care autorul confirmă vechimea tabletelor tărtăriene, le coroborează cu grafia pictografică de la Lepenski-Vir și conchide că ambele forme de scriere “pot fi considerate ca fiind cele mai vechi din lume”. Din spațiul cultural american, în revista “Reader’s Digest”, arheologul R. Schiller contribuie cu o opinie care subliniază încă o dată primatul pictografiei tărtăriene în fața celei sumeriene: “Descoperirile arheologice recente, ca și alte datări științifice mai riguroase arată, azi de exemplu, că japonezii produceau ceramică înaintea populațiilor din Orientul Apropiat și că pământeni din România au inventat poate o formă de scriere cu câteva secole înaintea sumerienilor”²⁶.

Tăblițele de la Tărtăria

Tărtăria	Djemdet-Nasra	Creta

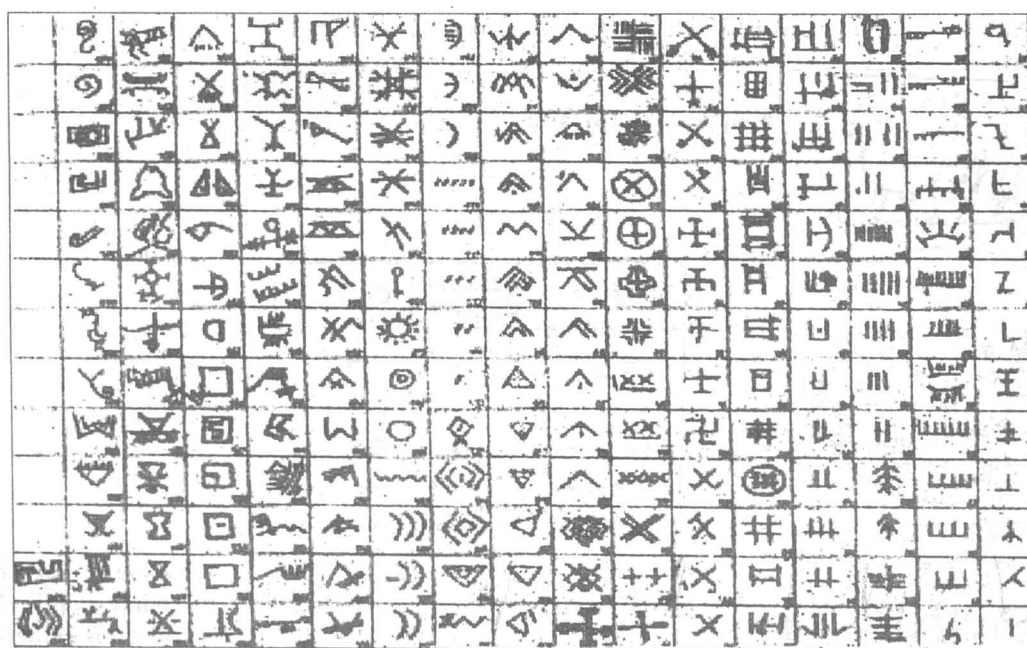
Tablou comparativ de
semne pictografice:
Tărtăria, Djemdet-Nasra,
Creta, după Boris Perlov

În România, însă, interpretarea lui Vlassa devenise axiomă și în jurul ei se țeseau straturi de tăcere. Carte de referință, important instrument de lucru intelectual, *Dicționarul de istorie veche a României*, apărut în 1976 sub directă îndrumare și coordonare a lui D. M. Pippidi, abia făcea loc părerii specialistului în Neolitic Eugen Comșa, care nu se îndepărta prea mult de Vlassa. Comșa reiterează caracterul pictografic, analogiile cu scrierea sumeriană, dar nu spune nimic despre vechimea și încercările de traducere făcute de specialiștii străini. Abia în 1980, într-un studiu publicat în "Convorbiri literare", Arion Vraciu, specialist în lingvistica traco-dacă, fisurează muțenia academică, îndrăznind să scrie că: "Semne uneori identice celor de la Vincea au fost descoperite la Troia (mileniul III î.Hr.) și în alte puncte din spațiul microasiatic. Oricât ar părea de paradoxal, inventatorii scrierii sumeriene nu au fost sumerieni. Întrucât semne pictografice au fost descoperite și la Turdaș-Vincea, se poate presupune că scrierea de la Tărtăria e un element component al unui sistem grafic larg răspândit în mileniile VI – V î.Hr. Nu putem să nu acceptăm ipoteza arheologului sovietic V. Titov, potrivit căreia scrierea primitivă din bazinul Mării Egee provine din sud-estul Europei (mileniul IV î.Hr.) și nu a apărut sub influența celei mesopotamiene. În afară de aceasta, în mileniul V î.Hr., creatorii culturii Vincea și-au croit drum prin Asia Mică, spre Kurdistan, unde se stabiliseră protosumerienii". După cum se observă, Vraciu nu neagă anterioritatea scrierii tărtăriene și, în același timp, susține discret fenomenul roirii, al migrației populației din arealul carpato-balcanic spre est. Migrația cu această direcție este subiect de supoziție și pentru Vojtech Zamarovsky care, în lucrarea *La început a fost Sumerul*, susține că sumerienii sunt plecați din zona Tărtăriei, venind în două etape în Sumer, la mijlocul mileniului V î.Hr. și suprapunându-se unei populații presumeriene.

În 1982, Paul Lazăr Tonciulescu publică, în revista

"Flacăra", numărul 45, un scurt studiu asupra Tărtăriei și a raporturilor lingvistice dintre strămoșii noștri și protosumerienii plecați în mileniul V, cu scrierea ideografică din zona Tărtăriei. Tot la începutul deceniului IX al secolului trecut, arheologul Martin Brennan publică un studiu asupra a 360 de pietre megalitice sculptate din Irlanda, insistând asupra principalelor simboluri, frecvența apariției fiecărui tip de simbol și felul în care simbolurile se legau unele de altele. Concluzia: "Toate simbolurile de pe inscripțiile elamite, atestate din anul 3000 î.Hr., au apărut cu regularitate pe pietrele megalitice sculptate, datând din perioada 4000 – 2500 î.Hr. Povestea se complică – spune el în continuare – dacă luăm în considerare și cele găsite la Tărtăria, lângă Turda, în Transilvania. Aceste table de argilă sculptate datează din anul 4000 î.Hr. și, din nou, prezintă simboluri ce folosesc același desen ca și elementele megalitice din Irlanda".

În anul 1985, marele etnolog Romulus Vulcănescu publică lucrarea fundamentală *Mitologie română*. În economia lucrării, descoperirea de la Tărtăria se constituie într-un subcapitol distinct din care transpare în mod evident stadiul cercetărilor, dar și punctele de vedere ale istoriografiei străine. Sintetizând opiniile cercetătorilor români, dar mai ales străini, Vulcănescu concluzionează că tăblițele de la Tărtăria fac dovada celei mai vechi scrieri din lume (mileniile VII – VI î.Hr.), o scriere locală, legată de un rit funerar local, care aparține primelor culturi neolitice din spațiul sud-est european. Cu trecerea timpului, curentul în favoarea primatului scrierii de la Tărtăria se amplifică, spre satisfacția protocroniștilor și tracomanilor români. Mai mult decât atât, mulți alți cercetători străini se atașează ideii că spațiul carpato-danubiano-balcanic reprezintă matca civilizației europene, iar leagănul scrierii se află aici. În susținerea unei asemenea ipoteze vine și Marja Gimbutas, arheolog, autoare a numeroase studii de renume mondial legate de preistoria continentului european. În cartea sa *Civilizație și cultură*

Catalogul semnelor (210 semne) din cultura Vincea întocmit de Shan Winn în 1973 și publicat în 1981

Vestigii preistorice din sud-estul european, ea afirmă, fără nici un dram de îndoială: “România este vatra a ceea ce am numit Vechea Europă, o entitate culturală cuprinsă între 6500 – 3500 î.Hr., axată pe o societate matriarhală, teocratică, pașnică, iubitoare de artă, care a precedat societățile indo-europenizate patriarhale de luptători din epocile bronzului și fierului (...) Trebuie să recunoaștem realizările strămoșilor noștri vechi europeni așa cum au fost: constructori de temple, producători de ceramică admirabil pictată și de obiecte de cult, creatori de sculpturi și de figurine. Acești oameni au folosit o scriere sacră începând cu cel puțin sfârșitul mileniului al VI-lea î.Hr.”²⁷. În susținerea tezei sale privind scrierea, Gimbutas prezintă un tablou cu 36 de semne liniare, care sunt asemănătoare unui alfabet, precizând că scrierea de la Tărtăria aparține civilizației din zona Vincea-Turdaș. În toamna anului 2000, la o reuniune organizată la Milano, Haral Harmann, cercetător din Bruxelles, contrazice și el opinia conform căreia scrisul a fost inventat în Mesopotamia, ca răspuns la nevoile de administrare, afirmând cu tărie că: “Scrierile premesopotamice au apărut fără motivație economică, pentru a vorbi cu zeii sau pentru a acredita originea divină a suveranilor”. Declarațiile lui Haral Harmann au incitat redacția cotidianului “România liberă” să declanșeze, în anul 2001, un sondaj de opinie în rândul specialiștilor români. Puțini, însă, au fost aceia care au îndrăznit să-și expună părerile, aducând și propriile argumente. Astfel, Carol Capita, lector la Facultatea de Istorie a Universității din București, se îndoiește de primatul scrierii tărtăriene: “O primă problemă – spune Capita – ca scrierea să fi apărut la noi: trebuia să se fi găsit și alte urme de scriere. A doua: ținând seama de mecanismele economice și de schimb din epocă, aceste obiecte puteau să fi călătorit nu pentru valoarea lor de documente scrise, nu pentru informație, ci ca talismane... Până nu găsim și alte obiecte similare, e prematur să afirmăm că scrierea ar fi apărut aici. În Orient, tăblițele de lut s-au păstrat fiindcă au fost victimele unor incendii, și au devenit ceramică”²⁸.

În același șirag de puncte de vedere, arheologul Vasile Boroneanț dă tăblițelor tărtăriene valoare de fundament al grafiei, spunând: “Așa este. E cea mai veche scriere... La început, Tărtăria a fost oarecum fals percepută... Unele semne sunt identice cu răboajele dacice și cu cele contemporane. Ciobanii le mai folosesc și astăzi. Le-au întrebuințat și plutașii de pe Bistrița, care, și ei, fuseseră ciobani”²⁹.

După cum se observă din acest colaj, cele mai multe citate argumentative vin în favoarea susținerii descoperirii de la Tărtăria ca primă formă de scriere căreia, în anul 2003, dacologii, în frunte cu doctorul Napoleon Săvescu, i-au dedicat și un congres special. Acest conclav istoric, având ca temă arheologia scrisului de pe teritoriul României, a adus în prim plan noi studii și cercetări, ipoteze și argumente în favoarea primordialității acestui mijloc de comunicare în spațiul carpato-danubiano-pontic. Astfel, Viorica Enăchiuc, specialistă în paleografie, își asumă ipoteza conform căreia paleografemele tărtăriene nu au fost redactate într-o scriere semitică, ci într-o veche limbă indo-europeană locală, contrazicând astfel și traducerea făcută de Boris Perlov prin analogie cu limba semită. În descifrarea ei, tăblița rotundă face referire la “o ofrandă a neamului Lahdakensilor, în anul

4457 î.Hr., pentru slava ocrotitorului lor, zeul Aries (al furtunii)”. Mai mult decât atât, cercetătoarea afirmă că această scriere nu a dispărut, ci a evoluat în timp la ideograme identificate pe vasele și obiectele descoperite în necropolele Culturii Gârla Mare (1560 – 1100 î.Hr.) pe teritoriul Olteniei și Banatului. Profesor doctor Zenovie Cărlugea nu manifestă nici o îndoială când afirmă că primele incizii scrieriforme aparțin bazinului carpato-balcanic, apărând din considerații cultico-ritualice, fiind, deci, o scriere sacră “strâns legată de cultul dezvoltat al divinității feminine”. De asemenea, emite și ipoteza că în inciziogramele de pe tăblițele tărtăriene s-ar fi folosit “un vechi alfabet pelasg, unele din semnele acestuia păstrându-se în răbojul plutașilor de pe Bistrița”.

O nouă încercare de descifrare a tăbliței rotunde o face profesorul Ion Moldoveanu. Plecând de la ideea că aceasta a fost descoperită într-un “mormânt princiar”, autorul traduce următorul mesaj: “Acum cinci pătrare de lună, șeful de comunitate a fost lovit de două săgeți și a fost pus în acel mormânt”, uitând de faptul că avem de-a face cu o cremație și un sacrificiu ritualic. Plecând de la caracteristicile geometrice și dimensionale, Ionel Cionchin emite speculații fanteziste în virtutea cărora scribii tărtărieni aveau vaste cunoștințe de geometrie (dimensiunile cercului, raza, diametrul, lungimea, aria și, indiscutabil, valoarea lui π). Dispuneau și de unități de măsură, între care “degetul”, așa cum rezultă din diametrul tăbliței, care era de trei degete, adică 6,6 cm (un deget = 2.2 cm). Contraargumentul că scrierea este corolarul unei societăți de tip urban, cu o economie de schimb și cu norme (cutume) oficializate, în care grafia și calculele erau indispensabile, ceea ce neoliticul carpato-balcanic nu evidențiază, este anulat de aserțiunea conform căreia: “Civilizația danubiană schimbă ideea de civilizație și formarea ei istorică, deoarece este martora unei alte traicectorii, de la căutarea de provizii la societăți complexe agrare, departe de modelul de stat (...). Este o societate agrară, unde satele nu sunt oprite de autoritatea politică a orașelor. Surplusul economic local al satelor nu este monopolizat de locuitorii centrelor urbane. Între orașe există o relație eficientă, deși nu este centralizată. Distribuția bunurilor și a resurselor este bazată pe comerțul interregional. Este o confederație liniștită de culturi puternic regionalizate, cu rădăcini comune. În acest context dezvoltarea unui scris a fost asociată cu sfera religioasă, și nu cu economia, și era legată de imaginile divinităților feminine”³⁰.

Ideea legăturii simbolismului grafic, existent pe figurinele feminine din cultura Vincea, cu evidența unui cult al fertilității, apare și în studiile cercetătoarei Emilia Masson, preluate și de Guichard în intervenția sa din *Histoire de l'écriture de l'idéogramme au multimedia*. Adept al conceptului de civilizație, așa cum l-a definit Colin Renfrew, cercetătorul francez nu ezită să afirme că dacă culturile carpato-danubiene “ar fi evoluat spre urbanizare, cum a fost cazul satelor din sudul Mesopotamiei, aceste grafisme ar fi evoluat și ele spre o adevărată scriere, dar sosirea indo-europenilor, în jurul anilor 3800 î.Hr., le-a condamnat la dispariție”³¹.

În opinia noastră, inexistența elementelor definitorii unei civilizații de tip urban (orașe state ca în Mesopotamia), precaritatea descoperirilor, care nu ne indică folosirea scrisu-

lui pe scară largă, ca mijloc de comunicare interumană în relațiile economice și socio-culturale, și mai degrabă utilizarea unor semne cu sensuri magico-religioase sau de ornament, concurează la formularea că artefactele tărtăriene, ca și cele din Serbia și Bulgaria, reprezintă unul din izvoarele scrisului, un filon sau o secvență din dezvoltarea unei invenții colective, care se va generaliza în condițiile unei organizări de tip statal, când devine necesitate în comunicarea economică și apoi culturală. Putem avansa chiar ipoteza că atât sumerienii, cât și locuitorii Europei ar fi fost influențați de o sursă comună și veche de semne, de simboluri grafice care, în anumite condiții, au evoluat spre forme simple alfabete. Această concluzie este susținută și de sinteza comparativă a diferitelor sisteme analfabetice întocmită de arhitecta Silvia Păun, din care reiese clar forma inițială și evoluția comună a unor semne grafice spre sistemele alfabete. Scrierea tărtăriană nu evoluează (din câte știm până astăzi) spre un alfabet local, în ciuda unor păreri neconsolidate argumentativ conform cărora, începând cu mileniul V î.Hr., a apărut scrierea ideografică, iar din mileniul IV î.Hr. cea alfabetică, așa-zisul alfabet etrusc, folosit de etrusci, plecați – se zice – din Munții Apuseni care l-au transmis apoi locuitorilor Romei antice după întemeierea acesteia în anul 753 î.Hr. Această ipoteză de lucru pleacă de la grafemele din alfabetul secuiesc publicat de Ștefan Lakatos la 1702 coroborat cu inscripția descoperită la Caere (anticul etrusc Cerveteri), în anul 1834, de către profesorul Lipsius. Identitatea aproape perfectă a citirii celor două feluri de alfabete este confirmată și de cronicarul Simon de Keza în *Chronica Hungarorum* (1282 – 1290), care afirmă că secuii au preluat alfabetul de la blaki (români) rămași în Munții Apuseni după plecarea etruscilor cu care au conviețuit. Demonstrația este neconvincătoare și ea își are originea în ipoteza descentralizării și roirii neolitice a populației pelasge, care se presupune că a emigrat inclusiv în Italia, constituind ascendența multor națiuni europene de azi. Mai mult decât atât, emițătorul ipotezei, P. L. Tonciulescu, mai susține că: “Nu este exclus ca baza tuturor alfabetelor balcanice, italice, elene și microasiatice să-și aibă originea în spațiul carpato-dunărean, având în vedere plecarea etruscilor, cu scrierea lor, tocmai din Munții Apuseni și periplul lor prin Balcani, Asia Mică și Italia”³². Despre existența unui asemenea alfabet face referire și Ioan Pușcariu într-o comunicare la Academia Română, intitulată “Alfabetul secuiesc și slovele chirilice”, în care prezintă alfabetele secuiești, inclusiv cel reprodus de Ștefan Lakatos, unele inscripții scrise în acest alfabet, precum și un tabel cu “legăturile alfabetului secuiesc”. Din acest tabel se deduce că: “32 de grafeme sunt comune, dar au valori fonetice diferite; 2 grafeme sunt identice, având totdeauna aceeași valoare fonetică; 22 de grafeme etrusce se regăsesc în alfabetul secuiesc al lui Ștefan Lakatos, publicat de acesta la 1702; 3 grafeme din alfabetul secuiesc al lui Ștefan Lakatos fac parte și din diverse alfabete arhaice din spațiul carpato-balcanic-mediteranean și microasiatic; 14 semne grafice sunt comune alfabetelor secuiești și răbojului plutașilor de pe Bistrița. Dar elementul surprinzător îl constituie citirea unor grafeme din alfabetul secuiesc al lui Ștefan Lakatos și cel din tabelul 4, al lui Ioan Pușcariu, în același stil folosit în alfabetul etrusc de la Caere (Italia)”³³.

Asemenea scriere alfabetică, însă, nu s-a păstrat la români, deoarece aceștia utilizau ca suport de exprimare “bețe”, material organic perisabil, cu conservare limitată. Din cele de mai sus tragem concluzia că este vorba de răboj, procedeu mnemotehnic de scriere din ale cărui semne convenționale nu este exclus să se fi inspirat și unele alfabete. Istoria oficială, după o lungă perioadă de tăcere, confirmă existența tabletelor de la Tărtăria și inventariază ipotezele (un sistem de notare ideogramatică sau chiar o scriere, încercându-se “citirea” lor prin comparație cu cele de pe tabletele de la Uruk-Warka și Djemdet-Nasr din așa-zisa perioadă protoliterată din Mesopotamia), dar subliniază că incompatibilități cronologice se opun acestei apropieri. Mai mult decât atât, se adaugă acestora și alte descoperiri echivalente ca: o statueta de formă conică sculptată în piatră și un pedestal prevăzut cu semne și simboluri interpretate ca ideograme, găsite la nivelul Culturii Preciș II de la Ocna Sibiului; de asemenea, tablete asemănătoare ca formă, cu semne mai puțin ordonate sau cu un simplu decor au mai fost descoperite și în culturile Criș-Vincea și Gumelnița, dar nu lipsesc nici din culturile Precucuteni, Cucuteni-Izvoare-Piatra Neamț ori Târgu Frumos și Cetățuia. Rămâne de văzut dacă acest sistem permitea transmiterea unor informații mai complexe sau avea doar funcție magică. Oricum, “existența în Neoliticul românesc – se concluzionează în tratatul academic – a unor simboluri, poate cu valoare de ideograme, nu poate fi contestată, dar rezolvarea acestei chestiuni nu poate veni decât odată cu noi descoperiri și noi ipoteze de interpretare”³⁴.

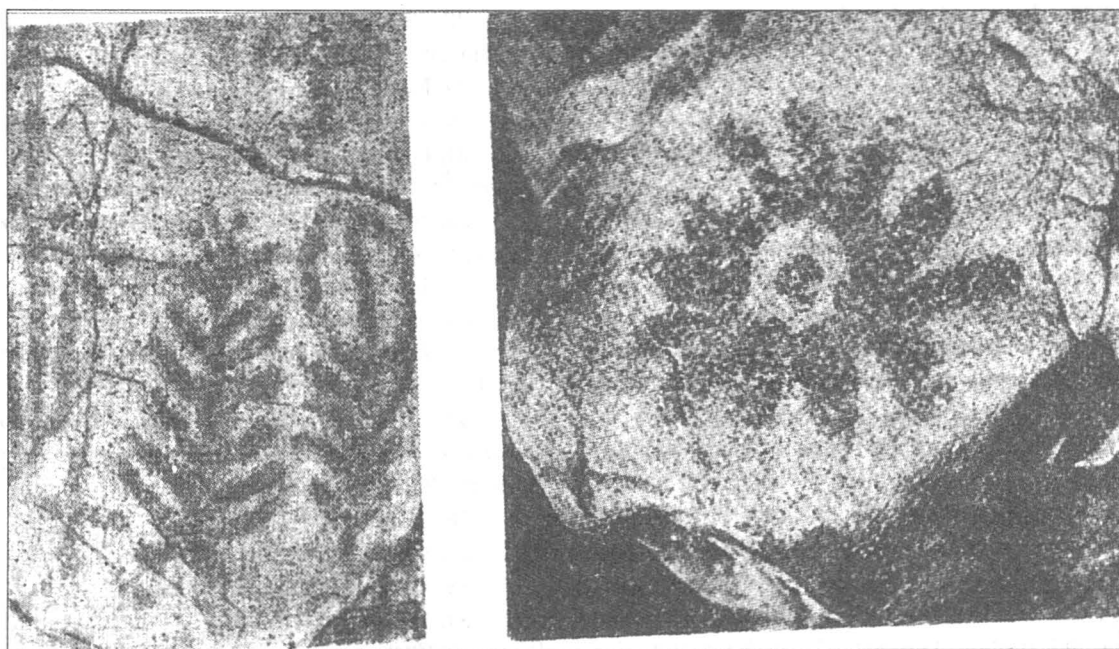
Dacă scrisul, ca formă intelectuală supremă de comunicare, nu ia proporții socializante, fiind doar apanajul unui grup restrâns de inițiați și având mai mult o funcție magic-didactică, în schimb sunt utilizate pe o scară mai largă forme simple și comprehensibile de intercomunicare și de conservare temporală secvențială a gnosinformațiilor. Am amintit mai sus de răboj, procedeu care apare în această perioadă și se perpetuează până aproape în epoca modernă, cu precădere în rândurile crescătorilor de animale și ale negustorilor. În mediul rural, eminent analfabet, această unealtă primitivă confecționată din lemn era utilizată mai mult pentru socotit și ca auxiliar al memoriei. Răbojul era alcătuit din două bucăți de lemn pe care se făceau creștături care desemnau datoriile părților. Bucata cea mică – tăncușa – era luată de creditor, iar cea mare – cotorul – rămânea debitorului. În Transilvania medievală, răbojul se numea răvaș și se întrebuința la stâna satului pentru a se ține evidența găleților de lapte. Se mai întrebuința la pive, ca semn de recunoaștere, precum și în orice afacere la care erau mai mulți participanți, ori la plata dărilor – de aceea slujbașii care însemnau cât are să dea fiecare se numeau răbojari. Cotorul era prevăzut la o extremitate cu un orificiu așa încât răbojarul putea să înșire răboajele pe o sfoară. Mulți cercetători contemporani consideră că grafiile mnemonice (semnele de pe răbojuri) se regăsesc aproape până la identitate în sistemele alfabete-forme. Din acest motiv răbojul mai este considerat și o scriere primitivă, o modalitate de notare schematică a ideilor, care merge în paralel cu scrierea iconică sau ideografică din Neolitic. Cercetători ai răbojului din spațiul autohton au opinii superlative la adresa acestui cod de semne cu utilitate

preponderent contabilă. Din studiile comparative făcute de arhitecta Silvia Păun rezultă că: "Răbojul din spațiul daco-român este cel mai bogat din lume prin multitudinea semnelor pentru o reprezentare grafică, iar semnele răbojului folcloric (încrustări, decor ceramic, diverse lucrături), cele mai multe imitând, stilizat sau nu, semnele grafice ale acestui alfabet popular, sunt, efectiv, inepuizabile"³⁵. Pe lângă faptul că cercetătoarea consideră răbojul ca făcând parte dintr-un alfabet arhaic cu 180 de semne, care specificau animalele nu numai numeric, dar și cu caracteristicile raselor, mai emite și ipoteza conform căreia multe din aceste grafeme au intrat în componența altor alfabetice: 14 în alfabetul chirilic, 15 în cel grec și 17 în cel latin, iar unele dintre acestea au fost utilizate chiar de Ulfila în traducerea Bibliei în limba gotică. Despre potențialul de calcul al răbojului, etnologul Romulus Vulcănescu ne asigură că este echivalent cu arhaica riglă de calcul.

Istoricul G. D. Iscriu confirmă vechimea răbojului prin aserțiunea: "spațiul traco-geto-dac a fost din străvechime un spațiu al răbojului – și această realitate nu trebuie uitată atunci când vorbim despre scriere și calcule matematice, cum nu trebuie uitate observatoarele astronomice din restul acestui spațiu"³⁶. Cercetătorul P. N. Panaiteșcu merge mai departe în studiul acestui instrument mnemonic de excepție și adaugă complementar că grafemele de numere ale răbojului au devenit numerele pe care le numim romane (ordinale). Gheorghe Brătescu, în lucrarea inserată în bibliografie – după ce exemplifică procedee mnemonice similare la triburile australiene sau la străvechi populații euroasiatice (tătari, mongoli, goți etc.) adaugă că "la români, tradiția răbojului sau a țâncușei este extrem de veche, acest fapt fiind atestat de bețișoare crestate de origine dacică găsite în județul Cluj, ca și lemnișoarele cu semne utilizate de dimieri, tăietorii de sare, oieri etc., care permiteau «citirea» fără greș a numelor de persoane, satelor de origine, cantităților de produse și altele". Tot el este acela care vede în etimologia cuvântului răboj o origine greacă, țâncușa, însă, fiind de ori-

gine daco-romană, de la *censeo* – a socoti, a considera, a crede. De asemenea, este de părere că însuși cuvântul latin *scribere* (a scrie) este derivat dintr-un străvechi termen grecesc cu care era desemnat bățul ascuțit pentru scris și semnifică inițial a tăia, a sculpta, făcând, astfel, legătura cu această arhaică formă de fixare a gândirii. Forme embrionare de scriere, cu semnificații exprese în comunicare, alături de răboj, mai amintim ca specifice Neoliticului: inciziile pe monumente megalitice (menhire, dolmene, cromlehuri) ori semnele de identificare pe artefactele din ceramică (oale, castroane), incizate în argila crudă. Dintre formele simbolice de comunicare se evidențiază totemurile (cu variantele: fito-totemuri, zoototemuri și astrototemuri) și tatuajele. Între fito-totemuri relevantă este imaginea bradului, ca totem ce apare reprezentat pe figurine aparținente unor culturi arheologice ca: Hamangia, Boian, Gumelnița, Cucuteni etc. Romulus Vulcănescu descifrează în totemul bradului mai multe valențe simbolice: "de reprezentant al lumii vegetale carpatică, de expresie plastică a puterii mirifice a vegetației și mai apoi a daimonologiei vegetale; de simbol al relațiilor și comuniunii omului cu lumea vegetală; de blazon al economiei domestice de grup social (gintă, trib); de transsimbol al exogamiei comunitare"³⁷.

Zoototemurile reflectă animale sălbatice, domestice și, mai rar, fantastice. Relicte etnologice ale totemurilor au supraviețuit în măștile populare contemporane, așa cum bradul, ca simbol al sempervirescenței și bunăstării, însoțește nunta românească. Tatuaje, întâlnite și astăzi la comunități desincronizate din Africa sau America de Sud, comunică, în principal, apartenența la o colectivitate sau la un grup restrâns, ori deghizarea magică sau ornamentarea din orgoliu sexual. Tatuajele se realizau fie prin imprimarea desenelor în epidermă, fie prin inciziuni adânci începând din copilărie până la maturitate și care, prin repetare, se finalizau printr-un fel de sculptură în piele. Despre semnificația tatuajelor Vulcănescu precizează că: "Fiecare însemn tatuat purta un

Bradul și soarele pictate în peștera Gaura Chindiei

nume și îndeplinea în economia ornamentală a tatuajului un anume rol ideogramic. Cine cunoștea semnificația deosebită a motivelor astfel tatuate putea citi titlurile gentilico-tribale ale posesorilor, genealogia lor totemică și preferințele personale. Tatuajul, ca procedeu de deghizare integrală a corpului sau numai facială, a fost transmis mai apoi în alcătuirea măștilor-costume, a măștilor de cap și a măștilor de față prin decalchierea striaturii scarificărilor și inciziunilor pielii". Din referirile antice reiese că tatuajul reprezenta apartenența la un neam (gintă sau trib), elecțiunea (categorie socială, căpetenie) și rar ca podoabă. Tranziția de la tatuajul emblematic la tatuajul genealogic (de castă sau categorie socială) și de la acesta la tatuajul ornamental se face treptat³⁸.

Transhumanța, ca pendulare sezonieră a păstorilor în căutare de hrană pentru turme, a dus la întemeierea unei vaste rețele de comunicații și contacte umane, de răspândire a cunoștințelor și a veștilor proaspete ori de vehiculare de cvasiinformații, care au fundamentat și consolidat folclorul oral. Păstori adaptati nomadismului anotimpual s-au constituit și în veritabili vectori de informație și colportori ai acesteia. Schimbul de produse în natură (trocult) sau facilitat de echivalentul rudimentar al monedei a favorizat dialogul și a impulsionat circulația informațiilor. Așa se explică răspândirea egalizatoare, uniformizantă a unor tehnici de prelucrare a pietrei ori de producere a ceramicii. Tot așa se explică și analogiile izbitoare între uneltele autohtone cu altele aflate la mari distanțe. Exemplul concludent este asemănarea dintre artefactele hamangiene cu cele ale unor stațiuni neolitice din Peninsula Crimeea sau Irak. Primele forme de comunicare la distanță – telecomunicarea – se originează tot în preistorie, cu continuitate până târziu în istoria românilor. Izvoarele arheologice fac dovada utilizării, pentru transmiterea la distanță, a veștilor de strictă necesitate, a unui "telegraf primitiv" de tip fonic sau optic. Procedul sonor este susținut de mărturiile arheologice, de reminiscențele unor instrumente muzicale, care erau utilizate nu numai pentru divertisment, ci și pentru semnalizarea codificată. Din Neolitic, arheologia românească a scos la lumină resturi de lire primitive cu trei corzi, fluier de os, tobe cu pereți de ceramică sau din lemn. Unele din acestea s-au perpetuat până astăzi fie ca instrumente muzicale (fluierul și naiul), fie combinat, ca aparate muzicale de semnalizare și de ritual – toba – instrument de percucie utilizat în Moldova și Transilvania în ritualurile de Anul Nou. Semnalizarea sonoră prin tam-tam-uri de tobe se aseamănă cu telegrafia, bătăile ritmate semnificând în acest caz nu litere sau cifre, ci cuvinte, expresii sau fraze tip, descifrate de oameni formați în acest sens prin ucenicie. Prin asemenea procedeu de comunicare – folosit și în zilele noastre de comunități ariate socio-economic și cultural – se răspândeau vești de interes comun, comerciale, informații cu caracter particular și de familie. Pentru comunicarea de urgență, în cazuri de pericol, se utiliza și "telegraful optic" bazat pe decelarea de la distanță a flăcărilor pe timp de noapte și a fumului pe timp de zi. Cele două căi de telecomunicare – sonoră și optică – prezintă, însă, dezavantajul indiscreției și, deci, al implicării în descifrarea mesajului a unor persoane indezirabile. Din această cauză s-a ajuns la inventarea limbajului gestual (de exemplu, pantomima) cu

procedeu de comunicare optică de proximitate din categoria paralimbajelor.

Descoperirea aramei, metal maleabil și ușor de topit, la jumătatea mileniului IV î.Hr., deschide Epoca metalelor (3500 î.Hr. – secolul I d.Hr.), o epocă de mari prefaceri economice, de cristalizare și consolidare etnică, de structurare socială și de conturare a primelor forme prestatale de pe teritoriul țării noastre. Mijloacele de comunicare evoluează și ele prin adecvare la condițiile istorice existente. Scrisul devine un mijloc de comunicare consacrat și denunță ieșirea din protoistorie și intrarea în istorie³⁹.

Bibliografie și note

14. Roșu, Lucian – *Ibidem*.
15. Brătescu, Gheorghe – *Ibidem*.
16. Guichard, Michel – *Les avant courriers de l'écriture dans la vallée du Danube*. În: *Histoire de l'écriture de l'idéogramme au multimedia*, Paris, Editura Flammarion, 2001.
17. Merlini, Marco – *Rădăcinile adânci ale civilizației danubiene*. În: "Dacia magazin", nr. 13, iunie, 2004.
18. Iseru, G. D. – *Despre paleografia limbii române*. În: "Dacia magazin", nr. 13, iunie 2004.
19. Merlini, Marco – *Ibidem*.
20. Vulcănescu, Romulus – *Mitologie română*, București, Editura Academiei Române, 1985.
21. Vulcănescu, Romulus – *Ibidem*.
22. Diaconu, Tudor – *Scrierea secretă*, Craiova, Editura Obiectiv, 2002.
23. Diaconu, Tudor – *Ibidem*.
24. Diaconu, Tudor – *Ibidem*.
25. Diaconu, Tudor – *Ibidem*.
26. Diaconu, Tudor – *Ibidem*.
27. Gimbutas, Marja – *Civilizație și cultură. Vestigii preistorice în sud-estul european*, București, Editura Meridiane, 1989.
28. Negoită, C. V. – *Suntem sau nu urmașii Romei?* În: "Origini", nr. 1, 2, 3, 2004.
29. Negoită, C. V. – *Ibidem*.
30. Merlini, Marco – *Ibidem*.
31. Popescu, M. – *Premergătorii scrisului în Valea Dunării*. În: "Dacia magazin", nr. 13, iunie 2004.
32. Tonciulescu, P. L. – *De la Tărtăria la Țara Luanei*, București, Editura Miracol, 1994.
33. Tonciulescu, P. L., Delcea, Eugen – *Secretele Terrei*, Craiova, Editura Obiectiv [f.a.].
34. *Istoria Românilor*, vol. 1, București, Editura Enciclopedică, 2001.
35. Iseru, G. D. – *Traco-geto-dacii, națiunea mătă din spațiul carpato-danubiano-balcanic*, București, Editura Nicolae Bălcescu, 2003.
36. Iseru, G. D. – *Ibidem*.
37. Vulcănescu, Romulus – *Ibidem*.
38. Vulcănescu, Romulus – *Ibidem*.
39. Daicoviciu, H. – *Dacii*, Editura pentru Literatură, București, 1968.

Bibliofilie

Cunoștințe necesare unui bibliofil
(VII)

Edouard ROUVEYRE

“Pe lângă plăcerea de a poseda cărți și de a te bucura de ele
totodată ca simplu amator și ca om studios,
nu cunosc o plăcere mai mare
decât aceea de a vorbi despre ele”.

Charles Nodier

În Evul Mediu, arta miniaturilor și a manuscriselor a variat foarte mult. Aimé Champollion-Figeac a semnalat principalele faze de perfecționare și de decadentă, în special în Franța.

“Mai întâi, trebuie să remarcăm – scrie el – că există încă miniaturi ale manuscriselor ce aparțin secolelor III sau IV ale erei noastre, adică de la începutul Evului Mediu. Ele există într-o carte, demult celebră printre savanți pentru autoritatea textului ei: aceasta este *Virgiliu* de la Biblioteca Vaticanului, care ne-a păstrat picturi de asemenea vechime și importanță.

Dar Franța poate să revendice originea și a unui alt manuscris latin, la fel de ornate cu picturi și nu mai puțin celebru decât precedentul, deși mai puțin vechi, cu aproximativ un secol. Textul conține de asemenea opere ale poetului din Mantua. Cu mult timp înainte ca acest prețios volum să treacă Alpii pentru a fi oferit, ca omagiu, șefului creștinătății, el a constituit unul dintre cele mai frumoase ornamente ale bibliotecii abației Saint-Denis din Franța. Picturile sale, ca și cele din lucrarea *Virgiliu* din secolul IV, sunt, evident, copii ale unor modele mai vechi: aceasta este, cel puțin, opinia unor experți în domeniu, opinie confirmată de modul de executare a desenelor, de aspectul templelor, edificiilor, al nausurilor bireme, al bonetelor frigiene și al altor veșminte sau obiecte folosite în popor și pe care le găsim reprezentate în această lucrare. Prin urmare, acești doi *Virgiliu* pot facilita, ci singuri, o constatare privind starea picturii din manuscrise, încă de la începutul Evului Mediu.

Ar fi dificil să indicăm cărțile cu miniaturi din secolul VI sau VII a căror execuție poate fi atribuită artiștilor francezi: mai ales că s-ar putea semnală litere majuscule, ornate prin câteva trăsături de stilet, într-un prețios manuscris pe papyrus conținând operele Sfântului Augustin (secolul VI), și în altele, pe pergament, cum ar fi cele ale lui Grégoire de Tours și Sf. Prosper, din secolul VII; dar acestea sunt, mai curând, ornamente caligrafice. În secolul VIII, din contră, ornamentele se multiplică și pot fi menționate câteva picturi destul de elegante. Dacă execuția lor este remarcabilă iar desenul corect, concluzia evidentă este că artistul era con-

temporan cu Carol cel Mare. La această domnie trebuie raportată, într-adevăr, o renaștere de moment a artelor în Franța ca și reforma scrierii latine care devenise ilizibilă: la sfârșitul secolului VIII și la începutul celui de-al IX-lea pictura și scrierea căutau din nou să se orânduiască după frumoasele modele ale antichității”.

Primul manuscris din timpul lui Carol cel Mare în care s-ar putea constata un progres ar fi *Sacramentaire*-ul de Gellone, ale cărui picturi alegorice, extrem de interesante, merită cu prisosință să fie studiate de amatorii de simbolistică creștină. Un *Evangheliar* magnific, ornate cu picturi, despre care tradiția spune că i-ar fi aparținut lui Carol cel Mare, poate constitui o nouă și mult mai concludentă mărturie a renașterii artei desenului. Apoi, pentru secolul IX, urmează în ordine cronologică dar și a artei cu care au fost executate: 1. *Evangheliarul* donat de Louis le Débonnaire abației Saint-Médard de Soissons, în care pot fi remarcate figuri foarte bine executate, ornamente de o mare finețe și stilul bizantin în toată puritatea sa; 2. *Evangheliarul* împăratului Lothaire a cărui elegantă ornamentație este superioară picturilor reprezentându-i pe evangheliști: cu toate acestea, portretul împăratului este foarte fin executat; 3. un alt *Evangheliar* din aceeași epocă: picturile sunt de un colorit mai puțin frumos iar execuția generală este mai puțin îngrijită decât aceea a volumului precedent, dar este de remarcat forma jilțurilor pe care sunt așezați evangheliștii, ca și cutia în care sunt închise cărțile; 4. *Biblia de la Metz*: găsim aici picturile de cea mai mare dimensiune cunoscute pentru această epocă; tablourile se fac remarcate și prin modul inspirat în care au fost grupate personajele, ca și prin frumusețea veșmintelor, dar trebuie să mărturisim că strălucirea culorilor depășește corectitudinea desenului; personajele nud lasă mult de dorit; figurile diferă prea puțin între ele: picturile nu sunt, totuși, executate toate de același artist și este ușor de recunoscut, printre ele, o mână mai puțin talentată de aceea care a pictat subiectele principale. Una din aceste miniaturi trezește un interes cu totul special: este vorba de David în mijlocul a șase profeți; acest rege al evreilor reprezentat cu harfa în mână nu este decât un Apollo antic în

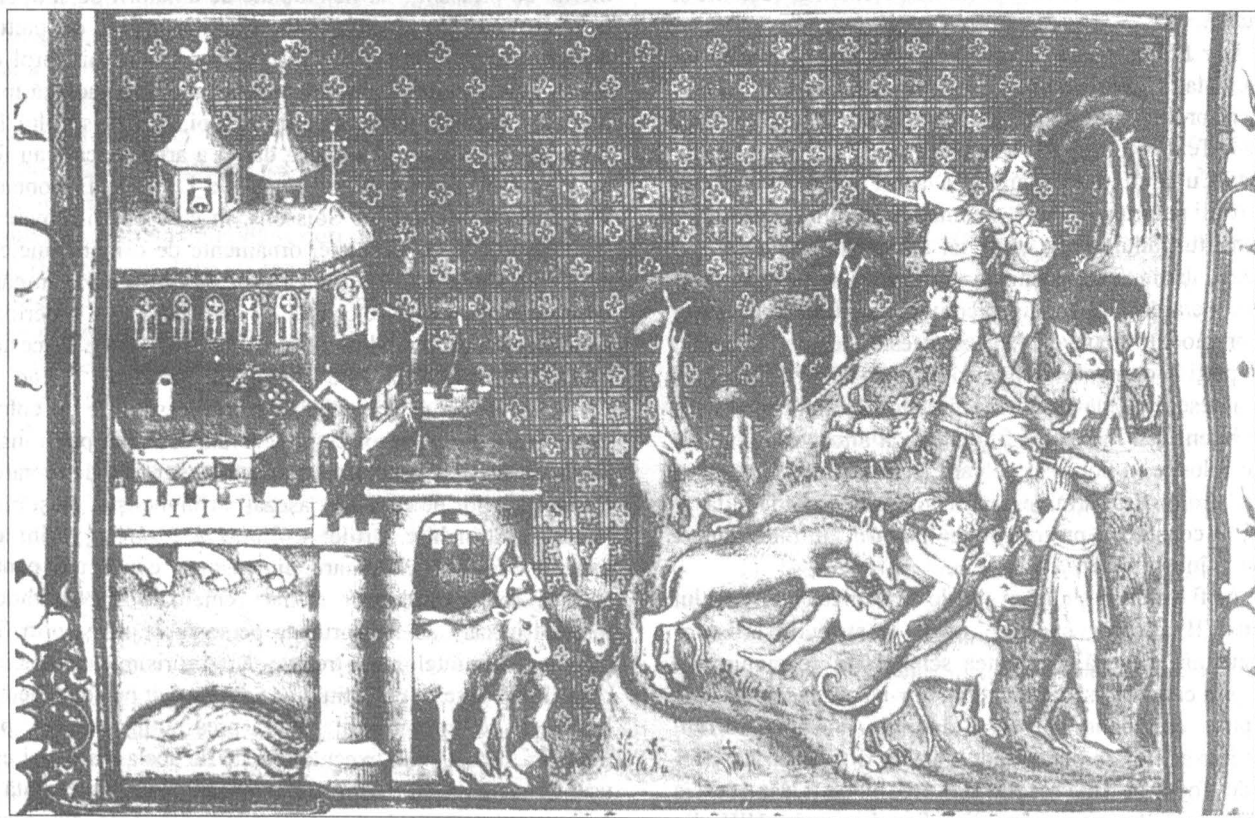
jurul căruia se găsesc personificate Prudența, Curajul, Justiția etc. În plus, în aceste picturi se poate remarca forma edificiilor, a ambarcațiunilor, a ambiantului etc. Portretul împăratului Lothaire primind ca omagiu această Biblie constituie o măreață și frumoasă compoziție ce încheie glorios volumul; 5. în fine, două Biblii și o carte de rugăciuni ce au aparținut lui Carol cel Pleșuv. Cele două Biblii se recomandă prin bogata ornamentare a literelor majuscule din genul numit Caroline-Saxonne, iar cartea de rugăciuni prin frumosul portret al regelui Carol cel Pleșuv și prin alte câteva picturi și litere ornate; realizarea acestui din urmă volum este mai puțin satisfăcătoare decât cea a Bibliilor și a Evangheliarului lui Lothaire; elementele decorative sunt amplasate mai puțin ingenios; în rest, picturile se prezintă astăzi cam deteriorate.

Dacă vrem să studiem frumusețea artei picturilor în manuscrisele din secolul X, atunci trebuie să ne oprim la artiștii din Grecia. Capodopera acestei epoci este cu siguranță *Psaltirea cu comentarii* aparținând Bibliotecii Naționale. Numeroasele alegorii păgâne cu care este ornată fac din aceasta un monument extrem de rar: am fi dispuși să credem că a fost pictată de un artist care mai era încă atașat credințelor păgâne; căci acest artist a personificat în compozițiile sale Melodia, Valoarea, Blândețea, Forța, Curajul, Înțelepciunea, Răbdarea, Profetia, Noaptea, Aurora etc. Coloritul miniaturilor, modul de grupare a personajelor, aspectul figurilor, materialul veșmintelor, toate ilustrează arta antică în cea mai înaltă expresie a sa.

La Biblioteca din Stuttgart se găsește un manuscris din secolul X de o măreție extraordinară și de asemenea dimensiuni încât pergamentul pe care este scris nu poate fi decât din piele de măgar: el se compune din 40 fascicule a

câte 4 file fiecare; întrucât două file alcătuiesc o unică piesă, rezultă că sunt 8 file, în consecință 16 pagini și în total 640 pagini. În continuarea acestei lucrări este o confesiune scrisă cu litere roșii pe un fond de culoare brună; ea ne vorbește despre o infinitate de păcate abominabile, fără să le precizeze numărul și fără să prezinte detalii; astfel, se poate citi: *Pecavi in fornicatione diversa cum animalibus multis, excepta cane*. Urmează imediat un exorcism superstițios – *Cosmae pragensis chronica Bohemiae libri tres – Monasterii Bremnoviensis, et in Bramow Martinus abbas misit hunc codicem Pragae versus 1594*. Nu există nici o îndoială asupra faptului că acest manuscris nu a fost luat de suedezi la Praga și că el nu provine de la această mănăstire. În calendar se poate citi: *Sanctus Benedictus*, cu litere groase, ceea ce lasă loc să credem că mănăstirea unde a fost depus aparține ordinului Sf. Benoît. Sf. Adalbert este înscris cu litere folosite la marcarea sărbătorilor; Sf. Stanislas nici nu este menționat. Lipsesc comemorarea morților, sărbătoarea Sfintei Taine, dar se găsesc sărbătoarea Paștelui și Rusaliile; acest manuscris este ulterior stabilirii sărbătorilor fără o dată fixă și care a avut loc în jurul anului 1260. În plus, se mai găsește o listă pe care mai mulți prinți și seniori și-au scris numele.

Cărțile manuscrise din secolul X, realizate în Franța și ornate cu miniaturi sunt destul de rare. Două lucrări celebre din această epocă se află conservate la Biblioteca Națională: una este *Biblia Sfântului Martial din Limoges*, atât de bogat ornamentată și de o eleganță remarcabilă; cealaltă, *Biblia – numită de Noailles* – în care un număr mare de desene liniare și miniaturale prezintă arme, mobilier, unelte, îmbrăcăminte bisericească, civilă și militară. Modul de realizare a acestor desene anunță o mare decadență a artei: figurile sunt

Miniatură franceză pentru *La Cité de Dieu*, secolul XIV, Biblioteca Națională, Paris

Creatorul. Miniatură dintr-o Biblie germană, Biblioteca Națională, Viena

reprezentate, de obicei, din față, cu toate că restul corpului este de trei sferturi; desenul este foarte incorect; nuanțele și decorurile sunt cât se poate de insipide.

Un alt manuscris, conținând comentariul lui Harisson asupra profetului Ezechiel, are, de asemenea, trei pagini pictate, demne de atenție: una din ele reprezintă asediul unei fortărețe. Acest manuscris trebuie menționat printre monumentele interesante realizate în Franța secolului X.

La începutul secolului XI, în Franța clerul propovăduia sfârșitul lumii odată cu primul mileniu care tocmai se încheia. Prin urmare, era ocupat de cu totul alte lucruri decât ornatul cărților. Acest secol ne-a lăsat moștenire cele mai puține monumente de pictură creștină sau de alt fel; volumul nr. 821 din Biblioteca Națională reprezintă ultima treaptă de decădere a acestei arte. Nimic nu poate fi mai barbar; nimic nu este mai îndepărtat de sentimentul frumosului și chiar de ideea de desen.

În acest timp, ornamentația saxonă s-a menținut în limitele frumosului, cu toate că stilul era deja foarte greoi; putem cita, în acest sens, *Sacramentaire*-ul nr. 987 de la Bi-

blioteca Națională și cel al lui Aethelgar, păstrat la Biblioteca din Rouen.

În manuscrisele din secolul XII se simte noua influență a cruciadelor, ca și fericitele îmbunătățiri produse în domeniile științelor, literelor și artelor, ca urmare a acestor expediții în ținuturi îndepărtate.

Preoțimea din Souvigny se afla – înainte de revoluția din 1789 – în posesia unei Biblii extrem de frumoase, scrisă în secolul XII, și care se găsește în prezent la biblioteca din Moulins. Manuscrisul, care are 392 de file, este mai mare decât Biblia oferită lui Carol cel Mare în ziua încoronării sale, în anul 861. El este realizat pe un pergament foarte frumos, din piele de vițel, conținând două coloane, margini spațioase, un scris foarte lizibil și uniform. Biblioteca Națională nu posedă vreun manuscris al Bibliei care să se poată compara cu acesta. Textul este fragmentat de numeroase miniaturi ale căror culori strălucitoare sunt puse și mai mult în valoare de contrastul între aurul și argintul ce le însoțește. Îmbrăcămintea exterioară, pe care timpul a deteriorat-o serios, este ornată cu fâșii din diferite metale și cu animale fantastice¹.

În sfârșit, în secolul XIII, după cum ne face dovada *Hortus Deliciarum*², arta sarazină sau cea gotică domină aproape pretutindeni în Europa; în Franța, mai ales, ea își manifestă trăsăturile cele mai vii în scriere și în arhitectură. În desen, toate personajele dobândesc niște forme subțiri și alungite; blazoanele invadează domeniul miniaturilor: pot fi admirate culorile cele mai frumoase și mai pure; aurul, aplicat cu o măiestrie rară, iese în relief din fondul de un albastru admirabil care – până în zilele noastre – nu a pierdut încă nimic din intensitatea sa originală.

Manuscrisul cel mai important pentru miniaturile sale, cel care le depășește pe toate celelalte aparținând aceluiași secol, este, fără putință de tăgadă, o psaltire pe care am menționat-o deja, alcătuită pe cinci coloane și în versiunile franceză, ebraică și romană și conținând și glose. Picturile cu care este ornată au dimensiuni neuzitate până atunci. În executarea acestora se pot recunoaște trei epoci diferite: cea mai veche ajunge, probabil, până la sfârșitul secolului XII; este vorba de un număr de 96 de medalioane care acoperă recto-ul și verso-ul primelor patru file: acestea sunt dispuse pe trei coloane pe pagină și reprezintă subiecte extrase din *Vechiul* și din *Noul Testament*. Se observă ușor, dintr-o privire, că aceste miniaturi aparțin unor timpuri mai îndepărtate, comparativ cu alte secțiuni din același volum: nici o urmă de gotic, fondul este de un auriu foarte frumos, arhitectura prezintă bolți ample, culorile sunt vii, desenul corect; se pot vedea case cu acoperișuri de țiglă care nu diferă prea mult de ale noastre;

diverse unelte rustice, anumite costume de regi sau populare ce merită o atenție deosebită, în special veșmintele unui om îmbrăcat cu mantie destul de asemănătoare cu îmbrăcămintea galeză cunoscută sub numele de *cuculus*. După aceste patru file, începe propriu-zis psaltirea: scrisul și picturile – până la fila 72 – sunt din secolul XIII. Există 39 de miniaturi. Aurul aplicat în relief, frumoasele nuanțe de lapis-lazuli, armele și armurile soldaților, îmbrăcămintea bărbaților și a femeilor, în fine, textul manuscrisului, toate vestesc o operă din prima jumătate a secolului XIII. În filele 72 și 95 găsim miniaturi aparținând unui stil mai puțin străvechi, alternând totuși cu unele miniaturi ce trebuie atribuite artistului care a ornat primele pagini ale acestei psaltiri; dar, începând cu fila 95, nu mai întâlnim decât miniaturi a căror execuție aparține începutului secolului următor: culorile sunt acum realizate mult mai bine; există un alt sistem de aplicare a aurului; desenul vădește o mână mai exersată; în sfârșit, îmbrăcămintea personajelor o amintește pe aceea din Italia începutului de secol XIV. Trebuie, așadar, să atribuim aceste remarcabile realizări la doi artiști aparținând unor secole diferite, dar având o patrie comună, Italia. Acest manuscris este, fără îndoială, unul din monumentele cele mai prețioase pentru istoria artei din secolele XII, XIII și XIV.

După această psaltire se clasează breviarul cucernicului rege Ludovic, sau, mai bine zis, al reginei Blanche, aflat în păstrare la Biblioteca Arsenalului, la nr. 145, B.-Latin. O miniatură îmbracă în întregime prima pagină; mai există doar câteva picturi de o mărime asemănătoare în acest volum. Celelalte sunt, în general, medalioane în număr de două pe pagină și de dimensiuni medii, în raport cu formatul cărții: subiectele sunt inspirate din textul breviarului; în unele ornamente se remarcă flori de crin; fondul auriat este foarte frumos și admirabil aplicat. Calendarul este ornat cu subiecte inspirate din anotimpurile anului.

La fila 191 se poate citi: "Aceasta este psaltirea monseigneur-ului Saint Loys, și care a aparținut mamei sale. Charles". Legarea cărții s-a făcut în maniera caracteristică secolului XVI, cu muchii aurite și cu flori de crin. Specificul miniaturilor ne indică o perioadă anterioară domniei lui Ludovic IX. Se crede că acest manuscris a aparținut, într-adevăr, mamei piosului rege.

Aceasta mai este și un monument de pictură și de paleografie care ilustrează cu succes situația artei în timpul domniei lui Ludovic: este o admirabilă psaltire în franceză și latină care a fost, realmente, folosită de acest cucernic monarh, după cum se poate constata nu doar din mențiunea de la începutul volumului, ci și din existența florilor de crin regale, a armelor aparținând reginei Blanche de Castille – mama sa și, poate, chiar a însemnelor de pe blazonul soției sale, Marguerite de Provence, care se regăsesc printre chenarele ce mărginesc textul rugăciunilor. Nimic nu poate egala excelența conservare a miniaturilor din această carte, frumusețea culorilor, strălucirea și relieful fondului realizat din aur. Capetele personajelor sunt aproape microscopice și, totuși, nu le lipsește nici expresia, nici finețea. Ornamentele, alcătuite din himere etc., sunt dintre cele mai grațioase; arhitectura creează o minunată dantelărie; tapiseria orientală poate fi frecvent întâlnită.

"După ce ai studiat picturile manuscriselor realizate în Franța în secolul XIII, scria Champollion-Figeac, este imposibil să nu fi frapat de un fapt ce se repetă în mod con-

Spălarea picioarelor. Manuscris german, secolul X, Biblioteca de Stat, München

stant: acela că toate miniaturile din cărțile de teologie sunt, neîndoielnic, desenate mai corect decât miniaturile romanelor cavalești, ale cronicilor etc. aparținând aceleiași perioade. Trebuie, oare, să concluzionăm că inspirația religioasă – și numai ea – a generat această superioritate a artei religioase și că ideile mistice erau atât de elevate încât au stimulat talentul artiștilor atunci când aceștia abordau subiecte evlavioase? Sau, poate, trebuie să credem că mănăstirile aveau destui bani pentru a-i plăti pe cei mai renumiți artiști? Se poate remarca, într-adevăr, că cea mai mare parte a miniaturilor pe care le-am ales pentru a exemplifica diversitatea artei de a orna manuscrisele până în secolul XIII sunt extrase din biblie, evanghelii, cărți de rugăciuni și tratate de teologie. Dar, trebuie să recunoaștem de asemenea că, până în secolul XIII, acestea sunt singurele lucrări în care putem găsi picturi demne de luat în considerație. Să nu uităm că, corporațiile mănăstirești dețineau aproape în întregime bogăția și puterea: prin urmare, doar ele puteau comanda și recompensa atâtea capodopere, astăzi aproape necunoscute, dar care constituie mândria așezămintelor noastre publice. În acele vremuri, seniorii erau plecați în expediții îndepărtate sau erau implicați în Franța, în lupte intestinale care le lăsau prea puțin timp pentru loisir și, mai ales, prea puțini bani pentru a încuraja literale și artele. În abații și mănăstiri existau oameni supuși regulilor ordinului respectiv, care – fără să fi făcut vreun legământ – își răscumpărau păcatele nu prin îndelungate și evlavioase penitențe ci îmbogățind cărțile destinate acestor comunități cu picturi magnifice; în schimbul muncii lor, ei primeau toate cele necesare traiului: dacă era cazul, ei puteau să își dedice o parte a existenței lor ornării unei singure cărți.

Iată cum se explică și lipsa numelor artiștilor din cărțile cu miniaturi, în special din cele scrise în latină. Încă

din secolul XIII, atunci când în cronici și în romanele cavalești urmau a fi reprezentate lupte și scene din viața civilă și militară, se găseau artiști dispuși să se dedice acestui gen de compoziție. Pentru epocile mai recente nu se cunosc, totuși, numele celor care au realizat tablouri istorice atât de frumoase; dar, se poate presupune, după mulțimea manuscriselor și, mai ales, a romanelor și cronicilor din secolul XIII, că gustul pentru cărți a apărut atunci în rândul seniorilor, că aceștia au înființat biblioteci particulare și că artiștii laici existau deja în număr mare.

Note:

1. Această Biblic, despre care se spune că a fost consultată cu ocazia Sinodului de la Bâle pentru acuratețea textului ei, a fost cerută, în schimbul a opt mii de volume, la Biblioteca Națională, dar locuitorii din Moulins au protestat și a trebuit să se renunțe la acest schimb.

Allier păstrează, așadar, acest monument al unei epoci străvechi, dar este lipsit de opere moderne care ar fi putut da bibliotecii sale departamentale o mai veche varietate, întrucât ea este alcătuită – în proporție de peste două treimi – din cărți de teologie.

2. Numeroasele miniaturi din acest celebru manuscris din secolele XII – XIII reprezintă întreaga viață exterioară a Evului Mediu și este de cea

mai mare importanță pentru istoria simbolisticii creștine, a arhitecturii, veșmintelor, scrierilor, instrumentelor, artelor și meseriilor cunoscute în secolul XIII. Se găsesc aici mai multe modele de arme și armuri, figura Anticristului, un banchet sau un ospăț, jocul numit *ludus monstrorum*, marionete, calcașea Dezmățului, lupta dintre Virtuți și Vicii, scara mistică, un calendar pascal, viața călugărilor etc.

Acest manuscris prețios, care aparținea bibliotecii din Strasbourg, a fost distrus în 1870. Câteva dintre miniaturi au fost copiate și publicate în 1816 de Engelhardt din Stuttgart, planșele sunt desenate și gravate de Willemin și sunt în număr de 15 până la 20, formând un mic volum in-folio, fără text.

În primul volum al *Monumentelor inedite* de Willemin se găsesc câteva figuri extrase din acest manuscris; este vorba despre regi cântând la diverse instrumente muzicale. Mai există și un tablou ce prezintă genealogia științelor. (vezi publicația lui Engelhardt și tomul XIX din *Analele Filosofiei Creștine / Annales de Philosophie Chrétienne* – unde este reprodus cu fidelitate)

(Cunoștințe necesare unui bibliofil,

însoțite de note critice și de documente bibliografice,

ediția a V-a, Paris, 1899)

Traducere de Nicoleta GOJAN

Întâlniri profesionale – 2005

În data de 4 februarie 2005, moderna filială "Liviu Rebreanu" a Bibliotecii Metropolitane București a găzduit prima întâlnire profesională a anului, având ca invitați conducerea instituției, șefi servicii și birouri ai BMB.

Tematica a cuprins: Raportul de activitate a Serviciului Relații Publice pe anul 2004, Programul de activitate a Serviciului Relații Publice pe anul 2005 (ambele prezentate de Sergiu Găbureac, șef serviciu), Raportul Statistic – 2004 al Bibliotecii Metropolitane București (prezentat de Liviu Butuc, șef Serviciu Metodologic), analiza standardelor de performanță la filiale – 2003 și clasamentul filialelor – 2004 (prezentate de Sergiu Găbureac), analiza unor programe și proiecte derulate sau în curs de derulare (au luat cuvântul și șefi ai birourilor zonale), instruire de protecția muncii și PSI, alte rapoarte și propuneri în discuții libere.

Raportul de activitate pe anul 2004 s-a axat în principal pe activitatea cu utilizatorii (statistici, încetarea activității unor filiale, închiderea temporară a altor filiale, gradul de acoperire a Capitalei cu servicii publice de informare, documentare și lectură, aprobarea de noi posturi de bibliotecar și redistribuirea personalului de la filialele care și-au încetat activitatea pe parcursul anului, colaborarea cu centrul de coordonare etc.), activitatea pentru asigurarea de servicii profesioniste (probleme tehnice, participarea în calitate de lectori la susținerea unor cursuri de biblioteconomie în cadrul *Centrului pentru Formare, Educație Permanentă și Management în Domeniul Culturii al Ministerului Culturii și Cultelor*, participarea la diverse simpozioane și forme de pregătire profesională în 2004 – Horia Frunză: *Strategii de marketing în biblioteca publică*; Sergiu Găbureac: *Imagine și comunicare; Planificare și evaluare; Legislație biblioteconomică românească generatoare de imagine pozitivă bibliotecii publice*).

În ciuda condițiilor vitrege de desfășurare a activității filialelor, standardele de performanță ale **bibliotecarilor** au fost îndeplinite și depășite la majoritatea indicatorilor. Astfel, pe anul 2004, indicele de atragere la lectură a fost de 14,5% din populația țintă la filialele generale și de 12,9% la filialele pentru copii. La nivelul utilizatorilor înscrși (2001 – 2004) indicele de atragere a

ajuns la 24,7%, respectiv 24,9%. Frecvența pe bibliotecar a fost la filialele generale de 5.933,8 utilizatori/ an, la filialele pentru copii – 4.9996,1 utilizatori/ an. La nivelul documentelor de bibliotecă difuzate s-au înregistrat 14.703,3 u.b./ bibliotecar/ an la filialele generale, respectiv 14.354,4 la filialele pentru copii.

Ca urmare a aprobării de noi posturi de bibliotecar, precum și a redistribuirii personalului de la filialele care și-au încetat activitatea pe parcursul anului, s-a reușit o mai bună acoperire a filialelor cu personal de specialitate, ceea ce conduce, începând cu anul 2005, la mărirea timpului de funcționare (9 – 19) pentru membrii comunității bucureștene în afara programului general de lucru și asigurarea a patru ore de program cu utilizatorii sâmbăta, la filialele cu două ture. Au rămas doar trei filiale, în cadrul serviciului, unde lucrează un singur bibliotecar.

Din nefericire, gradul de acoperire a Capitalei cu servicii publice de informare, documentare și lectură specifice bibliotecii publice s-a menținut sub 50%, cauza principală fiind neasigurarea, în continuare, de către organele ierarhice Bibliotecii Metropolitane București, a spațiilor necesare desfășurării acestei activități de interes public comunitar. Sunt necesare minimum 50 de spații pentru înființarea de filiale în cartierele bucureștene lipsite de servicii publice specifice de informare și documentare pentru membrii comunității. Efectele neasigurării acestor servicii se fac resimțite tot mai mult la nivelul microcomunităților, diferențele fiind tot mai vizibile între zonele cu asemenea servicii și cele unde accesul la informație, documentare și lectură (= educație) prin biblioteca publică nu există. Propuneri au fost înaintate oficialităților în repetate rânduri de către conducerea instituției.

De subliniat că pregătirea profesională centralizată a personalului s-a făcut conform programărilor Serviciului Metodologic, prin materiale utile și documentate publicate în "Buletinul Metodologic" și în presa de specialitate, precum și prin întâlnirile profesionale periodice organizate în cadrul Serviciului Relații Publice.

Considerăm că tematica abordată, participarea remarcabilă în ciuda unor condiții atmosferice deosebit de vitrege, acuitatea prezentărilor și analiza problemelor de fond și de detaliu au dat contur unui tip de întâlnire profesională utilă și necesară, pe care o așteptăm organizată periodic.

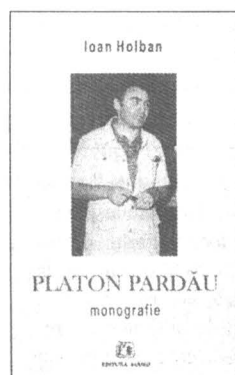
Catalog

Mircea TOMUȘ, *Caragiale după Caragiale*

Editura Media Concept, Sibiu, 2004, 462 p.

De cinci sferturi de veac, numele Caragiale reprezintă un punct cardinal, ceva ca o stea cu orbită proprie pe firmamentul vieții și mentalului românesc. Cartea pe care o ai în mână, cititorule, reprezintă o încercare de a-i verifica și determina adevăratele coordonate, prin deparatizarea de false interpretări, locuri comune, obișnuințe ruginite de lectură. Propunerea unei noi și mai luminoase imagini a scriitorului care ne reprezintă în atâtea feluri merge mână în mână cu dezvoltarea unei ipoteze potrivit căreia textul său nu este altceva decât un fascinant joc cu nivelurile de realitate și ficțiune, o suită de capcane și piste false din hățișul cărora ingeniul unei lecturi atente poate spera să dobândească orienturi mai adânci și mai înalte, lumini mai pure. (Autorul)

Ioan HOLBAN, *Platon Pardău – monografie*

Colecția Fundației Platon Pardău, Editura Maiko, București, 2004, 252 p.

Bucovina copilăriei și adolescenței și a primilor ani ai gazetarului trece în proza și teatrul lui Platon Pardău, în poezia sa mai ales, cu acest amestec de istorie și legendă, făcând din Dorna unul din teritoriile literare cele mai reprezentative (asemenea câmpiei dintre Brăila și Râmnic a lui Fănuș Neagu, Vladiei lui Eugen Uricaru, Metopolis-ul lui Ștefan Bănuțescu, Imperiului și Deltei lui Tudor Dumitru Savu); nimeni nu va putea citi Nordul fără cărțile lui Platon Pardău. (Ioan Holban)

Paula ROMANESCU, *Însorit regat / Ensoleillé empire*

Editura Signata, [București], 2004, 114 p.

Atâtea trepte / Atâtea temple / Atâtea greu până departe / Până-n lumină / Nu-i loc de moarte / Amară vină – / Omul cetate / Cu suflet – noapte / Cu trup – lumină / Hrană – iubire / Alcătuire / De dor / De tină. (Călătorie)

Combien de voies / Combien de pas / Jusque dans le lointain / Où la lumière / Dans son port / Dort! / Amer péché / L'homme-cité / La nuit dans l'âme / Le corps toute flamme / Le dor – pain frais / De tous les jours – / Mélange de poussière / De non-amour. (Voyage)

Fritjof CAPRA, *Momentul adevărului. Știință, societate și noua cultură*

Traducere din limba engleză de Niculiță Damaschin, Editura Tehnică, București, 2004, 572 p.

O carte puternică... plină de informații, provocatoare și radicală. Cu o claritate devastatoare, Capra arată cum, în fiecare domeniu al științei, ca și în medicină, propriile noastre metode și teorii conduc la distrugerea noastră... O carte pentru orice om inteligent. (Dr. Carl Rogers, autor al lucrării A Way of Being)

O dată la câțiva ani se publică o carte care ne poate schimba radical viața... Momentul adevărului este ultima dintre ele. ("West Coast Review of Books")

Momentul adevărului este o explicație bine scrisă și fascinantă a cauzelor pentru care atâtea lucruri par să meargă prost în lume. ("The Washington Post")

Io Ștefan Voievod

Antologie și prefață de Constantin Mohanu, Editura Minerva, BPT, București, 2004, 276 p.

În ziua de 2 iulie 1504, Ștefan Vodă cel Mare se stinge de o moarte blândă la Suceava în desăvârșita pace măreață ce boltea asupra întregii țări pe stâlpii puternici ai biruințelor sale.

Dar amintirea sa a luminat totdeauna în marea biserică a conștiinții neamului. Uneori mai tare, alteori mai slab, dar nici un vânt năprasnic n-a putut-o stinge. Și astăzi ea se înalță puternică, în marea flacăra de mândrie și recunoștință ce pornește din toate inimile noastre... (N. Iorga, Prefață la Istoria lui Ștefan cel Mare pentru poporul român, 1904)

Io Ștefan Voievod**Clelia IFRIM, Zona Porumbel**

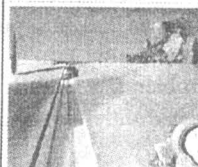
Editura Arvin Press, București, 2004, 52 p.

Oraș fiind cu pragurile rupte, / în mintea zeilor, prea răsfățată, / vedeam cetățile trecute-n gupte / și regii lor cu soarta măsurată. / Oraș fiind în Zona Porumbel / azi vin în vizită surori pleiade. / Poartă cu ele, în piatra din inel / un semn de faeton ce nu mai cade. / Oraș fiind în patria de astre / în vizită mă duc la alte rude, / cu daruri multe, cu scrisori albastre, / cu vase de pământ, de lacrimi ude. / Oraș fiind cu pragurile lente / învăț pe rând, ce-s stelele fluente. (Sonet de aer)

**Clelia IFRIM
Zona Porumbel****Boris VIAN, Toamnă la Pekin**

Traducere și postfață de Gabriela Abăluță, prefață de Constantin Abăluță, ediția a III-a, Editura Univers, București, 2004, 240 p.

... Stilul lui se înrudește în egală măsură cu nonsensul englez (Ed. Lear, L. Carroll), cu povestirea picarescă ori cu cea fantastică, înglobând și reminiscențe dadaiste ori suprarealiste: colaje, citate trunchiate, expresii metaforice luate ad-literam, intermezzo-uri propunând distanțarea autorului de text. În ceea ce privește povestea de dragoste care constituie, într-o anume accepție, mobilul întregului roman, tratarea ei poate aminti de Spuma zeilor: iubirii i se conferă puterea de a reface ori de a distruge lumea, iubirea și moartea sunt ridicate la rangul de virtuți supreme. (Constantin Abăluță)

**ROMANUL SECOLULUI
XXI
Boris Vian****Toamnă la Pekin**

UNIVERS

Jean-Dominique DURAND, Europa democrației creștine

Traducere de Eugenia Zăinescu, prefață de Sebastian Chiruță, Institutul European, Iași, 2004, 352 p.

... Această apariție editorială este cu atât mai salutară cu cât se înscrie într-o adevărată serie de lucrări dedicate principalelor curente politice. După prezentarea unei Europe a liberalilor, după descrierea extremei drepte și a comunistilor, a venit rândul ca Institutul European să propună cititorului român traducerea unei cărți despre democrația creștină. Este de apreciat și faptul că autorul nu se oprește doar asupra Europei de Vest, ci surprinde și trăsăturile ce pot fi regăsite în partea răsăriteană a vechiului continent. (Sebastian Chiruță)

Jean-Dominique Durand

EUROPA DEMOCRATIEI CREȘTINE

INSTITUTUL EUROPEAN

NOTĂ: Rubrică realizată cu sprijinul Serviciului Dezvoltarea Colecțiilor al Bibliotecii Metropolitane București

Agenda culturală

Lectura publică

ANUL VII

24

decembrie 2004

Revistă anuală de informare și cultură a Bibliotecii Județene
"Panait Cerna" Tulcea

DIN CUPRINS:

INFORMATIZAREA
BIBLIOTECII
JUDEȚENE -
O NECESITATE

PAG. 1

PERSONALITĂȚI
LOCALE.
CINEAȘTI
TULCENI

PAG. 3

INDICE DE
MATERII AL
REVISTEI
CARPAȚII PE ANII
1954 - 1962

PAG. 16

Lectura publică

Lectura publică, revistă anuală coordonată de Biblioteca Județeană "Panait Cerna" din Tulcea, își asumă, ca "act de cultură", conștientizarea "identității spațiului geografic, spiritual și etnic nord-dobrogean". Desigur, "cultura și civilizația locului" includ automat și viața și identitatea bibliotecilor din trecut ca și a celor active în prezent. Este de remarcat că o asemenea dublă identificare este prilejuită de redimensionarea / restructurarea prin informatizare a bibliotecii din Tulcea. De altfel, ca temă de generare a conținutului revistei, *necesitatea informatizării* are un argument nu doar în facilitățile tehnice prin care serviciile bibliotecii către cititori capătă rapiditate, eficiență, optimizare, informare diversificată și completă, ci și în realizarea cu maximă competență a unor proiecte vaste de cercetare precum monografia județului Tulcea. Aceasta are ca secțiuni (prezente în *bazele de date* ale calculatoarelor): "bibliografia locală, istoria și tradiția lecturii publice în județul Tulcea (cu biblioteci comunale și orașenești și bibliotecari de-a lungul timpului), comunități etnice, tradiția lecturii publice în județul Tulcea (toate celelalte tipuri de biblioteci, exceptând bibliotecile publice), istoria locașurilor de cult, la care se adaugă monografia Bibliotecii Județene Tulcea (din anul 2004), colecțiile video-electronice și tradiții și obiceiuri ale românilor (din anul 2003)". (Daniela Cărămănuță)

Am putea crede că apariția anuală și expunerea contrasă a studiilor monografice reprezintă mai mult o dare de seamă a activităților Bibliotecii Județene, dar conținutul ca atare al materialelor revistei și inserția unor "Euro-mituri" prezentate de Laurențiu Danilov, tonul personal al Simonei Cuțaca, inițiativa Teatrului de păpuși "Gulliver", micile biografii ale

personalităților tulcene – artiștii Radu Gheorghe, Tora Vasilescu, Paul Barbăneagră sau scriitorii Valentin Șerbu (exemplificat cu fotografii de poezii manuscrite existente în fondul de carte și expozițional "Valentin Șerbu") și Dan Culcer, întrețin latura artistic-literară a revistei, echilibrând conținutul specializat al monografiei județului la care se lucrează în prezent.

Semnarea programelor culturale derulate pe 2004 (din care am reținut doar inițierea Teatrului de păpuși), a înființării secțiunii "Manuscrite. Arhive personale. Corespondență", dar și a publicațiilor apărute anul trecut în Tulcea, completează, de asemenea, imaginea "Lecturii publice" care, ca "act de cultură", este ea însăși "motorul evoluției bibliotecii" (cităm pe Camelia Marinescu), cu atât mai mult prin aspectul informatizării ce prilejuiește împlinirea unor monografii în forma cea mai vastă a lor. De altfel, singura "problemă" a revistei ar fi tocmai virtualitatea "cititorului larg", datorită rarității apariției dar și circuitului relativ închis, corespunzător investiției financiare minimale (probabil exclusiv bugetare); situație binecunoscută și altora. (Nina VASILE)

Amintiri din două lumi

In prezența a numeroși utilizatori și prieteni ai filialei, marți, 18 ianuarie a.c., ziua Filialei **IOAN SLAVICI** a debutat cu Evocarea patronului spiritual susținută de doamna Elena Rădulescu, șef Birou Zonal 1. Amintiri inedite despre viața scriitorului au fost depănate de strănepoata scriitorului, Cristina Struțeanu. A fost de față și doamna Oana Slavici, o altă strănepoată a marelui scriitor. Au fost prezentate publicului panourile aniversare **IOAN SLAVICI**, cu documente de ordin biografic și literar. Prezentarea bilanțului activității filialei și a Bibliotecii Metropolitane București în 2004, precum și decernarea premiilor anuale 2004 ale filialei pentru **CEL MAI ACTIV UTILIZATOR** (Silvia-Magdalena Damian), **CEL MAI FIDEL UTILIZATOR** (Lavinia Cincă), **CEL MAI BUN COLABORATOR** (Marian Ionescu) au încheiat o întâlnire caldă cu prietenii filialei, nu înainte de a se acorda o diplomă de excelență Clasei a XII-a A de la Liceul **JEAN MONET** pentru contribuția importantă la refacerea fondului de documente al filialei în urma inundației din 2003. (GSM)

Peste nemărginirea timpului

Luni, 17 ianuarie 2005, între orele 13.00 – 14.30, la Biblioteca **MIHAI EMINESCU** a avut loc manifestarea **PESTE NEMĂRGINIREA TIMPULUI**. În prezența prietenilor apropiați ai filialei, manifestarea a început cu minispectacolul muzical-literar **PORNI LUCEAFĂRUL** susținut de elevi ai Școlii Nr. 205 (regie prof. Ștefania Constantin și Adriana Toma). A urmat vernisarea unei inedite expoziții de grafică și pictură **URMA LUCEAFĂRULUI** a doamnei Elena Forțu. Evocarea patronului spiritual al filialei a fost susținută de prof. Cornel-Viorel Tudor, prof. Marina Spiridon și jurnalistul Marian Gheorghită. Premiile anuale 2004 ale filialei au fost decernate celui mai activ utilizator, **Gherghina ILIE**, celui mai fidel utilizator, **Ștefania CONSTANTIN** și celui mai bun colaborator, prof. **Cornel-Viorel Tudor**. (GSM)

Calendar

februarie 2005

- ♦ februarie 1825. 180 de ani de la nașterea poetului **Dimitrie Bolintineanu** (feb. 1825 – 20 aug. 1872)
- ♦ 1 februarie 1945. 60 de ani de la moartea poetului **Ion Țigariu** (6 iun. 1914 – 1 feb. 1945)
- ♦ 3 februarie 1925. 80 de ani de la nașterea actorului **Ștefan Mibăilescu-Brăila** (3 feb. 1925 – 17 sept. 1996)
- ♦ 3 februarie 1930. 75 de ani de la nașterea lui **Gheorghe Stoica**, pictor
- ♦ 5 februarie 1935. 70 de ani de la moartea lui **Constantin C. Bacalbașa**, scriitor, publicist și editor, fondator al mai multor publicații periodice din România (21 aug. 1856 – 5 feb. 1935)
- ♦ 7 februarie 1885. 120 de ani de la nașterea lui **Sinclair Lewis**, scriitor american, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură pe anul 1930 (7 feb. 1885 – 10 ian. 1951)
- ♦ 7 februarie 1915. 90 de ani de la nașterea **Prea Fericitului Părinte Teoctist**, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
- ♦ 9 februarie 1885. 120 de ani de la nașterea lui **Alban Berg**, compozitor austriac (9 feb. 1885 – 24 dec. 1935)
- ♦ 9 februarie 1905. 100 de ani de la moartea lui **Adolph Von Menzel**, gravor și pictor german (8 dec. 1815 – 9 feb. 1905)
- ♦ 9 februarie 1930. 75 de ani de la nașterea graficianului **Constantin Baci**
- ♦ 10 februarie 1755. 250 de ani de la moartea lui **Charles Louis de Secondat Montesquieu**, scriitor, filosof, sociolog și jurist francez (18 ian. 1689 – 10 feb. 1755)
- ♦ 10 februarie 1885. 120 de ani de la nașterea scriitoarei **Alice Voinescu** (10 feb. 1885 – 4 iun. 1961)
- ♦ 10 februarie 1890. 115 ani de la nașterea lui **Boris Pasternak**, scriitor rus, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură pe anul 1958 (10 feb. 1890 – 30 mai 1960)
- ♦ 10 februarie 1910. 95 de ani de la moartea lui **Eugeniu Carada**, economist, dramaturg și publicist, fondator al Băncii Naționale Române (29 nov. 1836 – 10 feb. 1910)
- ♦ 11 februarie 1905. 100 de ani de la nașterea lui **Theodor Burghelle**, medic, președinte al Academiei Române în perioada 23 martie 1976 – 3 iunie 1977 (11 feb. 1905 – 3 iun. 1977)
- ♦ 12 februarie 1915. 90 de ani de la apariția, la București, până la 31 iulie 1916, a revistei săptămânale "**Cronica**", editată de Tudor Arghezi și Gala Galaction
- ♦ 13 februarie 1880. 125 de ani de la nașterea lui **Dimitrie Gusti**, fondator al Școlii Sociologice din București și al Institutului Social Român (1921 – 1948), întemeietor al Muzeului Satului din București, 1936 (13 feb. 1880 – 30 oct. 1955)
- ♦ 13 februarie 1930. 75 de ani de la nașterea lui **Victor Gaga**, sculptor (13 feb. 1930 – 28 iul. 2003)
- ♦ 14 februarie 1935. 70 de ani de la nașterea poetului **Grigore Vieru**
- ♦ 14 februarie 1945. 60 de ani de la nașterea lui **Mihai Cantuniari**, scriitor și traducător
- ♦ 15 februarie 1840. 165 de ani de la nașterea lui **Titu Maiorescu**, critic și istoric literar, fondator al grupării literar-politice "Junimea" (15 feb. 1840 – 1 iul. 1917)
- ♦ 15 februarie 1850. 155 de ani de la nașterea lui **Ioan Andreescu**, pictor (15 feb. 1850 – 23 oct. 1882)
- ♦ 16 februarie 1910. 95 de ani de la nașterea scriitoarei **Lucia Demetrius** (16 feb. 1910 – 29 iul. 1992)
- ♦ 18 februarie 1790. 215 ani de la apariția, la Iași, a ziarului săptămânal "**Courrier de Moldavie**", primul ziar tipărit din Moldova
- ♦ 18 februarie 1825. 180 de ani de la nașterea lui **Jókai Mór**, scriitor maghiar (18 feb. 1825 – 5 mai 1904)
- ♦ 18 februarie 1885. 120 de ani de la nașterea scriitorului **Eugen Bourceanu** (18 feb. 1885 – 28 nov. 1971)
- ♦ 18 februarie 1885. 120 de ani de la nașterea lui **Emil Panaitescu**, istoric și arheolog (18 feb. 1885 – 20 feb. 1958)
- ♦ 19 februarie 1940. 65 de ani de la nașterea scriitorului **Mircea Radu Iacoban**
- ♦ 20 februarie 1975. 30 de ani de la moartea lui **Nicolae Baltag**, critic literar (6 dec. 1940 – 20 feb. 1975)
- ♦ 21 februarie 1805. 200 de ani de la nașterea lui **Timotei Cipariu**, scriitor, filosof, filolog (21 feb. 1805 – 3 sept. 1887)
- ♦ 21 februarie 1865. 140 de ani de la nașterea lui **Anton Bacalbașa**, scriitor, ziarist, editor și traducător, fondatorul revistei umoristice "Moș Teacă", 1895 – 1901 (21 feb. 1865 – 1 oct. 1899)
- ♦ 21 februarie 1930. 75 de ani de la nașterea lui **Constantin Berdiliș**, pictor
- ♦ 22 februarie 1875. 130 de ani de la moartea lui **Jean-Baptiste Corot**, pictor francez (16 iul. 1796 – 22 feb. 1875)
- ♦ 22 februarie 1945. 60 de ani de la moartea lui **Aleksei Nikolae-vici Tolstoi**, scriitor rus (10 ian. 1883 – 22 feb. 1945)
- ♦ 23 februarie 1685. 320 de ani de la nașterea lui **Georg Friedrich Händel**, compozitor, organist și violonist german (23 feb. 1685 – 14 apr. 1759)
- ♦ 23 februarie 1855. 150 de ani de la moartea lui **Karl Friederich Johann Gauss**, astronom, fizician și matematician german (30 apr. 1777 – 23 feb. 1855)
- ♦ 23 februarie 1955. 50 de ani de la moartea lui **Paul Claudel**, poet, eseist și dramaturg francez (6 aug. 1868 – 23 feb. 1955)
- ♦ 24 februarie 1915. 90 de ani de la nașterea lui **Flaviu Dragomir**, pictor (24 feb. 1915 – 23 iul. 1974)
- ♦ 26 februarie 1940. 65 de ani de la moartea pictorului **Nicolae Tonitza** (13 apr. 1886 – 26 feb. 1940)
- ♦ 27 februarie 1920. 85 de ani de la moartea istoricului **Alexandru D. Xenopol** (24 mar. 1847 – 27 feb. 1920)
- ♦ 27 februarie 1990. 15 ani de la moartea lui **Alexandru Rosetti**, filolog, editor, memorialist (20 oct. 1895 – 27 feb. 1990)
- ♦ 28 februarie 1785. 220 de ani de la tragerea pe roată a lui **Horea și Cloșca**, doi dintre conducătorii răscoalei de la 1784 – 1785 din Transilvania
- ♦ 28 februarie 1915. 90 de ani de la nașterea artistei plastice **Mariana Petrașcu-Riegler**
- ♦ 29 februarie 1880. 125 de ani de la moartea lui **Costache Bălăceanu**, scriitor (20 ian. 1800 – 29 feb. 1880)

NOTĂ: Rubrică realizată cu sprijinul Serviciului Informare Bibliografică al Bibliotecii Metropolitane București

Contents

<i>Ion GHICA</i> – [Bucharest]	2
<i>Georgeta FILITTI</i> – Bucharest Archives – Pake Protopopescu	4
<i>Ana Maria ORĂȘANU</i> – Memory of Houses – The Melik House	7
Patrimony	9
Bicentenary – Timotei Cipariu	10
Contemporary Autographs – C. D. ZELETIN – 70	14
EBLIDA Hot News. November 2004 – Library and Information Society Issues	16
French Librarians Association – Deontology of Librarian	17
<i>NAGY Laszlo</i> – The Principle of Regionality in Hungarian Librarianship	18
<i>Liviu BUTUC</i> – Short History of Communication in Romania (II)	20
<i>Edouard ROUVEYRE</i> – Necessary Knowledge to a Bibliophile (VII)	31
Bucharest Metropolitan Library – Professional Meetings – 2005	35
Catalogue	36
“Lectura publică” – Review of “Panaît Cerna” County Library in Tulcea	38
Bucharest Metropolitan Library – Cultural Events	38
Calendar	39

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA

București, str. Take Ionescu nr. 4

sector 1, cod poștal 010352

Tel: 212.83.11 / Fax: 211.36.25

E-mail: abidob@email.ro

ISSN 1454-0487

Director: Florin ROTARU

Director artistic: Mircea DUMITRESCU

Redactor șef: Ion HOREA

Secretar de redacție și Culegere text: Iulia MACARIE

Tehnoredactare computerizată: Marian TĂNASE

CUPON

ABONAMENT LA
“BIBLIOTECA BUCUREȘTILOR”

Numele

Prenumele

Adresa

Cod..... Telefon.....

Solicit abonarea la revista “**Biblioteca Bucureștilor**” pe o perioadă de luni.

Adresa: București, Str. Take Ionescu nr. 4, sector 1, cod poștal 010352.

Anexez chitanța de plată a sumei de lei în contul dvs.

nr. RO38 RNCB 5010 0000 3771 0001 BCR Sector 1.

Asociația noastră ABIDOB și Biblioteca Metropolitană București sunt singurele reprezentante din România, în calitate de membre, în asociațiile INTAMEL și EBLIDA începând cu anul 1998. Astfel, revista noastră este unica publicație care vă oferă ultimele noutăți din Comunitatea internațională a bibliotecilor.

Administrația noastră face, prin plata directă sau prin mandat poștal, abonamente la revista lunară “**BIBLIOTECA BUCUREȘTILOR**”. Prețul unui număr este de 20.000 lei. Prețul unui abonament anual (12 numere) este de 240.000 lei.

Tipărit la Tipografia “SEMNE '94”

Redacția revistei “**BIBLIOTECA BUCUREȘTILOR**” respectă opțiunile autorilor cu privire la normele ortografice

BORIS PASTERNAK

1890 – 1960

115 ani de la naștere

“Coordonatele liricii lui Boris Pasternak mi se par a fi acestea: (a) natura văzută iluminat, mistic, dumnezeiește, ca oficierea unei slujbe veșnice, la care el ar asista în genunchi, cu lacrimi în ochi, cu zile în ochi, cu viața în ochi și apoi: (b) prezența stihiei feminine, ca un pol magnetic coordonator, care comandă toate reacțiile, stările sufletești, expresiile vieții. De fapt, femeia e un derivat (pentru a vorbi în termeni chimici) al naturii, în catedrala imensă a ei fiind plantată ca o lumânare aprinsă în fața vitraliului...”

Marin Sorescu

PREA FERICITUL PĂRINTE TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

90 de ani de la naștere

“... Dorința mea la cei 90 de ani pe care îi împlinesc se transformă într-o rugăciune caldă către Bunul Dumnezeu ca să-și reverse binecuvântarea și harul Său peste țara noastră, peste Biserica noastră, peste credincioșii noștri, peste tineretul nostru în mod deosebit și peste lumea întreagă care are nevoie de valorile pe care le-a adus pe pământ prin întruparea Sa Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos...”